

—Людзьмі звацца!
Янка Купала

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ПЯТНІЦА

14

ЛЮТАГА
1992 г.
№ 7 (3625)

ВЫХОДЗІЦЬ
з 1932 г.

КОШТ — 50 кап.
(Па падпісцы —
10 кап.)

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

БОГ СТВАРЫЎ БЕЛАРУСАЎ, АЛЕ...

Уладзімір СКРАБАТУН: «У кожнага чалавека, як і ў кожнага народа, ёсць свой лёс, і кожны чалавек заслугоўвае таго лёсу, таго ўрада, які ў яго ёсць... Здаровы нацыянальны арганізм ніколі б не даў амаль загінуць мове, культуры, забыць гісторыю...»

СТАРОНКА 4

БЕЛАРУСКАЯ ГАЛГОФА

Леанід ЛЫЧ: «Нашыя прашчурны былі людзьмі з высокім гонарам, любілі пачуваць сябе гаспадарамі на ўласнай зямлі, не прасіліся пад чыё-небудзь крыло, самаахварна бараніліся ад нашэсця чужынцаў...»

СТАРОНКІ 5, 12

ТРЫВОЖНАЯ ЛІНІЯ СЭРЦА

Вольга РУСІЛКА пра новую кнігу Сяргея ЗАКОННІКАВА.

СТАРОНКІ 6—7

ГУРТАВАЎ УСЕ БЕЛАРУСКІЯ СІЛЫ

70 гадоў з дня заснавання Інбелкульту.

СТАРОНКІ 6—7

ПОШАСНЫ ЧАС

Літарацкая паказка Алеся АСТАШОНКА.

СТАРОНКІ 8—9

ЯКАЯ ЦАРКВА БЫЛА НАЦЫЯНАЛЬнай

Протаіерэй Сяргій ГАРДУН: водгук на адну з публікацый «ЛіМа».

СТАРОНКІ 14—15

«ХАЧУ ПАМЕРЦІ НА РАДЗІМЕ»

Георгій КОЛАС пра чэрвеньскага селяніна Івана САКАЛЬЧУКА, якога пад час калектывізацыі зрабілі «ворагам народа».

СТАРОНКА 16

Лічбы на сэрцы, Чарнобыль, Курапаты...

Да 70-годдзя з дня нараджэння

Міхаіла САВІЦКАГА

Міхаіл Андрэевіч Савіцкі — імя гэтага мастака добра вядома не толькі ў Беларусі. Больш за трыццаць гадоў кожнае новае яго палатно выклікае вострую палеміку спецыялістаў, не панідае абывякавымі тых, хто прыходзіць на вернісажы.

Адзін з найбольш праніклівых яго твораў — «Лічбы на сэрцы» — атрымаў усенароднае прызнанне. Абараняючы краіну пад Севастопалем і Херсонам, перажывыўшы п'якельныя пануты фашысцкіх канцлагераў смерці Бухенвальда і Дахау, ішоў Міхаіл Савіцкі да філасофіі вайны і міру, якімі прасялінуты трынаццаць палотнаў гэтай серыі.

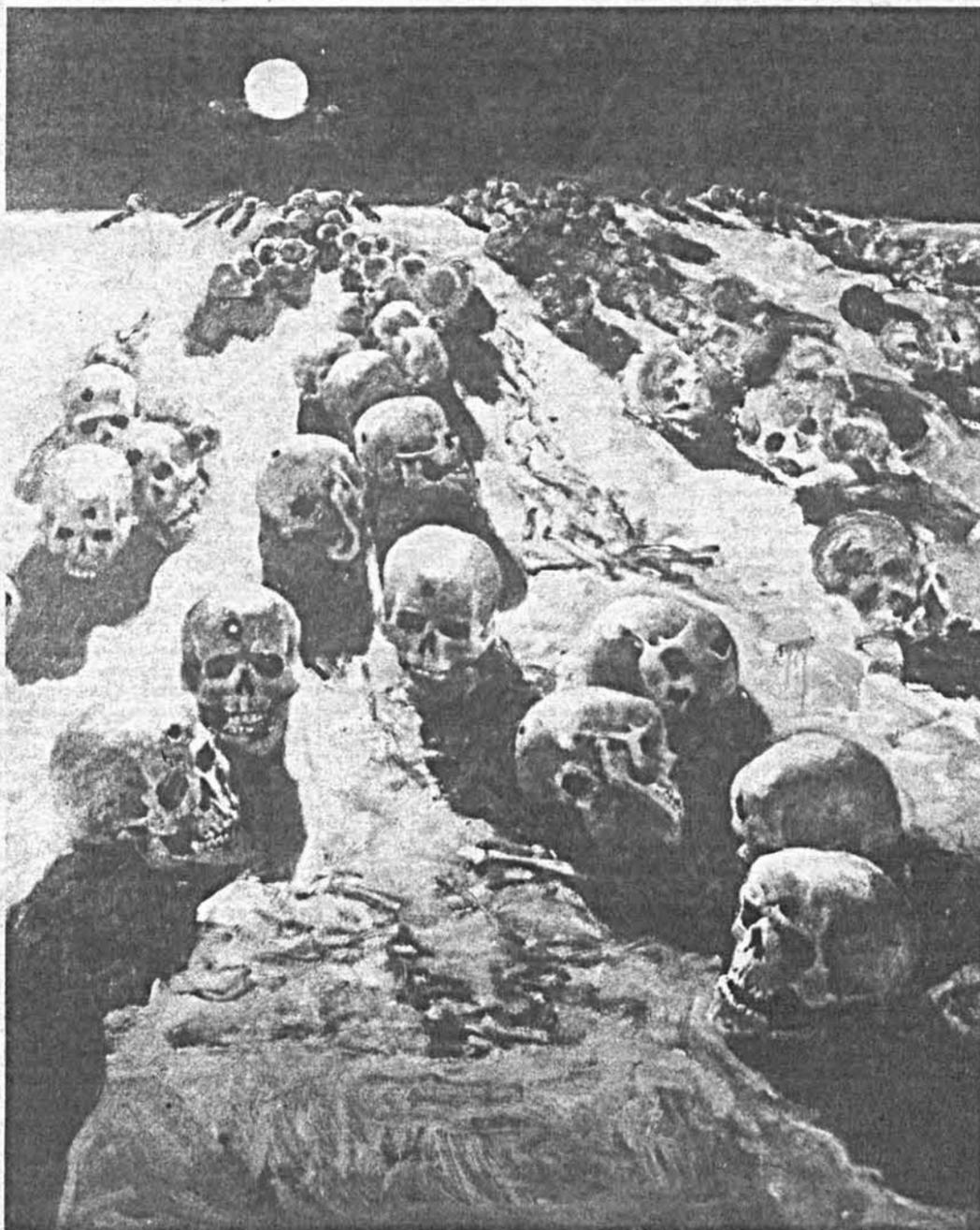
Немагчымым стала для мастака не прапусціць праз сваё сэрца і чарнобыльскую трагедыю.

Залатым медалём Акадэміі мастацтваў краіны адзначана серыя работ Савіцкага «Чорны боль».

Да нашай памяці, да сумлення жывых звернуты і новы твор мастака — «Курапаты». «Народ, які ўсвядоміў сваё мінулае, не проста захоўвае спадчыну, ён усведамляе слабе творцаў гісторыі, гаспадаром і наследнікам, адказным перад нашчадкамі», — лічыць майстар.

Пачуццём такой адказнасці і далучанасці, высокай грамадзянскасцю прасякнута ўся творчасць Савіцкага, сваімі работамі ён адкрывае новыя і новыя гаротныя і гераічныя старонкі гісторыі беларускага народа.

Фота Уладзіміра МЯЖЭВІЧА (БЕЛТА).

«Курапаты».

Кола Дзён

6 ЛЮТАГА

Не выключана, што ў недалёкай будучыні атрымаць падрабязную інфармацыю пра тое, што дзеецца на Беларусі, будзе цяжэй, чым дзедацца аб падзеях у Маскве, ці, скажам, у Венесуэле. Прычына — банальная. З-за недахопу паперы быў прыпынены выпуск газет «Советская Белоруссия», «Белорусская нива», «Мінская праўда». Яшчэ раней узніклі цяжкасці са «Знаменем юности». Есць праблемы ў «Народнай газетзе». Есць яны і ў «ЛіМа»... Неўзабаве, праўда, падаслеў эшалон з паперай з Кандапогі. Але ці надоўга гэта вырашыць пытанне?

7 ЛЮТАГА

З-за парушэння старых гаспадарчых сувязей і амаль поўнай адсутнасці новых пакутуе, як лёгка зразумець, не толькі выдавецкая справа. Падае, а то і спыняецца вытворчасць на многіх буйных прадпрыемствах Беларусі. Пра гэта, у прыватнасці, ішла размова на сустрэчы лідэраў прафсаюзаў (Федэрацыі прафсаюзаў, Канфедэрацыі працы, Свабоднага прафсаюза і г. д.) са Старшынёй Вярхоўнага Савета Беларусі. Знайсці агульную мову прафсаюзным лідэрам з С. Шушкевічам пакуль не ўдалося. Каса, як кажуць, найшла на камень. Свой, калі можна так сказаць, «прафсаюз» будзе цяпер у былых палітвязняў, якія ўпершыню сабраліся ў Мінску на з'ездзе. Рашэннем з'езда створана Беларуская асацыяцыя ахвяр палітычных рэпрэсій. Магчыма, новая арганізацыя дапаможа гэтым людзям перажыць і эпоху вызвалення цэнаў.

8 ЛЮТАГА

Цэнная і фінансавая палітыка, праблемы запазычанасці краінам Захаду і праблемы міждзяржаўных эканамічных сувязей абмяркоўваліся на нарадзе Савета кіраўнікоў урадаў СНД. Яе ўдзельнікам удалося дамовіцца аб узаемадзейні ў галіне экалогіі, электраэнергетыкі, гідраметэаралогіі і аб умовах транзітных перавозак. Але падпісаць галоўныя дакументы — аб урэгуляванні гандлёва-эканамічнага супрацоўніцтва, узаемных паставак і аб гранічных узроўнях рэнтабельнасці не ўдалося. Гэта задача на будучае. На нараду, дарэчы, не прыехаў прэм'ер-міністр Украіны В. Фокін, які прыслаў у Маскву намесніка міністра эканомікі. Гэта было расцэнена большасцю ўдзельнікаў як непавага да партнёраў.

9 ЛЮТАГА

У выхадныя дні ў Маскве адзін за адным праходзілі мітынгі і контр-мітынгі. У нядзелю камуністам удалося сабраць каля 50 тысяч прыхільнікаў на Манежнай плошчы. А каля Белага дома сабралася каля 130 тысяч дэманстрантаў, якія выступілі супраць «чырвона-карычневай» рэакцыі. І там і там крычалі «Далой!» Толькі адны патрабавалі адстаўкі Ельцына і яго кабінета, а другія — адстаўкі кіраўніка ельцынскай адміністрацыі Пятрова. За кім жа ісці народу? Лідэр Дэмакратычнага фронту В. Наводворская заклікала: «Ідзіце ні туды і ні сюды!» Ясней не скажаш. Тым часам у маскоўскім кінатэатры «Расія» завяршыўся Кангрэс грамадзянскіх і патрыятычных сіл. На ім з праграмай прамовай выступіў віцэ-прэзідэнт Расіі А. Руцкой. Вялікадзяржаўныя правы блок стаў палітычнай рэальнасцю.

10 ЛЮТАГА

Ці ёсць сёння надзея хоць на нейкае паляпшэнне эканамічнай сітуацыі, надзея на заўтрашні дзень для мільёнаў людзей? У панядзелак пачалася аперацыя пад кодавай назвай «Даць надзею». Вайскова-транспартныя самалёты ЗША пачалі дастаўку гуманітарных грузаў з Германіі ў краіны Садружнасці. Гэта — прадукты і медыкаменты, што засталіся ў сховішчах з часу вайны ЗША і саюзнікаў у Кувейце. Адзін з такіх самалётаў даставіў медыкаменты і ў Мінск.

11 ЛЮТАГА

Абяцанні салігорскіх шахцёраў (а яны апынуліся ў сувязі з цяжкасцямі збыту калійных угнаенняў па новых цэнах у вельмі складанай сітуацыі) пачаць бестэрміновую забастоўку, калі не будуць прыняты меры ўрадам, аказаліся сур'ёзнымі. У некаторых шахтах забастоўка пачалася. Салідарнасць з беларускімі шахцёрамі выказвалі ўжо шахцёры Украіны.

12 ЛЮТАГА

А ў Мінску тым часам завяршылася сустрэча міністраў абароны СНД, якая праходзіла ў рамках падрыхтоўкі сустрэчы кіраўнікоў незалежных дзяржаў. Інфармацыя аб ходзе перамоваў міністраў была вельмі скупой. Вядома толькі, што праходзіла яна надзвычай цяжка і напружана. Што, зрэшты, не дзіўна.

13 ЛЮТАГА

Да апошняга дня перад сустрэчай упарта працавалі эксперты. Ніхто не хоча паўтарэння сітуацыі, калі кіраўнікі дзяржаў вымушаны былі мець справу з вельмі «сырымі» дакументамі. Кіраўнікі незалежных дзяржаў збіраюцца гэтым разам у былым будынку ЦК КПБ. Верагодна, дзякуючы гэтай акалічнасці на мінулым тыдні некуды зніклі помнікі Марксу і Леніну ля ўвахода ў партыйную цытадэль... І апошняя навіна. Цэнтральная выбарчая камісія зарэгістравала ініцыятыўную групу БНФ па правядзенні рэферэндуму аб роспуску Вярхоўнага Савета Беларусі і датэрміновых выбарах і зацвердзіла фармулёўку апытання.

МУЖЧЫНСКАЯ РАЗМОВА

адбылася паміж прафсаюзнымі лідэрамі і Старшынёй ВС Беларусі

На мінулым тыдні практычна спыніў работу «БелАЗ». Няма шын, іншых камплектуючых. Няма бензіну (бензавозы, якія павінны былі даставіць паліва на завод, былі затрыманы на расійскай мытні ў Смаленску). Запазычанасць прадпрыемства склала ўжо 220 мільёнаў рублёў. Рабочым няма чым плаціць зарплату...

Тысячы людзей на «Гомсельмашы» адпраўлены ў адпачынак на месяц, бо дагаворы на пастаўку камплектуючых вырабаў заключаны ўсяго на 18 працэнтаў...

Спынена вытворчасць на аб'яднанні «Гарызонт» — няма кінескопаў...

МАЗ афіцыйна перайшоў на тры выхадныя ў тыдзень...

Гэта толькі некаторыя факты з тых, што прыводзіліся на сустрэчы лідэраў прафсаюзаў са Старшынёй Вярхоўнага Савета Беларусі Станіславам Шушкевічам. Факты вядомыя. Не стала адкрыццём і заява старшыні Федэрацыі прафсаюзаў Уладзіміра Ганчарыка аб тым, што «незадаволенасць Вярхоўным Саветам у грамадстве вялікая». Наогул, сустрэча хутчэй нагадала мітынг. Гучалі пагрозы арганізаваць забастоўкі і масавыя маніфестацыі. (І толькі старшыня Канфедэрацыі працы Беларусі М. Собаль заявіў, што гэта — адзіны прафсаюз, які не заклікае людзей на паліцыю. На яго думку, галоўная праблема ў тым, што мы не навучыліся думаць катэгорыямі рынку).

Сярод галоўных патрабаванняў федэрацыі прафсаюзаў — аднаўленне гаспадарчых сувязей, зніжэнне падаткаў, уя-

дзенне каэфіцыенту зарплаты на ўзроўні 0,75—0,8 ад росту цэн. Прытым адрасаваліся патрабаванні не толькі ўраду і парламенту Беларусі, але і... усім кіраўнікам незалежных дзяржаў.

Характэрна, што на асамблеі прадпрыемстваў Беларусі, якая адбылася тыднем раней, таксама найбольшай крытыцы падверглася менавіта падаткавая палітыка. Прэм'ер-міністр В. Кебіч тады прызнаў, што была дапушчана памылка, і нават абяцаў яе выправіць, знізіўшы стаўкі некаторых падаткаў. Іншай была рэакцыя С. Шушкевіча. Ён нагадаў, папершае, аб тым, што прапановы па падатках урад рыхтаваў на працягу паўгода і перакладаць цяпер усю адказнасць на Вярхоўны Савет было б несправядліва. Галоўнае ж — Старшыня Вярхоўнага Савета не толькі не пажадаў каяцца ў памылках, але перайшоў, так бы мовіць, у контрнаступленне на апанентаў. Раней, нагадаў ён, прафсаюзы былі «школай камунізму» і патрабавалі ад людзей толькі аднаго — добра працаваць на карысць дзяржаве. Цяпер жа ніхто з прафсаюзных лідэраў не ставіць пытання аб павышэнні прадукцыйнасці працы, падкрэсліў С. Шушкевіч, але ўсе патрабуюць ад дзяржавы: «Дай!» Мы ўсе, скажаў ён, апынуліся ў страшэннай яме, і выкарасквацца з яе трэба ўсім разам. Сёння Вярхоўны Савет і ўрад вымушаны праводзіць непапулярную палітыку. Калі не абмежаваць грашовую масу ў рэспубліцы, ніякай стабілізацыі эканомікі не будзе. Безумоўна, неабходны закон аб прыватызацыі,

неабходна канцэптуальна новае заканадаўства пры пераходзе да рынку. І Вярхоўны Савет, прызнаў С. Шушкевіч, тут яўна спазняецца. Але рэфэрэндум аб роспуску парламента, чаго патрабуюць сёння і левыя і правыя, стаў бы, на думку Старшыні ВС, «літвай перамогай» апазіцыі. Гэта, паводле яго слоў, прывядзе толькі да яшчэ большага бязладдзя і паставіць грамадства на грань грамадзянскай вайны.

Прэмова Старшыні Вярхоўнага Савета была надзвычай эмацыянальнай і нават рэзкай — асабліва ў адносінах да прадстаўнікоў Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі. І яны не хавалі сваёй крыўды. Але крыўдавец ім, думаецца, няма чаго. Калі ўжо прафсаюзы прэтэндуюць на палітычную ролю ў грамадстве (чаго няма ні ў адной развітой краіне свету — там яны займаюцца абаронай сацыяльных правоў працоўных), дык яны павінны палітыцы вучыцца. У рабочым і прафсаюзным руху няма адзінства. І С. Шушкевіч, дарэчы, умела падкрэсліў гэта, спаслаўшыся на выступленне М. Собаль ад канфедэрацыі прафсаюзаў. Таму прэтэнзіі федэрацыі выступіць ад імя ўсіх працоўных і сялян яўна завышаны. Гэта зусім не азначае, што прафсаюзы павінны, як некалі, згаджацца з усім, што прапануюць парламент і ўрад, кіраўнікі рэспублікі. Але па меншай меры наіўна чакаць, што прафсаюз, ці федэрацыя прафсаюзаў зможа дыктаваць сваю палітыку. Нават з дапамогай ультыматумаў і забастовак.

Віталь ТАРАС.

МУЗЕЙ АДЧЫНІЎСЯ ЗНОЎ

Нядаўна ў старажытным беларускім мястэчку Гальшаны, што на Ашмяншчыне, гасцінна расчыніў дзверы гісторыка-краязнаўчы музей.

Існуе ён ужо даўно і ніколі, дарэчы, не адчуваў недахопу ў наведвальніках. Але з-за недахопу месца вялікая частка найцікавейшых экспанатаў, на жаль, знаходзілася ў запасніку. Летась музей на паўгода закрываўся на рамонт. І вось цяпер, у новым інтэр'еры, зусім паноўнаму глядзіцца экспазіцыя, якая, да таго ж, значна пашырылася.

І ў гэтым галоўная заслуга дырэктара — выкладчыка гісторыі і краязнаўца Эдуарда Сямёнавіча Корзуна. Больш як 30 год ён бескарысліва працаваў над збіраннем і захаваннем экспанатаў. Гады пошукаў рэдкіх дакументаў, вандровак, перапіскі з вядомымі навукоўцамі (пяру даследчыка належыць змястоўная кніга аб гісторыі Гальшанаў) прынеслі

Э. Корзун.

Эдуарду Сямёнавічу заслужаны аўтарытэт.

Нягледзячы на нялёгкае часы, у музеі па-ранейшаму часта бываюць экскурсіі. Суды прыязджаюць не толькі з Беларусі, але і, напрыклад, з краін Балтыі. У музеі ёсць на што паглядзець...

А дапамог музею ў афармленні новай экспазіцыі мастак Мінскага вытворчага камбіната Святаслаў Палівода.

С. ЗАМКАВЫ.

Фрагмент новай экспазіцыі.

ПРА ЛЁС НАШАЙ СПАДЧЫНЫ!

Пазнаёміцца з творамі беларускага геральдычнага мастацтва XVI—XIX стагоддзяў дасць магчымасць кніга, якую плануе выпусціць «сёлета ў свет» выдавецтва «Полымя». Выхад яе быў бы немагчымы без дапамогі Беларускага фонду культуры. На апошнім пасяджэнні яго прэзідыума было прынята рашэнне выдаткаваць на падрыхтоўку зборніка 25 тысяч рублёў. І гэта далёка не першы прыклад уважлівых адносін БФК да гістарычна-культурнай спадчыны. Падтрымка аказвалася аўтарам кнігі «Гарады і замкі Беларускага Панямоння XV—XVII стагоддзяў». «Дакументы аб Беларусі, якія зберагаюцца ў цэнтральных дзяржаўных архівах Масквы і Ленінграда», ініцыятарам і выканаўцам праграм па пошукі і падрыхтоўцы каталога бібліятэкі Сямёна Палацкага і «Мінская культура Падляшша»...

Заслуга ў гэтым у значнай ступені належыць грамадскай камісіі БФК «Вяртанне». Зараз падобная камісія ствараецца на дзяржаўным узроўні. Таму невыпадкова на тым жа пасяджэнні прэзідыума вырашана вынесці на чарговы пленум БФК адно, але зладзённае пытанне: «Праблемы вяртання беларускіх нацыянальных каштоўнасцей, якія знаходзяцца за межамі рэспублікі, і задачы Беларускага фонду культуры». Дакладчыкам будзе старшыня камісіі «Вяртанне», член праўлення БФК Адам Мальдзіс.

Члены прэзідыума прынялі пастанову аб вывадзенні са структуры БФК грамадска-культурнага аб'яднання «Полісьсе».

НАШ КАР.

НЕЛҀГА ЭКАНОМІЦЬ НА НАВУЦЫ

ЗАЯВА ВЫКАНКАМА ЦЭНТРАЛЬНАЙ РАДЫ БЕЛАРУСКАЙ САЦЫЯЛ-ДЭМАКРАТЫЧНАЙ ГРАМАДЫ

Разважаючы аб перспектывах незалежнай Беларусі, многія нашы суайчыннікі і грамадзяне замежных краін адзначаюць, што наша Рэспубліка мае ўсе суб'ектыўныя перадумоўны для развіцця гаспадаркі: працавітае сялянства, высокакваліфікаваны рабочы клас, добра падрыхтаваны спецыялістаў, навуковыя кадры. Беларусь можа ганарыцца сваёю навукаю. Дасягненнямі нашых матэматыкаў, фізікаў, хімікаў, біёлагаў магла б ганарыцца не адна краіна. Нягледзячы на ідэалагічны прыгнёт, нават у гады застою істотна папоўнілі скарбніцу ведаў нашы гісторыкі, археолагі, літаратура- і мовазнаўцы, этнографы, фальклорысты і мастацтвазнаўцы. Цяпер у гэтых навуках адбываецца сапраўдная рэвалюцыя. Да таго ж ва ўсім свеце ўзрастае цікавасць да Беларусі, да нашага народа. І вучоныя могуць паказаць свету адметнасць нашай культуры, багатую нашу спадчыну.

Вельмі важна, каб увесь інтэлектуальны патэнцыял, назапашаны нашым грамадствам, служыў росквіту суверэннай Беларусі. Асабліва важна захаваць навуковыя кадры ў перыяд эканамічнай нестабільнасці, крызісу. Падзеі ж апошняга часу паказваюць, што ўрад Рэспублікі Беларусь не зусім разумее значэнне навукі для цяперашняга і наступных пакаленняў.

Замест таго, каб спыніць падтрымку нерэнтабельных калгасаў і саўгасаў, замест та-

го, каб пачаць рэальную прыватызацыю зямлі, стварэнне прыватных і калектыўных прадпрыемстваў і такім чынам прыцягнуць у бюджэт дадатковыя сродкі, урад наносіць удар па навуцы. Скараціўшы асігнаванні на навуковыя даследаванні, кабінет рэжа курцы, якая нясе залатыя яркі. Ідзе скарачэнне кадраў у акадэмічных і галіновых інстытутах, у навуковых падраздзяленнях, якія працуюць пры ВНУ. Навукоўцы застаюцца без працы.

Мала таго, што пэўная частка навуковых работнікаў можа страціць кваліфікацыю, адстаць ад развіцця навуковай думкі, Рэспубліцы Беларусь пагражае эміграцыя інтэлекту, бо ў суседніх дзяржавах вучо-

ным і выкладчыкам ВНУ істотна павышана зарплата. На аднаўленне страчанага, на тое, каб пераадолець спростае ўрадавае адставанне, потым спатрэбіцца працяглы час, спатрэбіцца большыя, чым цяпер, асігнаванні. Яшчэ раз пацвердзіцца ісціна: скупы плаціць двойчы.

Беларускія сацыял-дэмакраты выказваюць сваю салідарнасць з занепакоенымі вучонымі і навуковымі калектывамі. Яны пратэстуюць супраць палітыкі ўрада В. Кебіча, які наносіць урон інтэлектуальнаму багаццю краіны.

Выканаўчы камітэт Цэнтральнай Рады БСДГ рэкамендуе дэпутатам — сябрам Грамады здзейсніць адпаведныя захады ў Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусь, каб, пакуль не позна, прадухіліць магчымы крызіс беларускай навукі. З мэтай палепшэння фінансаванага становішча навуцы неабходна дабівацца, каб усе доследныя і эксперыментальныя вытворчасці Акадэміі навук, вышэй-

шых навучальных устаноў і галіновых навукова-даследчых інстытутаў былі вызвалены ад падатку на дабаўленую вартасць. Разам са спецыялістамі трэба распрацаваць і ўнесці ў Вярхоўны Савет законапраект аб ахове інтэлектуальнай уласнасці, а таксама праект закона аб патэнтах, каб спыніць продаж навуковых распрацовак беларускіх вучоных суседнімі дзяржавамі.

Дзеля таго, каб спыніць і прадухіліць далейшую эміграцыю інтэлекту з Рэспублікі Беларусь, Беларускай Сацыял-Дэмакратычнай Грамада патрабуе ад урада станоўча вырашыць пытанне аб павышэнні зарплат навукоўцам і выкладчыкам і павелічэнні асігнаванняў на навуку.

БСДГ заклікае вучоных дэмагчы дэмакратычным партыям, аб'яднаным у блоку «Новая Беларусь», распрацаваць канцэпцыю развіцця эканомікі, навукі, асветы і культуры ў нашай краіне.

ТВОРЦЫ ХОЧУЦЬ БЫЦЬ ПА-ЗА ПАЛІТЫКАЙ, але выказваюць недавер парламенту і ствараюць страйкам

Аб'яднаны пленум творчых саюзаў Беларусі, які адбыўся 10 лютага ў мінскім Палацы мастацтваў, сваімі першымі хвілінамі абудзіў кранальныя згадкі пра дэперабудовачныя часы. Мяркуючы па тым, як хутка ўтварыўся на сцэне шчыльны, у два рады, прэзідыум (для міністра культуры давалася нават выносіць з бакоўкі дадатковае крэсла), наша творчая інтэлігенцыя яшчэ не жыла пэўных рэфлексаў.

Раней падобныя форумы прымяркоўваліся да рэвалюцыйных дат. Апошні раз аб'яднаны пленум склікаўся з нагоды саракавых угодкаў перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Ружовым ранкам дэмакратызацыі і галаснасці ідэя згуртаваць інтэлігенцыю залучыла ў паветры пасля таго, як аб'яднаны пленум творчых саюзаў Эстоніі ў 1987 годзе, па сутнасці, запачаткаваў рух гэтай рэспублікі да незалежнасці. Аднак ажыццявіць тую ідэю на Беларусі не ўдалося — «у ЦК не паралілі». Нашы творчыя саюзы ў чарговы раз засведчылі сваю залежнасць ад камуністычнай наменклатуры, а беларуская інтэлігенцыя — уласцівы ёй канфармізм.

Летась з прывабным і, гадоўнае, грунтоўна распрацаваным праектам «Саюза саюзаў» выступіў лідэр кінемаграфічнай суполкі Вячаслаў Нікіфарав. Тады яшчэ агадкі нашага квазірынку не саспелі, але і па кветачках было ўжо відаць, што нічога добрага культуру не чакае і што становішча людзей, якія жыўць з інтэлектуальнай дымастацкай працы, будзе катастрафічна пагаршацца. Але замест таго, каб аб'яднаць намаганні, кожны творчы саюз выправіўся на папаску па-

асобку. Камерсантамі мы, будзем шчырыя, аказаліся ніякімі: вяршыняй прадпрыемальніцтва з'яўляецца, напрыклад, здача ў арэнду аднаго з пакояў Дома літаратараў мзблеваму кааператыву з гучнай назвай «Белстар» альбо пакутлівыя развагі над тым, як бы не прадзешавіць, зноў жа, здаючы ў арэнду такую лялечку, як Дом работнікаў мастацтваў. Гаворка ідзе пра нейкія смешныя па цяперашнім часе дзесяткі тысяч, непараўнальныя з той «капустай», якую шынкуюць розныя дзялікі пад дахам творчых саюзаў.

Але і тая фінансавая ручаіна, якая дазваляла творчым саюзам сях-так зводзіць канцы з канцамі, была наглуха перакрыта плацінай фіскальнага падаткавага заканадаўства, прынятага на апошняй сесіі Вярхоўнага Савета. Адыміўшы льготы на падаткі, спадары сенатары і ўрад паставілі творчыя саюзы і грамадскія фонды перад пагрозай самаліквідацыі. Крок тым больш неразумны, што тыя 5—7 мільёнаў рублёў, якія мяркуюцца атрымаць у выніку гэтай аперацыі, не залацяюць ніводнай дзіркі ў дзяржаўнай кішэні.

Зрэшты, адбылося тое, што і павінна было адбыцца. Рагуючыся, сістэма найперш адкідае непатрэбнае для сябе. Культурны ж заўсёды адводзілася роля дэкарэтыўнага элементу, аздобы непрывабных муруў таталітарызму.

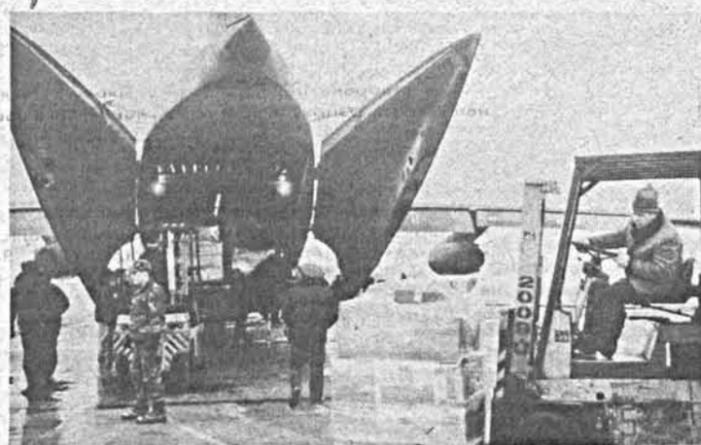
Вядома, у сцярджэннях тыпу «творчыя саюзы — аснова прафесійнага і духоўнага жыцця грамадства», альбо «калі адбудзецца знішчэнне творчых саюзаў, то нашу культуру захлісне хваля бездухоўнасці, калецтва і пошласці»

ёсць значная доля перабольшання. Усяго гэтага хапала і тады, калі ніхто не рабіў замаху на гаспадарчую і фінансавую самастойнасць творчых саюзаў. Перакананы, што самі творцам дзядзвецца ў бліжэйшы час вырашыць, якімі павінны быць іх суполкі, каб мець магчымасць рэальна абараніць талент. Існуючыя структуры, скампраметаваныя дагаджаннем былому рэжыму, шмат у чым ажылі сябе. Бясспрэчна, аднак, што без магчымасці самім зарабляць на жыццё творчыя саюзы пазбавляюцца і перспектывы абнаўлення — як арганізацыйнага, так і ідэалагічнага.

Аб'яднаны пленум, скліканы Камітэтам абароны культуры пасля безвыніковага блукання па інстанцыях і пісання палымяных адозваў, у сваёй рэзалюцыі выказаў недавер Вярхоўнаму Савету Беларусі, якіі скампраметаваў сябе некампэтэнтнасцю, непрафесіяналізмам, адрываю ад рэальнага жыцця і патрэб народа. Было вырашана звярнуцца ў ЮНЕСКА, стварыць страйкам і рыхтаваць устаноўчую канферэнцыю Асацыяцыі творчых саюзаў і грамадскіх фондаў.

З усяго сказанага на пленуме, а ў выступленнях кіраўнікоў саюзаў гучаў звыклы пералік цэлавых і агульнакультурных «болек», хацелася б вылучыць адзін момант. Яго настойліва акцэнтаваў Мікалай Яроменка, які старшыняваў на форуме: «не ўбывайце нас у палітыку», «не цягніце нас на барыкады» і г. д. Як спалучыць гэта з вынікавай рэзалюцыяй, якая мае выключна палітычны характар, і з намерам уплываць на змену вярхоўнай улады?

А. ГАНЧАРОВ.

У рамках аперацыі «Дадзім надзею» ў Мінск прыбыў самалёт ваенна-паветраных сіл ЗША. Ён даставіў медыцынскае абсталяванне і лекі, пералік якіх уключае больш за 80 назваў. Усе яны прызначаны для бальніц тых раёнаў Гомельскай і Магілёўскай абласцей, якія найбольш пацярпелі ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Фота Уладзіміра МЯЖЭВІЧА. (БЕЛТА)

ЗВАРОТ да Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў Беларусі

За гады таталітарызму беларуская нацыянальная літаратура найбольш пацярпела ад вялікадзяржаўнай антынацыянальнай палітыкі ўсіх урадаў былога СССР. Наша роднае слова метадычна і паслядоўна выцяснялася з ужытку. На ўсіх узроўнях, ад дзіцячага садка да вярхоўнай улады рэспублікі, праводзілася суцэльная русіфікацыя, якая цынічна падавалася як «воленізаванне народа». Беларускай мове надавалася месца дэкарэтыўна-нацыянальнага аздаблення. Такія палітыка не магла не даць свайго злавеснага плёну і дала яго.

Сёння, калі знішчэная беларуская мова і літаратура засталіся сам-насам з агрэсіўным нецывілізаваным рынкам існуе рэальная пагроза канчатковага адмірання і мовы, і літаратуры. Тое, што не здолеў за дзесяцігоддзі зрабіць таталітарызм, за год-другі зробіць адсутнасць попыту, астранамічны кошт паперы, няздзейсны Закон аб мовах, абыха-

васць вярхоўнай улады і ўрада. На канцы XX стагоддзя народ Беларусі можа анямець.

Улічваючы ўсё гэта, выкарыстоўваючы сваё права заканадаўчай ініцыятывы, патрабуем:

1. Неадкладна ўвесці 10-працэнтны падатак з продажу ўсёй кніжнай прадукцыі і перыёдыкі на Беларусі за выключэннем дзіцячай, вучэбнай, навуковай, беларускамоўнай.
2. Увесці 5-працэнтны падатак на заяўлены кошт тыражу з усіх заказчыкаў, якія размяшчаюць свае заказы ў друкарнях Беларусі.
3. Атрыманьні сродкі накіраваць на падтрымку беларускамоўных перыядычных выданняў, на стварэнне выдавецтваў пры СП Беларусі і ўмацаванне паліграфічнай базы, на павышэнне ганарарных ставак, на закупку паперы, забеспячэнне спрыяльных умоў для творчасці пісьменнікаў і г. д.

Прынята на агульным сходзе СП Беларусі 11 лютага 1992 года.

Адкрыты рахунак БЗВ

У дзейнасці Беларускага згуртавання вайскоўцаў адбылася значная падзея. Адкрыты банкаўскі рахунак арганізацыі. Пакуль што на ім невялікая сума складае сяброў БЗВ. Але ў кіраўніцтва арганізацыі ёсць меркаванне, што грашовую падмогу БЗВ змогучь аказаць прафсаюзныя арганізацыі, камерсантаў, дзяржаўныя структуры.

У першую чаргу, лічыць кіраўніцтва БЗВ, грошы пойдучы на клопаты па патрыятычнымыхаванні моладзі —зайтрашнім выхаванні Айчыны.

Гадказваем рахунак БЗВ: г. Мінск, камерцыйны банк «Дукат», Беларускае згуртаванне вайскоўцаў, 700 210 МФО 153001767.

К. ЛАДУЦКА.

З ПОШТЫ ТЫДНЯ

ЗА САМАРОСПУСК

Днямі наша рэдакцыя атрымала ліст з Гомельскага клуба выбаршчыкаў, падпісаны намеснікам старшыні клуба А. Грамынам. У ім змешчаны зварот да дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Магчыма, мернаванне аўтараў звароту не бласпярэчае. Думаецца, аднак, што гэтае мернаванне мае права на існаванне. І яго варты ўлічыць напярэдні чарговай сесіі Вярхоўнага Савета.

У звароце выбаршчыкаў з Гомеля, у прыватнасці, гаворыцца:

«Мы ўпэўнены, што на рэфэрэндуме, які патрабуюць правесці БНФ і іншыя дэмакратычныя партыі і згуртаванні, пераважная большасць насельніцтва Беларусі прагаласуе за правядзенне датэрміновых выбараў Вярхоўнага Савета. Так іно і будзе!

Але, шануючы дэпутаты! Колькі на гэта спатрэбіцца часу і сродкаў!

Ці не прасцей і танней Вярхоўнаму Савету аб'явіць аб самароспуску і прызначэнні новых выбараў?

Ці большасць з вас не разумее, што тапанне на месцы без сапраўдных перспектывы выхад да рынку можа вынікнуць сацыяльны выбух? Няўжо вы не разумееце, што людзі большым не вераць? Няўжо прадуракажучы, што дзеля сваіх меркантильных мэтаў вы здрадзілі свайму народу і гатовы загнаць яго ў беспрасветную галечу?»

Мы спадзяёмся, што ўсё гэта не так і што вы, шануючы дэпутаты, здолееце пераадолець псіхалагічны бар'ер і прыняць нялёгкае, але сумленнае і адзіна правільнае рашэнне — самароспуску Вярхоўнага Савета і прызначэнне тэрміну новых выбараў згодна з прапагандай БНФ».

БОГ СТВАРЫЎ БЕЛАРУСАЎ, АЛЕ...

Цікава было б уявіць: якой, напрыклад, будзе рэакцыя французай ці італьянцаў, альбо нашых суседзяў палякаў, калі ў іхніх краінах раптам нехта зробіць надпісы рэкламнага ці даведнага характару, скажам, на кітайскай мове, іерогліфамі... Такое нават і ўявіць немагчыма; і тое, што немагчыма там — магчыма на Беларусі. Праўда, у нас пакуль іерогліфамі не пішучь, затое пішучь па-польску і не абы-дзе, а на маршрутных аўтобусах, якія з'яўляюцца ўласнасцю дзяржавы — Рэспублікі Беларусь і якія курсіруюць не па міжнародных трасах, а па самых звычайных, унутрыбеларускіх.

Гэты здымак я зрабіў у Мін-

шай доляй верагоднасці можна чакаць, што такіх шыльдаў выраблена шмат, можа, і для ўсіх аўтобусаў аўтапарка. Вось так у суверэннай Беларусі праводзіцца «беларусізацыя».

Невыпадковым на гэтым фоне выглядае тое, што ў праграме ЦТ «Поле чудаў» адна з удзельніц — віктарыні (18.10.91 г.), якая паходзіла з Гародні, «забылася», што гэты горад знаходзіцца на Беларусі, і зрабіла прывітанне прысутным у тэлестудыі і тэлегледачам па-польску.

Цяпер я часта згадваю, як у маленстве мой глыбоцкі сусед-старажыл раскаваў цікавы выпадак з часоў апошняй вайны, калі пад час акупацыі Глыбока-

яшчэ збіраюцца перайначыць Мінск на Менск, а Гродна на Гародню; і навошта нам тая незалежнасць, і без яе добра жылося, вось каб была ў краме каўбаса ды гарэлка, то больш нічога не трэба...

І яшчэ мой знаёмы адзначыў, што пакуль беларусы вырашалаюць каўбасна-гарэлачнае пытанне, палякі шпэркімі тэмпамі аднаўляюць і будуць касцёлы. Знаёмая з'ява! Зноў згадваю аповяд старажыла аб той нямецкай карыкатуры.

Яшчэ адна неспадзяванка чала мяне, калі быў улетку ў родным сваім горадзе Глыбокае. Захапляючыся з дзяцінства краязнаўствам, я збольшага ведаю гісторыю свайго горада і ваколіц, таму мяне вельмі здзівіла, што ў недалёкай ад горада вёсцы Удзела (там зараз аднаўляюць касцёл) збіраюцца адчыняць польскія класы ды мяркуецца запрасіць настаўнікаў з Варшавы ці Вільні. Мне добра вядома, што на Глыбочыне няма этнічных палякаў, а тыя асаднікі-палякі, якія тут атабарыліся пасля Рыжскае ўмовы, былі ў 1939 годзе сасланыя ў Сібір. Магнаты Корсакі, якія валодалі большай часткай паўночна-заходняй Беларусі, у тым ліку і Глыбокім, у сярэднявеччы былі праваслаўнымі, у далейшым прадстаўнікі гэтага роду перайшлі ва ўніяцтва (дарэчы, адным з Корсакаў пабудаваны славуты Беразеўскіх уніяцкіх кляштар у Глыбокім, дзе была іхняя сямейная пахавальня), затым, у пазнейшыя часы, іхнія нашчадкі з-за службовых выгодаў перайшлі ў каталіцтва. У сваіх мейсцах яны пачалі будаваць касцёлы, і былі праваслаўныя вернікі сталі каталікамі. Адзін з такіх касцёлаў у 1740 годзе яны збудавалі ў Удзеле.

У 1936 годзе менавіта ўдзельскія каталікі разам з глыбоцкімі сабраліся ў вялікі натоўп ды рушылі ў вёску Мамай, што за чатыры кіламетры на поўнач ад Глыбокага, адбіраць у праваслаўных царкву. Як казаў сведка гэтых падзей: сабраліся ў дарогу нават ся-

пя, кульгавыя, касыя ды бедныя й заможныя... У Мамаях жыла тады толькі адна сям'я каталікоў. На Глыбочыне ёсць шмат касцёлаў і царкваў, якія сваім знешнім выглядам нагадваюць мініяцюрны замак, бо святыні абнесены высокімі мураванымі агароджамі з брамамі і вежамі, як, напрыклад, у Дзеркаўшчыне, Мосары і Мамаях. Мамайчане, загадзя даведаўшыся, што ў вёску рухецца вялікая калона каталікоў, занялі абарону за мураванай агароджай і ў вежах святаны. Тры дні яны трымалі аблогу, дубасячы «пшэкаў» палкамі, каменнямі і паўцагелкамі, так і не даўшы прарвацца да храма і ўкапаць перад ім каталіцкі крыж, што з'яўлялася канчатковай мэтай штурму, і гэта сімвалізавала б, што святыня павержана ды становіцца каталіцкай. Паліцыянты стаялі збоку і ў падзеях не ўдзельнічалі, затое рагаталі, калі ад ілбоў каталікоў адскокалі камяні і абломкі цэглы. Каталікі так і вярнуліся ні з чым, а святыня заставалася праваслаўнай аж да 1960 года. У гэты год падзеі зноў паўтарыліся, але ў ролі «штурмавікоў» былі не каталікі. У адзін з дзён паняехала ў Мамай ўжо савецкіх міліцыянтаў, каб зачыніць царкву, і мамайчане, як і 24 гады таму, занялі абарону; адзін са сведкаў гэтых падзей раскаваў мне, што людзі нават кідаліся пад колы міліцэйскіх машын. Але... тут справа іншая, міліцыянтны меглі і зброю выкарыстаць. Быў я гады два таму ў Мамаях, ездзіў сюды на веласіпедзе з Глыбокага, і застаў храм у поўным запустенні — тут месціўся нейкі склад. Яго мур — сведкі трагічнай гісторыі майго народа. Чуў у час сьветляга прыезду на Бацькаўшчыну, што святыню збіраюцца аднаўляць, але мо прыдзецца яшчэ раз трымаць аблогу? Кажуць — Бог тройцу любіць!

Магчыма, я і памыляюся, але думаю, што момант беларусізацыі касцёла на Беларусі ў большай ступені ўжо згублены. Не ўяўляю, як ксяндзы-белару-

сы недзе гадоў праз 20—30, калі ўрэшце дойдзе справа да беларусізацыі, будуць тлумачыць сваім вернікам, што яны не палякі, а — беларусы-каталікі. Людзі ахвяруюць на адраджэнне пальшчыны ўсе свае зберажэнні, некаторыя па 8—10 тысяч рублёў, адкрываюць польскія школы, ксяндзы запрашаюць манахаў з Польшчы, робяць экскурсіі з моладзю ў Польшчу...

Якую тут можна пабудавать незалежную і багатую дзяржаву, калі інтэлект нацыі распіляецца на адраджэнне пальшчыны і расейшчыны, калі на беларускія газеты і часопісы не могуць знайсці паперу і грошы, калі ўладу трымаюць людзі, якіх і блізка нельга падпусціць да гэтай улады.

Без ведання народам сваіх каранёў, уласнай гісторыі, культуры, без адраджэння краязнаўства, без стварэння беларускамоўных асяродкаў (армія, касцёл, царква, школа і г. д.) нельга пабудавать сваёй незалежнай дзяржавы.

Я глыбока перакананы, што ў кожнага чалавека, як і ў кожнага народа, ёсць свой лёс, і кожны чалавек, як і кожны народ, заслугоўвае таго лёсу і таго ўрада, які ў яго ёсць. Без усведамлення беларусамі сябе, як вялікай нацыі (вядома, не па колькасці насельніцтва, а па гісторыі, культуры, мове, працалюбінасці і інтэлекце), ніякае адраджэнне не адбудзецца. Чалавек — гэта жывая істота, якая мае галаву, сэрца, рукі, ногі, розум, мозг. Так і нацыя ёсць жывая істота. У гэтай нацыі таксама ёсць сваё сэрца і мозг і шмат чаго іншага. Бог стварыў беларусаў вялікай нацыяй, але д'яблы выразалі ў гэтага народа сэрца, пакалечылі ногі, затуманілі розум. Здаровы нацыянальны арганізм ніколі б не даў амаль загінуць мове, культуры, забыць гісторыю. У здаровым нацыянальным арганізме ніколі не саспепа б глеба для пальшчыны, паляшчэцкага сепаратызму, цягі да «старэйшага брата», бо ўсведамленне народам сябе як нацыі проста не дапускае б і думак аб гэтым, не кажучы аб дзеяннях у гэтым кірунку...

Уладзімір СКРАБАТУН,
Вентспілс, Латвія.

ску 14 жніўня мінулага года, калі на аўтавазале «Усходні» чакаў пасадкі на маршрут «Мінск — Глыбокае». Неўзабаве на суседні перон пад'ехаў аўтобус «Гродна — Гомель», і тут маю ўвагу прыцягнула маляўнічая шыльда з панарамай гарадзенскіх касцёлаў і хмара-чосаў, дзе сярод гэтага было па-польску напісана — «Grodno», а другі надпіс — «Гомель» зроблены па-расейску. Каб не выклікала пярэчаняў (бо Гомель па-беларуску і па-расейску пішацца аднолькава), я пайшоў і наўмысна паглядзеў, які надпіс маецца на лабавым шкле аўтобуса. Там быў менавіта расейскі надпіс — «Гродно — Гомель». Мяркуючы па тым, што польскі надпіс зроблены пад трафарэт, то з боль-

га немцы намалявалі карыкатуру, сэнс якой заключаўся ў тым, што летувісы, нягледзячы на неспрыяльныя варункі часу, закопваюць памежныя ступы з надпісам «Lietuva» недзе паміж Паставамі і Глыбокім, а беларусы гэтым часам... гоняць у хмызняках гарэлку.

Неяк спаткаў аднаго знаёмага, які вярнуўся з водпуску і наведваў Гародню і Зэльву. Пытаю: як там, на Бацькаўшчыне? Хоць можна было і не пытаць, бо адказ я ведаў загадзя, таму што добра ведаю свой народ.

— У Зэльве і Гародні, — казаў ён мне, — народ вельмі абураны тым, што ніхто не спрабаваў дазволіць народам змяніць герб і сцяг, ды яшчэ абвясціць незалежнасць, а тут

ЦІ РАЗГАДАЕМ ТАЯМНІЦУ

Хачу раскаваць пра выпадак, сведкам якога нядаўна быў. На вул. Казлова затрымаўся калі кінакіяў, што ля магазіна «Акіян». Зварнуў увагу на хлопчыкаў і дзяўчынак (якіх-ці шасцікласнікаў), якія падбеглі да кіёска і папрасілі ў кіёскеркі кнігу за 1 руб. 90 кап. (яны прасілі менавіта так, не называючы кнігі). І здзівіўся, калі ўбачыў гэтую кніжку. Гэта быў «Русско-белорусский разговорник»! Сэрца маё зашчымяла ад радасці. Нарэшце, падумаў я, вось яны, новыя маладыя беларусы! Не памрэ наша мова, калі дзеткі купляюць беларускія размоўнікі.

Кіёскерка таксама была здзіўлена, у яе на твары з'явілася добрая, трохі збянтэжаная ўсмішка. Ніякай, такога бойка гандлю размоўнікамі ў яшчэ не было. У аднаго з хлопчыкаў яна запыталася: «Откуда вы?» А ён у адказ: «С Украины». «Зачем же вам белорусский?» — здзіўлена перапытала яна. «А будем разговаривать по-белорусски», — і пабег.

Радасць мая памеркла. Я ўявіў сабе, як яны, вывучышы некалькі выразаў, паспрабуюць звярнуцца ў Мінску да каго-небудзь па-беларуску. Шкада мне стала гэтых украінскіх дзетак. Наўняны, яны яшчэ не ведаюць, што тут не так, як на ўсім свеце, што на Беларусі людзі не рады роднаму слову.

На зварот па-беларуску ў адказ можна атрымаць здзіўлена ўскінутыя бровы, пагардліва скрыўленыя вусны і працяжнае пытанне «Что-о?»

Успомніў я, як сам асмеліўся размаўляць па-беларуску і што з гэтага атрымалася. У «Булачнай», што насупраць магазіна «Лакомка», я звярнуўся да маладой касіркы па-беларуску: «Калі ласка, мне шклянку кавы і чатыры абаранкі». Не глянула на мяне, але з выразам на твары «еще этого здесь не хватает» глянула на чаргу, як бы запрашаючы ўсіх у сведкі. Я набраўся мужнасці і яшчэ раз паўтарыў просьбу па-беларуску. Кінула мне чэк і рэшту. Адышоўшы ад касы, заўважыў, што рэшту атрымаў больш, чым разлічваў. Але зразумеў, калі глянуў на чэк, — там быў выбіты толькі адзін абаранак. Вярнуцца яшчэ раз да касы, каб растлумачыць касірку, чаго я хацеў, пабаяўся. За мной стаяла доўгая чарга. Я ўявіў сабе, як накінуцца на мяне разам з касіркай гэтыя стомленыя людзі з папрокам, што не магу «говорить по-человечески».

Колькі разоў назіраў, які міла ўсміхаюцца прадаўшчыні, калі да іх звяртаецца іншаземец. Сярод пакупнікоў заўсёды знойдзецца добраахвотнік, які ператлумачыць замежную мову. Напэўна, ніколі не разгадаю гэтай таямніцы, чаму людзі так

ненавідзяць менавіта беларускую мову. Нядаўна чытаў у «Звяздзе» лісты чытачоў, дзе яны з абурэннем пішучь, што ім вельмі не падабаюцца беларускія словы «прывілея» і «мытня». Ці бачыў хто такое ў расейскіх ці польскіх газетах, каб людзі абураліся родным словам?

Успомніў і яшчэ адзін выпадак. У сталойцы, што месціцца ў адным будынку з рэстаранам «Папараць-кветка», у чарзе за мной стаяла група маладых літоўцаў. Калі падышла іх чарга і раздзельшчыца спытала «Вам что?», малады літовец папрасіў: «Капусту, калі ласка». Рэакцыя была тая самая: пагардлівы позірк і пытанне «Ці, што ли?»

Вось чаму мне стала сумна, глядзячы на украінскіх дзетак з купленымі беларускімі размоўнікамі. Нашы дзеці ўжо ведаюць: беларускія размоўнікі ў Беларусі ім не патрэбныя, бо адносіны да беларускай мовы не мяняюцца. А шчырыя наўняны украінскія дзеткі з дзіцячым захапленнем захацелі перазмаўляць у Мінску па-беларуску. Не дай Бог звярнуцца ім па-беларуску да згаданых касірак, раздзельшчыц, прадаўшчыц...

Пятро ЛУБОЎСКІ,
выкладчык Беларускай
політэхнічнай акадэміі.
г. Мінск.

Блакада Летувы працягваецца?

З пачатку гэтага года Міністэрства сувязі значна павысіла паштовыя тарыфы ў замежныя краіны. Да іх ліку аднеслі і краіны Балты. Бог з імі, з Еўропай, Польшчай, Аўстраліяй ды Амерыкай, але ж у Балты засталася шмат маіх сваякоў і сяброў. А гэтыя тарыфы проста адразаюць усялякія зносіны з Балтыйскімі краінамі.

Нейкі рубель з паловай на звычайны ліст я знайду, тут пытанню няма. А вось за заказны ліст, каб паслаць сябра-

вай дачца пару календарынаў, патрэбна аж сем з паловай. Хоць яны і «драўляныя», але — шкада. Пасылка вагой менш за кілаграм — аж 161 рубель (!). Хацеў даслаць сябруку ў Вільню шматтомнік Караткевіча, ды за перасылку трэба заплаціць амаль месячную зарплату. Мо танней з'ездзіць?

А мо ўрад Рэспублікі Беларусь працягвае гарбачоўскую блакаду Летувы?..

Л. ЖАЛЯЗНЯКОУ,
г. Гомель.

ПЫТАННІ ЗАСТАЮЦА

Была раніца. Калона, у складзе якой было больш за 900 курсантаў, рухалася ў напрамку мемарыяла паўшым у гады Вялікай Айчыннай вайны. Гэта былі курсанты Харнаўскага вышэйшага вайсковага вучылішча тылу і транспарту, цяпер — Нацыянальнай Гвардыі Украіны. Яны павінны былі прыняць прысягу на вернасць Украіне. Але ў гэтым вучылішчы вучацца не толькі прызыўнікі з Украіны, але і з Беларусі. Перад намі паўстала пытанне: прымаць гэту прысягу ці не? Кіраўніцтва вучылішча на гэты конт выказвалася па-рознаму. Адно гаварылі, што наша вучылішча — аператыўная вайсковая частка, і ўсе павінны тут падпарад-

коўвацца аднаму статусу, другія выказвалі думкі, што хутка прыедуць прадстаўнікі цяпер незалежных дзяржаў СНД, і тады кожны будзе прымаць прысягу на вернасць сваёй дзяржаве. Урэшце рэшт, хто прысягнуў, а хто і не. Тыя, хто прыняў прысягу, застануцца тут вучыцца, але не ведаюць, дзе будуць служыць пасля заканчэння вучылішча. А тыя, хто не прыняў прысягу? Таму і застаюцца ў курсантаў пытанні і невядомасць за сваю будучыню.

Дзмітрый ЦЫМБЕРАУ,
Віталь НАРКЕВІЧ,
курсанты.
г. Харкаў.

Найвышэйшай ступенню нацыянальнай сама-свядомасці любога народа з'яўляецца яго разуменне неабходнасці мець незалежную, суверэнную дзяржаву, як надзейны сродак самастойнага вырашэння ўсіх пытанняў уласнага жыцця, гарантыя абароны ад усемагчымых прэтэнзій, напа-дак з боку суседніх краін. Такое разуменне пачало складвацца ў народаў яшчэ ў перыяд распаду першабытна-абшчынна-га ладу і паслужыла прычынай утварэння першых на нашай планеце дзяржаў рабаўладальніцкага тыпу. Гістарычны вопыт пераканана пацвердзіў прагрэсіўнае значэнне арганізаваных у народзе ў форме ўласнай дзяржавы, і таму гэта ідэя заў-

жды была надзвычай папулярнай як у тых, хто ўжо выйшаў на такі ру-беж у сваім развіцці, так і ў тых, хто толькі яшчэ рабіў першыя, нават ча-ста няўпэненыя, крокі ў даным напрамку. Ну а як жа ставіліся да гэтай разумнай ідэі нашы далёкія продкі? Ці было ў іх імненне жыцця ва ўласным палаці? А мо-жы абмяжоўваліся толькі сціплым жаданнем мець бедняцкія сенцы ў чужых велічных палацах збудаваннях? Не, пра-шчыры нашыя былі людзьмі з высокім гона-рам, любілі пачуваць ся-бе гаспадарамі на ўлас-най зямлі, не прасіліся падачы-небудзь крыло, самаахвярна бараніліся ад нашэсця чужынцаў. Дзякуючы такім якасцям

народа, у нашым краі змаглі сілацца і доўгі час існаваць такія ма-гутныя для феадальнай эпохі дзяржавы, як По-лацкае, Тураўскае, Бера-дзецкае, Віцебскае, Га-радзенскае, Пінскае і ін-шыя княствы. Не згубілі галавы, пры-нялі правільнае рашэнне нашы дзяржаўныя спа-дары, калі над Бацькаў-шчынай нависла рэальная пагроза папасці ў татара-мангольскую навалу, апы-нуцца пад уладай Тэў-тонскага ордэна. Зусім не страчваючы дзяржаўнага суверэнітэту, яны пайшлі на аб'яднанне сіл са сва-імі заходнімі суседзямі і ўтварылі Вялікае княства Літоўскае, якое стала ад-ной з буйных дзяржаў у Еўропе. У далёка не спры-яльных для нашага наро-

да ўмовах, калі нависла рэальная пагроза стаць здабычай Рускай цен-тралізаванай дзяржавы, не-льга лічыць памылкай згода дзяржаўных дзея-чаў ВКЛ на падпісанне ў 1569 годзе уніі з Поль-скай Каронай, бо ў адпа-веднасці з дагаворам су-верэннасць першага га-рантавалася ў поўным аб'ёме. Гэта значна па-зней, шляхам подкупу, шантану і падману ўплы-вовых дзяржаўных асоб, багатых магнатаў Вяліка-га княства Літоўскага па-могай істотна ўрэзаць яго суверэннасць, ледзь не да самых падвалаў раз-мыцц усведамленне бела-русамі ўсёй важнасці за-хавання ўласнай дзяржаў-насці. Вытраўленне са свядо-

масці значнай часткі на-свага народа гэтага выса-кароднага пачуцця дзяр-жаўнасці дорага каштава-ла і самой Польшчы, бо як пачаліся яе падзелы, беларусы, усур'ёз не ад-чуваючы сябе самастой-ным дзяржаўным этна-сам, амаль зусім не су-прадзейнічалі прымусо-ваму пераходу іх земляў пад уладу Расійскай ім-перыі. Бо і сапраўды, якая розніца, за кім жыць непаўнапраўнаму чалаве-ку? Змест таго, каб у та-кіх варунках мяняць свае адносіны ў пытаннях да статусу дзяржаўнасці на-рэннага насельніцтва Вя-лікага княства Літоўскага ў бон пашырэння яго па-літычных правоў, поль-скія ўлады працягвалі іх стала абмяжоўваць. У ад-паведнасці з прынятымі

захадамі незадоўга да першага падзелу Рэчы Паспалітай (1772 г.) і ў першыя два дзесяцігод-дзі пасля яго быў ажыц-цэлены шэраг і новых крокаў, у выніку якіх ста-тус дзяржаўнай улады Польшы Кароны яшчэ больш вырас, а Вялікага княства Літоўскага, наад-варот, — знізіўся. Таму зусім лагічна, калі адбыло-ся поўнае далучэнне бела-русскіх земляў да Расій-скай імперыі, у свядома-скай шматлікай колькасці іх насельніцтва былі і-стотныя пранозы адносна выніковай ролі ўласнай дзяржаўнасці, што, аднак, не азначала поўнага вы-рачэння людзей ад гэтай ідэі. Час павінен быў унесці свае карэктывы. І такое сапраўды адбыло-ся.

Леанід Лыч

БЕЛАРУСКАЯ ГАЛГОФА

Дзяржаўны суверэнітэт: традыцыі і праблемы

1. На польскім ворчыку

Як неўзабаве зразумела перадавая, прагрэсіўная частка беларускага наро-да, далучэнне яго земляў да Расіі ў выніку падзелу Рэчы Паспалітай у па-літычных адносінах было вялікім кро-кам назад. Калі ў апошняй ён, нягле-дзячы на ўсялякія каварныя намеры і інтрыгі з боку палякаў, усё ж меў пэў-ную дзяржаўна-палітычную аўтаномію, дык Расійская імперыя не збіралася дзя-ліць з ім аніякай улады. Не з гэтай мэ-тай па ініцыятыве самадзяржаў учыня-ліся рыбаўніцкія, гвалтоўныя падзелы заходняй суседзі.

У інтарэсах свабоднага палітычнага развіцця беларускаму народу найвыгяд-ней было б вызваліцца ад Расіі, і ад Польшчы, бо ў глыбіні як першай, так і другой ніколі не ўваходзіла наданне поўнай палітычнай суверэннасці гэтаму старажытнаму славянскаму этнасу. Але для змагання на два бакі не ставала мо-цы. Патрэбна было некалькі лавіраваць, ча-каць зручнага моманту. І ён раз-пораз надарваўся. Заслуга палякаў. Яны ніяк не маглі пагадзіцца са стратай дзяржаў-най незалежнасці, гатовы былі ў любы момант кінуцца на ворага, у чым мелі сталую падтрымку ад многіх краін Еў-ропы і асабліва Францыі. Для большай гарантыі палякі былі вельмі зацікаўле-ны скліць да барацьбы з Расійскай ім-перыяй і беларусаў, абяцаючы пасля ад-наўлення Рэчы Паспалітай вярнуць ім былыя, а не дык яшчэ і большыя дзяр-жаўна-палітычныя правы. Ці ж можна было адмахнуцца ад такіх пажаданняў абяцанняў? Вядома, не. Вось чаму ледзь не ва ўсіх выступленнях палякаў за вяр-танне былой незалежнай дзяржавы Рэ-чы Паспалітай у шэрагах такіх змагароў былі і беларусы.

Першы раз прыйшлі яны на дапамо-гу палякам у час нацыянальна-вызвален-чага паўстання пад кіраўніцтвам Кас-цюшкі ў 1794 годзе, г. зн. яшчэ да апошняга трэцяга падзелу Рэчы Паспа-літай, калі пакуль што існавала пэўная надзея на яе захаванне як самастойнай дзяржавы. Дарэчы, сам Касцюшка пахо-дзіў з апалчанага беларускага шляхец-кага роду, што спрыяла прыходу знач-най колькасці беларусаў у паўстанцкую армію. Іх магло б быць і больш, калі б 3 мая 1791 года на сейме ў Варшаве не прынялі Канстытуцыі, у адпаведнасці з якой скасоўваўся быў саюз (унія) Польшчы з Вялікім княствам Літоўскім і ўтваралася адзіная дзяржава, дзе яна пераважаў польскі элемент над бела-русскім і літоўскім. І хаця ў наступным годзе Таргавіцкая канферэнцыя (ад ук-раінскага мястэчка Таргавіца) адмяніла Канстытуцыю, а яшчэ праз год Гродзен-скі сейм узаконіў гэта рашэнне, для многіх беларусаў не з'яўлялася сакрэ-там, што ў асобе палякаў яны ўсё ж не маюць надзейных сяброў у пытаннях дзяржаўнай суверэннасці. Толькі цяж-кае, безвыходнае становішча будзе не раз кідаць беларусаў у абдымкі да па-лякаў, бо ў разліку толькі на ўласныя сілы ніякіх палітычных правоў нельга было вырваць з магутных абцгоў Расійскай дзяржавы.

Заканмернае з пункту гледжання ча-лавечай логікі жаданне палякаў і частко-ва беларусаў вярнуць захопленыя Расійяй

землі наткнулася на моцнае супраціў-ленне. У адказны час гісторыі рускія ін-тарэсы цар даверыў адстойваць тут свайму найлепшаму палкаводцу Аляк-сандру Сувораву. З добра спрактыкава-най у многіх баях арміяй ён без асаб-лівых для яго людскіх стратаў нанёс па-ражэнне паўстанцам пад Крупчыцамі і Брэстам і ў лістападзе 1794 года заняў Варшаву. Для свабодалюбных, з высокай ступенню нацыянальна-дзяржаўнай са-масвядомасці палякаў рускі палкаводзец Суворав назаўжды застаўся ў іх памяці як бязлітасны душэцель паўстанца Кас-цюшкі. У польскім народзе паважаюць, шануюць толькі тое, што звязана з іме-нем правадзя паўстання, і аддаюць апафеаме захопніцкія паходы Суворова на іх землі.

Шмат у чым адрозніваецца стаўленне да гэтых падзей на Беларусі. Збліжае толькі тое, што і яна на прыкладзе Польшчы захоўвае памяць аб гераізме паўстанцаў, шануе — праўда, не ў та-кой ступені — славетныя намеры і спра-вы Касцюшкі. Але куды з большай па-вагай, чым да смелага правадзя польскага паўстання, ставяцца ў нас да таго, хто яго задумшў, хто не даў як след разгарацца палітычна-нацыянальна-вызвал-енчай барацьбы польскай і беларуска-га народаў. Акрамя Кобрынскага воен-на-гістарычнага музея імя А. В. Суворо-ва (заснаваны ў 1946 г.), імя гэтага пал-каводца носяць дзесяткі калгасаў і саў-гасаў, гарадскіх вуліц, што, як лёгка зра-зумець, зусім не ў той бок скіроўвае на-цыянальную самасвядомасць нашых лю-дзей, не садзейнічае распаўсюджванню сярод іх руху за набывццё поўнай дзяр-жаўнай незалежнасці.

Жорсткае расправа царскіх войск над паўстаннем Касцюшкі практычна зусім не прыпыніла барацьбы былых народаў Рэчы Паспалітай, зразумела, у першую чаргу палякаў, за нацыянальнае вызва-ленне, аб чым можа сведчыць дзейнасць у 1796—1797 гг. Віленскай асацыяцыі і яе адгалінаванняў у Літве і на Беларусі. Галоўнай мэтай гэтых канспіратыўных арганізацый з'яўлялася аднаўленне Рэчы Паспалітай у яе былых межах, вяртанне да Канстытуцыі 3 мая 1791 года. Сярод іх удзельнікаў было нямяла апалчанага беларускага шляхты, павятовых кіраўні-коў дваранства. Істотныя хібы ў арга-нізацыі канспіратыўнай работы паслужы-лі прычынай хуткага выкрыцця Вілен-скай асацыяцыі і яе адгалінаванняў. Каб не ўмяшанне цара Паўла I, многія яго ўдзельнікі былі б пакараны смерцю. Яе замаянілі ссылкамі ў далёкую і халодную Сібір. Небеспадэўна баючыся за свой лёс, да цара сталі пісьмова звяртацца з прасягай на вярнасць і тыя, хто нават не браў удзелу ў дзейнасці Віленскай асацыяцыі і яе адгалінаванняў. Пазней гэтыя матэрыялы афіцыйныя рускія гі-сторыкі будуць выкарыстоўваць як доказ вернападданіцтва беларусаў царскай ім-перыі, іх жадання жыць наведкі ў скла-дзе Расіі. Такія сфальсіфікаваныя погля-ды дарэвалюцыйных гісторыкаў будуць падзяляць і многія іх калегі ўжо Савец-кай Беларусі. Аб'ектыўныя ацэнкі падзей тых часоў сталі магчымымі толькі на сучасным этапе развіцця гістарычнай на-вукі. І, што характэрна, найчасцей іх выказваюць неабшчараныя грузам такіх фальсіфікацый сённяшнія маладыя вучо-ныя, у прыватнасці Сяргей Таляронак, які на падставе вывучэння архіўных ма-тэрыялаў зрабіў зусім слушную высно-

ву, што вышэйхарактарызаваныя «паво-дзіны павятовага кіраўніцтва дваран бела-русскіх губерняў былі выкліканы стра-хам перад засценкамі паўлаўскай Тай-най экспедыцыі — палітычнай паліцыі пры Сенаце, вышэйшага органа палітыч-нага нагляду і сыску, сістэма катавання ў якой неводзіла жах на ўсіх жыхароў імперыі». Ён справядліва не бярэ ўсур'ёз пад увагу змест вернападданіцкіх пісьмаў цару ад кіраўнікоў паведаў і рэ-зюмюе, спасылаючыся на архіўныя даку-менты, «што на працягу 1796—1797 гг. дваранства Беларусі падтрымлівала Ві-ленскае таварыства».

Рэальная надзея вярнуць штосьці з былой дзяржаўнасці ўзнікла ў беларусаў з нападом у 1812 годзе на Расію фран-цузскага імператара Напалеона Банапар-та. Гэта быў не толькі геніяльны палка-водзец, але і вялікі палітык, які вельмі добра разумеў, што значыць для любо-га народа дзяржаўная незалежнасць. Вось чаму адразу, як толькі Напалеон I разграміў у 1807 годзе Прусію, ён даў дазвол на стварэнне на базе захопленых ёю польскіх земляў Варшаўскага кара-леўства. І хоць яно знаходзілася ў ва-сальнай залежнасці ад Францыі, усё ж палякі ацанілі гэтую падзею як важны крок да нацыянальна-дзяржаўнага ад-раджэння. Яно яшчэ з большай сілай па-далося рэальнасцю, калі ў ходзе пер-шых жа баявых дзеянняў рускія войскі вымушаны былі спешна пакінуць былыя землі Рэчы Паспалітай. У надзеі, што французскі палкаводзец прыхільна па-ставіцца да адраджэння і Вялікага кня-ства Літоўскага, у польскія легіёны, што ваявалі на баку Напалеона, уступіла ня-мала і беларусаў. Верна служыў яму адзін з вядомых прадстаўнікоў найбуй-нішага ў нашым краі магнатскага роду Радзівілаў генерал брыгады польскага войска Міхал Радзівіл. Але мары зда-быць уладную дзяржаву так і засталіся тады няздзейнічанымі марами не толькі для беларусаў, але і для палякаў.

Наперадзе іх чакалі новыя змаганні. Пачаліся яны амаль праз два дзесяці-годдзі, калі ў Польшчы, а трохі пазней у Літве і Беларусі адбылася ў 1830—1831 гг. нацыянальна-вызваленчае паў-станне. Ізноў на шчыт барацьбы быў узняты лозунг аб адраджэнні Рэчы Паспалітай у межах 1772 года, што ў знач-най ступені імпанавала і беларусам, якія не забыліся аб колішніх дзяржаўных правах свайго народа. Уключэнню бела-русаў у паўстанне садзейнічала пасылка з гэтай мэтай на іх землі спецыяльных эмсараў. Толькі ў Ашмянскім, Браслаў-скім, Дзісенскім і Вілейскім паведах у ім узялі ўдзел каля 10 тысяч чалавек, пераважна шляхціцаў. З усіх беларускіх губерняў найбольш масавыя памеры на-было яно ў Гродзенскай.

Але і на гэты раз не ўдалося дася-гнуць пастаўленай запаветнай мэты. У выніку задумшэння паўстання праблема аднаўлення дзяржаўнасці для польскага і беларускага народаў стала яшчэ больш складанай і цяжкай, бо царскім уладам было скасавана нават і тое, што змаглі адваяваць у папярэднія гады: давалася развітацца з Канстытуцыяй 1815 года, сеймам, асобнай польскай арміяй. Каб пазбегнуць рэпрэсій, многія актыўныя ўдзельнікі паўстання, нашы землякі свое-часова эмігравалі на Запад. Таму ж, хто не паспеў гэтага зрабіць, царскія карні-кі пастараліся знайсці месца дзесяці да-лёка на чужыне, у недастаткова абжы-тых кутках Расійскай імперыі.

Вось такою дарагой цаною даводзіла-ся сумленным людзям праігнаваць шля-хі да нацыянальнай незалежнасці. Спа-трэбіліся тры дзесяцігоддзі, каб пасля разгрому паўстання 1830—1831 гг. ізноў кінуцца ў бойку з царызмам, які заста-ваўся такім глухім да законнамерных ім-кненняў перадавой часткі многіх нярусскіх народаў дамагаючыся для сябе хоць якіх-небудзь палітычных правоў. Не забыва-ліся пра іх і ўдзельнікі паўстання на ча-ле з Кастусём Каліноўскім, што ахапіла ў 1863—1864 гг. Беларусь і Літву. Як і ў час усіх папярэдніх выступленняў су-проты царызму, беларусы дзейнічалі ў цесным саюзе з паліткамі, у якіх заўжды абвостраны характар мела пачуццё да дзяржаўнай незалежнасці, прычым часта да такой ступені, што яны не заўважалі, а то і свядома ігнаравалі нацыянальна-дзяржаўныя інтарэсы беларусаў, а гэта, зразумела, не садзейнічала масавому на-цыянальнаму руху ў нашым краі. Не быў паслядоўным у гэтым пытанні і створаны ў Варшаве для кіраўніцтва паў-станнем Цэнтральны нацыянальны камі-тэт (ЦНК). Фармальна аб'яўшчычы роў-насць беларускага, літоўскага і украін-скага народаў, ЦНК усё ж лічыў, што ў адноўленай у межах 1772 года Рэчы Па-спалітай улада павіна належна галоў-ным чынам яму. З такой пастаноўнай пы-танні ніяк не мог пагадзіцца Кастусь Ка-ліноўскі. Ён, як вядома, падзяляў прагрэ-сіўную на той час тэорыю федэралізму А. Герцена, адстойваў права народаў Бела-русі, Літвы і Украіны на самавызна-чэнне. Паколькі такое не адпавядала за-думам заснавальніка ЦНК, нацыяналі-стычна настроеных польскіх магнатаў і шляхты, не магчыма было кіраўнікам паў-стання 1863—1864 гг. на Беларусі высту-піць з чоткай, радыяльнай нацыянальна-дзяржаўнай праграмай. Непаслядоўнасць ЦНК у нацыянальным пытанні, зразуме-ла, магла адштурхнуць і адштурхнула ня-мала этнічна самасвядомых беларусаў ад удзелу ў паўстанні. Галоўнае ў ім хацелі надаць барацьбе сялян за адабранне зям-лі ў памешчыкаў, але і тут выявіліся розныя падыходы.

Практыка паказвала, што рух за на-цыянальна-дзяржаўную незалежнасць—гэта даволі складаная справа, поспех якой, акрамя ўсяго іншага, шмат у чым залежыць ад добрай дасведчанасці на-рода пра сваё мінулае, прычым надзвы-чай важнае значэнне тут маюць глыбо-кія веды аб развіцці свайго ўласнай дзяржаўнасці, бо куды лягчэй арганіза-ваць масы на яе адраджэнне, чым на стварэнне новай. Пад уздзеяннем хітра ажыццяўляемай палітыкі паланізацыі і русіфікацыі, руку да чаго прыклялі і вучоныя, усё менш і менш беларусаў правільна ўяўлялі пра сваю дзяржаў-насць у далёкай гісторыі, таму яны за-надта ўжо нясмела заяўлялі пра сама-стойныя інтарэсы ў нацыянальным пы-танні ці вельмі лёгка далучаліся да тых, хто ўздымаў яго, да канца не разумею-чы ўсіх магчымых вынікаў з гэтага. Словам, на Беларусі, як мала дзе ў іншых нацыянальных рэгіёнах Расійскай імпе-рыі, тэарэтычнае асэнсаванне нацыяналь-на-дзяржаўнага пытання вельмі моцна адставала ад практычных задач, што так часта ўзнікала ў гэтай складанай сфе-ры грамадскіх адносін. Час патрабаваў правядзення неадкладных і грунтоўных навуковых даследаванняў, каб паказаць народу надзейныя шляхі да нацыяналь-на-дзяржаўнага адраджэння. Вырасла-ся гэтая праблема крайне марудна і не на належным тэарэтычным узроўні, бо ў нашым краі працягвала адчувацца вель-мі вострая патрэба ў добра прафесійна падрыхтаванай, нацыянальна самасвядо-май інтэлігенцыі.

І ўсё ж справа не стаяла на месцы. З краін Захаду на Беларусь трапляла шмат літаратуры па нацыянальным пытанні, у якіх вельмі шырокую папулярнасць на-быў рух за стварэнне нацыянальных дзяржаў. Ініцыятарам яго з'яўлялася буржуазія, г. зн. той клас, які найслабей за ўсіх быў прадстаўлены ў складзе бела-рускага народа, у чым, не пабаяюся сказаць, заключалася вялікая трагедыя яго. Ніводзін тады клас, як буржуазія са сваім капіталам, так ні прагнуў нацыя-нальнай незалежнасці. Буржуазія спадзя-валася з дапамогай яе вызваліцца з-пад улады буйных феодалаў і ўтворанай імі дзяржавы, стаць поўным гаспадаром на сваёй тэрыторыі. Паступова маладая буржуазія займала і неабходныя фінан-савыя сродкі, каб магчы свае ідэалы

(Працяг на стар. 12).

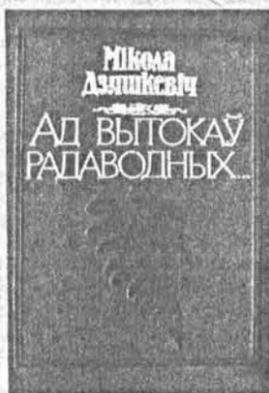
А. АКСАМИТАУ, Л. МАЛАШ. З душой славянина. Мінск, «Полымя», 1991.

Мінскавадзевая серыя «Нашы славетныя землякі» папоўнілася нарысам, у якім расказаваецца пра выдатнага вучонага Зарыяна Даленгу-Хадановскага, які даследаваў этнаграфію, фальклор, славянскія мовы. Адна са старонак жыцця З. Даленгі-Хадановскага звязана з дзенабрыстамі.

В. ШЫРКО. Хай людзі бачаць. Дакументальна-мастацкая аповесць. Мінск, «Беларускі Дом друку», 1991.

Дакументальна-мастацкая аповесць Васіля Шырко «Хай людзі бачаць», якая выйшла ў «Бібліятэцы часопіса «Малодосць» — вяртанне пісьменніка ў яго родную вёску Чурылава, што на Уздзеншчыне, расказ пра людзей, дарогі і блізкіх з маленства. В. Шырко піша пра сваіх бацькоў Аляксандра Аляксандравіча і Ніну Васільеву, пра сваякоў, тых аднавяскоўцаў, якія пакінулі ў душы глыбокі след. Расказвае часам і з непрыквашаным гумарам — дасціпным, нязлым, які любіць і самі чурылаўцы. Яны ж, як гэта бачна з кнігі, людзі на Уздзеншчыне знамянітыя, няіначай тым ніжнебайдуноўцамі пра якіх так хораша распавёў у свой час Янка Брыль.

М. ДЗЯШКЕВІЧ. Ад вытокаў радаволных. Літаратурна-крытычныя артыкулы, нарысы, успаміны пра аўтара. Складальнік Я. Лецька. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1991.

Мікола Дзяшкевіч пражыў усяго 24 гады: нарадзіўся ў 1947 годзе, памёр у 1971. Першыя публікацыі М. Дзяшкевіча ў рэспубліканскай перыядыцы з'явіліся ў 1969 годзе. І таму гэтая кніжка — першая і апошняя...

Артыкулы М. Дзяшкевіча пазначаны сур'ёзным стаўленнем да літаратуры, вялікай патрабавальнасцю да сябе. Гэта і грунтоўнае даследаванне пра сям'ю Луцэвічаў (Мікола працаваў навуковым супрацоўнікам Літаратурнага музея Янкі Купалы) «Ад вытокаў радаволных...», і артыкулы пра жыццё і творчасць народнага песняра: «Янка Купала кніжка», «Паўстаў пракляццем катаваны», «А надпіс падкажа: Янка Купала»; і рэцэнзіі на кнігі... Тут жа публікацыі пра тэатр, любімых акцёраў...

З павага да таленту пісанага успаміны людзей, якія добра ведалі М. Дзяшкевіча — Ф. Янкоўскага, А. Ліса, У. Дамашэвіча, А. Траяноўскага, У. Содаля, А. Лабанка.

Уступны артыкул У. Юрэвіча «З Купалам у сэрцы» — і ацэнка творчасці М. Дзяшкевіча, і згадкі аб тых сустрэчах з ім, якія адбываліся пад час сустрэч у музеі, калі У. Юрэвіч працаваў яго дырэктарам.

ТРЫВОЖНАЯ ЛІНІЯ СЭРЦА

У зборніку паэзіі С. Законнікава «Заклінанне» лёс пачынаецца доволі шчасліва: кніга, асабліва зместаная ў ёй паэма «Чорная быль», ужо атрымала вялікую чытацкую пошту, усхвалявана-высокаю ацэнку настаўніцы А. Барадзіной («ЛіМ», 12.VII.91). Удалася і прэзентацыя ў Доме літаратара, на якой пра кнігу з захапленнем гаварылі ўсе, акрамя аднаго вітанімнага і ўшчэнт прысаромленага ў рэчце рэшт галаса з залы. Бясспрэчна, што «Заклінанне» чытаюць зацікаўлена і нераўнадушна. Чаго ж яшчэ пажадаць паэту, тым больш такога складу таленту, як С. Законнікава, — страсна грамадзянскаму, востра сацыяльнаму, лепшыя вершы якога заўсёды ўчынак, дзеянне, пафасны парыв да ўдасканалення жыцця?

Паэзія С. Законнікава, арганічна публіцыстычная, яна нібы своеасабліва лірычная кардыяграма часу з яе ўзлёткамі і падзеннямі, з магчымай балючай арытміяй і немагчымасцю спакою, роўненскай лініі руху. Самая трывожная вяршыня гэтай кардыяграмы — паэма «Чорная быль». Паэт не спазніўся, друкуючы яе праз столькі гадоў пасля Чарнобыля. С. Законнікава быў у Хойніцкім раёне адразу пасля аварыі, і першыя ўражанні былі ўвасоблены ў раздзеле «Калыска памяці» з

паэмы «Культынацыя», якая напісана яшчэ ў маі 1986 года. Паэма прэтэндавала на філасофска-канцэптуальнае, шматграннае ўвасобленне сённяшняга дня, на грунтоўнае асэнсаванне гістарычнага лёсу народа і па маштабе мастацкага мыслення, нават па стылі і інтанацыйным ладзе нагадвала паэмы А. Куляшова. Аўтар імкнуўся пераканаць: «Што б ні было, а наша існаванне ўсё-ткі сэнс наважна будзе мець». І «чарнобыльскі» раздзел, хоць і пранізаны няцярплым болям, усё ж, адпаведна канцэпцыі паэмы, гучаў аптымістычна: «мы ўратаем», «потым чыста адмыем», «здолеем», «выцерпім»... Нават уратаваць быў знойдзены адразу: «Гэта памяць народная, праведны гнеў і любоў!» Але аб'яўлена паэтам «дэзактывацыя абыякавых сэрцаў і самаздаволеных душ» ішла не так хутка, як хацелася, і С. Законнікава, які сапраўды многа робіць у сваёй грамадскай дзейнасці для таго, каб утаймаваць чарнобыльскую бяду, гэтак балеа больш як каму. Таму ў яго творчасці неабходнай была значна менш аптымістычная паэма «Чорная быль», у якой першая, крыху павярхоўная фіксацыя трагедыі змянілася яе глыбокім аналітычным увасобленнем. Выпактаваная тэма знайшла эста-

тычна бездакорнае ўвасобленне: 13 (злавесная лічба!) самастойных раздзелаў-навел, нават з назваў якіх можна склаці гісторыю, шлях бяды (ад «Выбуху» праз «Зону маўчанья», «Дождж у Хойніках», вёскі «За калючым дротам» да ўсведамлення «Страху», «Віны», да горкай «Пальнавай зоркі», што наважна ўстала над нашым лёсам).

Перад намі — трынаццаць чорна-белых, на вострых кантрастах пабудаваных імгненнаў жыцця, у якіх сканцэнтраваны боль і наіўная надзея, ваяўнічае зло і спаковечна сялянская даброта, жыццё ва ўсіх яго праявах і атамная смерць, святло і цэпра небыцця. Пажарнікі, «заложнікі прагрэсу». Піянеры ў святочных калонах і тыя ж дзеткі ў мінскім санаторыі. П'яны з гора дзядзька, які вязе хлеб пад дажджом у Хойніках. Бабуля, што прабралася ў зону паглядзець на сваю хату і прыціскае да сэрца радыеактыўную ікону. Марадзёры, што, нібы вошы, поўзаюць па смяротна раненай зямлі. Пахаванне ў зоне. Хлапчана, якому пераліваюць кроў... Няма толькі фатаграфій тых, хто вінаваты ў гэтай бядзе. Бо вінаваты не канкрэтныя людзі — сістэма. Бо, як пісаў у сваім лісце да М. Гарбачова А. Адамовіч, «...гэта не проста станцыя

ўзарвалася, а ўвесь той комплекс бездаказнасці, недысцыплінаванасці, бюракратызму...» Два раздзелы, «Страх» і «Віна», прысвечаны асэнсаванню глыбінных прычын трагедыі. Здранцвенне і рабская пакорлівасць народа, Курапаты і Калыма, «жывельны страх перад плюгавым чынам», духоўны Чарнобыль, заняпад культуры і мовы — на такіх кантрапунктах гучыць у паэме матыў усеагульнай віны перад зямлёю, перад мінулым і будучыняй беларусаў. Асноўную ж долю віны паэт бярэ на сябе: «Явінаваты, вінаваты, бо гвалт і здзек не мог спыніць»; За гэтым прызнаннем віны — цэлая эстэтычная традыцыя (Твардоўскі, Панчанка, Вярцінскі і інш.).

Чалавек вінаваты за атамную трагедыю перад усім светам, перад Богам і Жыццём наогул. Ён, чалавек, вызваліў атам, і цяпер, як сказаў Джанатан Шэл, «механізм здзяйснення Страшнага суду створаны». Але ці мае чалавек права на тое? Раздзел «Чарнобыльскі воўк» з вялікай мастацкай сілай дае адказ на гэтае пытанне. З гранічным, выбуховым дынамізмам увасоблена тут барацьба жывой плочі і радыцыці, Жыцця і Смерці. Не ўцячы, не ўратавацца ад бяды чарнобыльскаму ваўку, які да апошняй секунды не можа змірыцца з гібельлю, хоць і адчувае сваё бяссілле.

ГУРТАВАЎ УСЕ БЕЛАРУСКІЯ СІЛЫ

Споўнілася 70 год з дня заснавання Інбелкульту

Гэта было дваццаць год таму назад — восенню 1971 года. У аўтара гэтых радкоў з'явілася задумка напісаць артыкул, прысвечаны 50-годдзю заснавання Інстытута беларускай культуры, для часопіса «Полымя». Зайшоўшы да галоўнага рэдактара П. Кавалёва, я сказаў: «Павел Нічыпаравіч! Я хачу напісаць пра Інбелкульт для вашага часопіса». «Ідзя нядрэжная, — адказаў мне галоўны рэдактар, — але як да гэтага паставіцца ўверсе?» Ён узняў палец уверх, маючы на ўвазе Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі, і дадаў: «Трэба параіцца, а вы прыходзьце праз дзень-два».

Калі я прыйшоў другі раз, Павел Нічыпаравіч шчыра прызнаўся: «Не ведаю, што рабіць. Я тэлефанаваў Бабосаву (у той час Я. Бабосаў працаваў намеснікам загадчыка аддзела навукі і навучальных устаноў ЦК КПБ. — Э. І.), а ён сказаў: «Мы ж 40 год не адзначалі. Чаму мы

павінны адзначаць 50?» Нічога не снажаш — «жалезная логіка».

У той час я быў аспірантам Інстытута гісторыі АН БССР. Прапанаваў Паўлу Кавалёву наступны варыянт: «Павел Нічыпаравіч! Можна, мне падысці да нашага віцэ-прэзідэнта Кандрата Кандратавіча і параіцца з ім?» Галоўны рэдактар адказаў: «Вельмі добра. Ён якраз член нашай рэдкалегіі. Як ён снажа, так і будзе».

Калі я раскажаў К. Крапіве аб сваім намеры, ён адразу сказаў: «У любым выпадку — будзем мы адзначаць 50-годдзе Інбелкульту ці не — напісаць аб гэтым трэба. Толькі перад тым, як вы панесце матэрыял у часопіс, панажыце яго мне».

У такіх абставінах у свой час прыходзілася «прабіваць» матэрыял ад Інстытута беларускай культуры...

Студзень 1921 года. У ЦК КП(б)Б і Народным камісарыяце Беларусі паўстала пытанне аб арганізацыі першага навукова-даследчага цэнтру ў рэспубліцы — Інстытута беларускай культуры. 27 студзеня 1921 года ў будынку Наркамата асветы сабралася каля 50 працаўнікоў культуры з многіх гарадоў рэспублікі. Быў заслуханы даклад С. Некрашэвіча пра беларускае культурнае адраджэнне, у якім адзначалася, што трэба «арганізаваць адпаведную лабараторыю» і назваць яе Інстытутам беларускай культуры. «Гэтая ўстанова, — адначай Сцяпан Міхайлавіч, — пры самай шырокай дапамозе нашае сацыялістычнае ўлады, павінна згуртаваць вакол сябе ўсе беларускія сілы, дзе б яны ні знаходзіліся, выкарыстаць іх па прызначэнні і быць адказнай за культурную справу на Беларусі».

Аднак заснаваць Інбелкульт у той час не ўдалося. Не хапала кваліфікаваных кадраў, матэрыяльных сродкаў і грунтоўнага плана. Нягледзячы на гэта, ідэя аб стварэнні Інстытута беларускай культуры не прапала. Яна была рэалізавана ў форме асобнай Навукова-тэрміналагічнай камісіі Наркамата

асветы, якая была зацверджана Саўнаркомам ССРБ.

Камісія была створана 10 лютага 1921 года ў складзе 15 чалавек. Задача — распрацоўка беларускай навуковай тэрміналогіі па розных галінах ведаў. У склад камісіі ўваходзілі гуманітарная, прыродазнаўчая і матэматычная секцыі. Старшыней Навукова-тэрміналагічнай камісіі быў прызначаны Сцяпан Некрашэвіч. Актыўны ўдзел у рабоце гуманітарнай секцыі прымалі Янка Купала і Якуб Колас. 30 студзеня 1922 года на базе Навукова-тэрміналагічнай камісіі была заснавана першая шматгалінавая навукова-даследчая ўстанова рэспублікі — Інстытут беларускай культуры. У распрацоўцы яго статута прынялі ўдзел выдатны філолаг і этнограф Я. Карскі, вядомы вучоны-гісторык, прафесар У. Пічэта, таленавіты мастацтвазнаўца і пісьменнік Я. Дыла. Перад Інбелкультам была паставлена задача арганізацыі планамернага вывучэння этнаграфіі, мовы, літаратуры, мастацтва, гісторыі, геаграфіі, прыроды, эканомікі, сацыяльна-грамадскага руху Беларусі, а таксама аб'яднання і каардынавання ўсёй навукова-даследчай працы, якая праводзілася

ўстановамі і асобнымі працаўнікамі Беларусі. Інстытут беларускай культуры падзяляўся на дзве секцыі: гуманітарную і прыродазнаўчую. У сувязі з тым, што функцыі першай цяпер значна пашырыліся, яна была падзелена на камісіі: слоўніковую, тэрміналагічную і літаратурна-даследчую.

Першым старшыней Інбелкульту быў прызначаны С. Некрашэвіч, сакратаром — У. Чаржынскі, сапраўднымі членамі — Я. Карскі, І. Луцэвіч (Я. Купала), К. Міцкевіч (Я. Колас), Я. Лёсік, навуковымі супрацоўнікамі — М. Грамыка, А. Круталевіч, Ф. Бурак, В. Міхальскі, Ч. Родзевіч, М. Азбукін, М. Гутноўскі, С. Плаўнік (З. Бядуля), М. Байкоў, М. Пятуховіч і Л. Білядзюкевіч.

Спачатку Інбелкульт меў дзве секцыі: гуманітарную, у склад якой уваходзілі слоўніковая, тэрміналагічная і літаратурна-даследчая камісіі, і прыродазнаўчую з геалага-глебазнаўчай камісіяй. Старшыней гуманітарнай секцыі Інстытута беларускай культуры быў прызначаны Янка Купала, а яе членамі — Якуб Колас, Змітрок Бядуля і іншыя выдатныя дзеячы культуры Савецкай Беларусі.

Можна смела сказаць, што карпатлівая праца тэрміналагічных камісій прыносіла плённыя вынікі. За час з 1922 па 1930 год імі былі створаны і выдадзены спецыяльныя слоўнікі па 24 галінах навукі. Ужо ў

1923 годзе па ініцыятыве Я. Купалы і Я. Коласа Інбелкультам быў выдадзены зборнік «Беларуская навуковая тэрміналогія. Выпуск другі. Прантыка і тэорыя літаратурнага мастацтва». Толькі за пяць гадоў (1922—1927) слоўнікавая камісія Інбелкульту сабрала больш за 200 тысяч слоў жывой беларускай мовы. У выніку яе працы былі падрыхтаваны да друку «Акадэмічны слоўнік жывой беларускай мовы», краёвыя слоўнікі «Віцебшчына», «Магілёўшчына», «Аршаншчына», «Міншчына», «Мазыршчына».

25 ліпеня 1924 года ЦВК і СНК БССР зацвердзілі «Палажэнне аб Інстытуце беларускай культуры», згодна якому Інбелкульту быў вызначаны як вышэйшая дзяржаўная навуковая ўстанова рэспублікі, якая ўваходзіць у склад Наркамасветы БССР. Інбелкульту было прадастаўлена права адчыняць музеі, бібліятэкі, архівы, скілкаць навуковыя канферэнцыі, з'езды, ладзіць экспедыцыі і г. д. Археалагічныя раскопкі ў межах БССР маглі праводзіцца толькі з дазволу Інстытута беларускай культуры. Па пытаннях навукі і асветы Інбелкульту давалася права мець непасрэднымі зносіны з замежнымі краінамі, атрымліваць бяспшліна на замежную літаратуру і прыборы для навуковых даследаванняў.

Пытанні ўдасканалення дзейнасці Інстытута беларускай культуры ў лістападзе 1924 года разглядаліся на трэцяй сесіі ЦВК шостага склікання. Было прынята мэтазгодным рэарганізаваць Інбелкульт у навуковую ўстанову тыпу Акадэміі навук. Старшыней Інстытута беларускай культуры быў прызначаны вядомы вучоны-гісторык Усевалод Макаравіч Ігнатоеўскі з захаваннем за ім пасады наркома асветы БССР.

У лютым 1925 года была створана літаратурная секцыя Інбелкульту ў складзе 40 чалавек. Яе старшыней стаў Цішка Гартны, сакратаром — Змітрок Бядуля, а намеснікам старшыні — літаратурнаўца Міхась Пятуховіч.

Праз месяц была арганізавана камісія па выданні творы беларускай літаратуры на чале з вядомым літаратурнаўцам, прафесарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Іванам Іванавічам Замоціным. Менавіта пад яго кіраўніцтвам было

Не звярнай слязой,
а святой, чалавечай
Планаў той, нім падохайоць
людзі дзяцей.

Увогуле гэты эстэтычны прыём, у літаратуразнаўчай навуцы не асэнсаваны да канца, хоць і мае глыбінны фальклорны карані, — адухаўленне, «чалавечанне» жывёлы, ці, дакладней, спроба зазірнуць у яе псіхалогію, зразумець яе светаадчуванне, — сёння спрацоўвае ў літаратуры безумоўна (ваўчыца Акбара ў Ч. Айтматава, Джукі ў І. Пташнікава). Відаць, наспела ў чалавечтве прага еднасці з усім жывым светам, надакучыла поза гаспадара, пячэ ўсвадомленая віна. І боль свой хочацца падзяліць з усёй прыродай, хоць ад гэтага ён толькі пабольшае...

Чорна-белыя кантрасты пазмы ўзмацняюцца яшчэ адным удалым мастацкім прыёмам: эпіграфамі з народнага песень. Пра кожны з іх можна было б гаварыць падрабязна, бо ўсе надзвычай трапныя. Раздзел «Пераліванне крыві» папярэджвае радок: «Кроў — не вада, разліці шкада». «Ой ты, воран чорны...» — эпіграф-характарыстыка да горкага расказу пра марадзёраў. Ласкавай просьбай «Абуй чаравічкі, перапелачка, абуй чаравічкі, маладзенькая» пачынаецца раздзел пра палескіх дзяўчатак, будучыня якіх атручана чорнобыльскім пылам. Кантраст пшчотных, пльынных і спакойных радкоў песень і трагічна-дынамічнага зместу пазмы нараджае яе своеасаблівае ідэіна-

эстэтычнае ўздзеянне.

Маўчыць,
нібы камень,
зямля,
Палын невядомасцю свеціць...
Што будзе,
што будзе пасля? —
Не скажа ніхто ў гэтым свеце.

Мы ўсе жывём паблізу Чарнобыля... Здаецца, гэтыя словы ўжо не належаць іх аўтару, доктару Гейлу. На вершах зборніка «Заклінанне» таксама водбліск палыновай зоркі, і хочаш таго ці не, ёй высвечваюцца і іх вартасці, і недахопы: У многіх вершах ёсць тое адчуванне ўнутранага дыскамфорту асобы, якое спараджае грамадзянскую страснасць і значнасць слова:

Беларусы!
Словам праўды
сляпых, безгалосых,
Неразумных сыноў і дачок
наталі.

Хай душа затрымціць,
нібы дзятлінка ў росах,
І тады пасвятлее на роднай
зямлі.
(«Слова пра годнасць»)

Трымціць, ірвецца ўвесь час
вершаваны радок, нібы тры-
вожная лінія сэрца. Такое ўмен-
не «трымаць тон» — адна з
лепшых і сталых якасцей паэзіі
С. Законнікава.

Трывожнай памяццю і горкай праекцыяй на сённяшні (а мо й на будучы) дзень пазначаны вершы, прысвечаныя памяці сталінскіх ахвяр («Наган», трыпціх «Лесапавал»). Жудасная машына «чалавекавалу» паглынула дзяўчку С. Законнікава, паэта Сяргея Ракіту. Цень гэтай, асабліва дарагой, і іншых, «нікім не лічаных ахвяр», прымушае аўтара звяртацца да сучаснікаў:

Мой грэшны свет!
Жыві іначай,
Не зганьбі новую зару...
А я над пайнай праўды плачу,
З самім сабою гавару.

Прага праўды, не метафарычна-дакладнай «пайкі», а поўнай — адна з вызначальных якасцей грамадзянскай паэзіі паэта. І не таму, што слова гэтае паўтараецца ў яго вершах бясконца (так яно можа і выцісці), а таму, што С. Законнікаў разумее: праўда для сённяшняй паэзіі — першая па значнасці каштоўнасць.

У зборніку адчуваць пошук духоўных арыенціраў: Купала, Колас, Шаўчэнка, Пушкін, Караткевіч... Як знак такога пошуку і яшчэ як сведчанне пісьменніцкай сталасці ўспрымаюцца і пераклады з украінскай паэзіі: Т. Шаўчэнкі, В. Сіманенкі, Р. Лубкіўскага. Знаяльна, што С. Законнікаў знаходзіць у творах украінскіх братоў тое, што сугучна нашаму сённяшняму дню, і найперш — сцвярдзенне нацыянальнай свядомасці, гістарычную памяць. І яшчэ тое трагічнае, што аб'ядноўвае:

Мо таму
сэрца з сэрцам
спагаднай гаворыць,
Што аднолькава стыне
на вуснах у нас
Непазбытай бяды
пальвовая горыч...

Водбліск бяды бачыцца і ў з'яўленні не вельмі ўласцівых ранейшай паэзіі С. Законнікава філасофскіх матываў жыцця і смерці. («Ніколі гэты свет» не дакарай...», «Над вечным сном...»). Некаторыя радкі гучаць афарыстычна:

Жыццё,
як свята,
г. Віцебск.

адзначаем разам,
А паміраем — толькі па адным.

Побач з такой паэзіяй зусім не хацелася б бачыць дэкларацыйна-рытарычны абнавачванні знешнім атрыбутам мяшчанства («Пра надзённае», «А праўда верх бярэ ўсё роўна...»), драбнатэм'я («Паперы»), легкаважных «Паклонаў братэрству». Калі чытаеш радкі, падобныя да такіх: «Не хоча раздобрэлы дзядзя вымаць з карыта прэжны лыч», калі зноў і зноў С. Законнікаў абуралася на «племя незлічоных трутняў», «бюракраты, прыстасаванцаў, торбахватаў», што гатовы прыгасіць «праўды ленынскай прамень», то міжволі згадаеш вершы П. Панчанкі. Навошта ж паўтараць тое, што ўжо сказана, і часам не вельмі эстэтычна пераканальна, старэйшым настаўнікам? Інерцыя мыслення адчуваецца ў некаторых вершах С. Законнікава, і тады побач з дэкартэўнымі «зорнымі дэджамі» і «спелымі калінамі» з'яўляюцца такія вобразы старых часоў, якія паэту, думаю, хацелася б паправіць ужо сёння, не чакаючы двухтомніка «Выбраныя».

І ўвогуле на выкрывальны пал С. Законнікава (асабліва наконт «яркіх чужых апраха» і «балдзеньна пад «рокі») у мяне рэакцыя стомлена-філасофская: «Не было б большай бяды». Тым больш, што бяда была і ёсць... І пад яе цяжарам увесць цыкл вершаў «Сакрэт» толькі трохі зрушвае з месца тую шалю вагаў, на якой — паэма «Чорная вольга».

Вольга РУСІЛКА.

г. Віцебск.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

ПТАШНИКАўСКАЯ ТРЫЛОГІЯ

Прадстаўляючы чытачам гэтую новую кнігу Івана Пташнікава (яе выдавецтва «Юнацтва» адрасуе найперш школьнікам), з прыемнасцю прыгадваю, што ў свой час асобныя з апавяданняў, сабраных тут, упершыню пачылі свет на старонках «ЛіМа».

Вось апавяданне «Эфна». Яно было надрукавана ў штодзённыму ў 1983 годзе. Часу прайшло нямала, але уражанне ад гэтага пташнікаўскага твора не забываецца. Памятаецца, як на рэдакцыйнай лятучцы ўсе мы ў адзін голас зазначалі: каб такіх апавяданняў пазбавіць, глядзіш і тыраж газеты змяняўся б. Не будзем забываць, што тады «ЛіМ» марыў «пераўзвісці» трынаццацітысячны рубж.

Апавяданне і сапраўды прагучала. Многія пісьменнікі і да І. Пташнікава (і пасля яго) звярталіся да паказу пасляваеннага галоднага і халоднага безбацькоўскага маленства. Ды нямногія гэта зрабілі так, як І. Пташнікаў. Слушную ацэнку гэтай твору даў С. Андрэако: «Расказ пра пасляваенных дзяцей, якія гуляюць са зброяй, патронамі і гранатамі (з'ява для тых часоў самая звычайная), набыў вялікай сілы трагічнае абагульненне. Кожным сваім радком, які, як заўсёды ў гэтага пісьменніка, моцна насычаны рэальным жыццём і эмацыянальным зместам, твор гэты скіраваны супраць вайны, хоць адкрыта публіцыстычна нідзе пра гэта не гаворыцца, хоць вінаватых дарослых у трагічнай смерці быццам і няма».

Вобраз галоўнага персанажа Толі Вайды, дванаццацігадовага хлопчыка — вобраз здзіўляючага трагічнага напаўнення. Вайна траўсёды абуджала ў чалавека, нават у сталага, бруднае, нізкае. Як жа калечыла яна дзіцячыя душы! У тым, што Толі Вайда стаў злачынцам, вінавата найперш вайна. Але ці толькі вайна? Іншыя ж дзеці не сталі жорсткімі і бесчалавечнымі, хоць і выхоўваліся, раслі ў аднолькавых умовах. Кожнаму чытачу самому шукаць адказ на гэтыя няпростыя пытанні, якія жыццё ставіць перад кожным новым пакаленнем навава.

Жорсткасць і чалавечнасць, зло і добро — гэтыя пытанні на іншым матэрыяле вырашаюцца і яшчэ ў двух «лімаўскіх» апавяданнях І. Пташнікава. «Арцыбал» — гісторыя мядзведзя, якога людзі прыручылі, а пасля, калі ён стаў непатрэбны, кінулі на волю лёсу. А Экзюперы казаў прыкладна так: кожны павінен несці адказнасць за таго, каго ён у свой час прыручыў. Гэтая думка, выказаная па-пташнікаўску глыбока, псіхалагічна пераканаўча, і праходзіць праз апавяданне.

І нарэшце — апавяданне «Львы». Яно, можна сказаць, з індаўні твораў І. Пташнікава: у «ЛіМе» было надрукавана ўсяго некалькі гадоў назад. Яно пра тое, што нясе чалавечтву Чарнобыль. Яно пра людскія беды і адначасова пра беды ўсяго жывога на зямлі. Баліць сэрца, калі чытаеш апавяданне, халадзе душа. Чалавек, які павінен змагацца за жыццё, паварварска разбурае яго.

Шмат і іншых апавяданняў у новай кнізе І. Пташнікава, але позірк запываецца найперш на гэтых трох творах. Скажу нават так: разам узятыя, яны лучацца ў своеасаблівую трылогію: «Эфна», «Арцыбал», «Львы». Трылогія з трох апавяданняў? Ці было такое ў літаратуры? Здаецца, не было. І не толькі ў беларускай...

А. М.

здзейснена навуковае выданне твораў Максіма Багдановіча і Алеся Гаруна, пачалася падрыхтоўка да друку твораў Цёткі. У 1927 годзе былі апублікаваны працы таленавітага літаратуразнаўцы Яўгена Іванавіча Барычэўскага «Паэтыка літаратурных жанраў» і «Тэорыя санету». У 1928 годзе выйшла ў свет кніга М. Пятуховіча «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры».

Над укладаннем «Акадэмічнага слоўніка жывой беларускай мовы» працавала спецыяльная камісія, заснаваная 5 лютага 1925 года. Старшынёй камісіі быў прызначаны С. Некрашэвіч, а сакратаром — М. Байкоў.

Сцяпан Міхайлавіч адразу ж вызначыў і тэарэтычна абгрунтаваў тып памятнага слоўніка, крыніцы лексічнага матэрыялу, метады яго збору і нават структуру слоўнікавых артыкулаў. Вучоны акцэнтаваў увагу на наступныя крыніцы лексічнага матэрыялу для слоўніка жывой беларускай мовы: народную мову, прадстаўленую яе гаворкамі і лепшымі фальклорнымі запісамі; літаратурную мову; папярэднія лексікаграфічныя працы-слоўнікі І. Навасіла, М. Федароўскага, П. Шпілёўскага, часткова У. Дабравольскага і Я. Ціхінскага.

Камісія па ўкладанні слоўніка жывой беларускай мовы планавала сабраць неабходны лексічны матэрыял з трох названых крыніц не раней чым за тры гады. Але колькасць супрацоўнікаў камісіі была невялікай, і С. Некрашэвіч прапанаваў звярнуцца па дапамогу да шырокай грамадскасці рэспублікі. Ён адзначыў, што студэнты вышэйшых навучальных устаноў могуць дапамагчы камісіі, вылісваючы словы з мастацкай літаратуры і перыядычнага друку, а мясцовыя краязнаўцы, якіх, дарэчы, тады ў Беларусі налічвалася каля 10 тысяч, змогуць прыняць удзел у зборы народнай лексікі. Па ініцыятыве С. Некрашэвіча камісія распрацавала і выслала ўсім краязнаўчым арганізацыям і найбольш актыўным супрацоўнікам культурнага фронту спецыяльныя інструкцыі.

Занялі С. Некрашэвіча знайшоў шырокі водгук сярод насельніцтва нашай рэспублікі. У работу па зборы народнай літаратурнай лексікі ўключыліся тысячы людзей розных узростаў і роду заняткаў — настаўнікі, сяляне, рабочыя, урачы, студэнты і нават вучні. К канцу 1927 года картатэка слоўніка жывой беларускай мовы налічвала звыш 400 000 картан-слоў. Члены камісіі пад кіраўніцтвам дырэктара камісіі Інбелкульта па ўкладанні слоўніка жывой беларускай мовы Б. Эпімах-Шыпілы ўважліва правярылі і сістэматызавалі прысланыя карткі-словы. Прыгоднымі з іх былі прызнаны 382 047, у тым

ліку: з гаворак — 148 490, з мастацкіх твораў, перыядычнага друку і фальклорных запісаў — 157 933, з папярэдніх лексікаграфічных прац — 75 624.

Плённую навуковую дзейнасць праводзіла секцыя мастацтва Інстытута беларускай культуры, якую ўзначальваў Я. Дыла. Па ініцыятыве гэтай секцыі ў 1925 годзе ў Менску была праведзена першая Усебеларуская мастацкая выстава. З зімы 1925 года ў Менску пачаў выходзіць часопіс «Трыбуна мастацтва». Секцыя беларускага мастацтва падрыхтавала пераклады на беларускую мову такіх твораў, як «Антыгона» Сафокла, «Ваханкі» Эўрыпіда, «Віндзорскія гарэзніцы» Шэкспіра.

Пачэснае месца ў гісторыі Інстытута беларускай культуры належыць таленавітаму даследчыку гісторыі беларускага мастацтва, выкладчыку Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Міколу Шчакаціхіну. Спачатку ён быў сакратаром секцыі мастацтва, а ў 1925 годзе быў прызначаны стылістам навуковых выданняў Інбелкульта, якія выходзілі на беларускай мове.

Значных поспехаў дасягнула секцыя прыкладнага мастацтва. У пачатку 1926 года яна была перайменавана ў Камісію па гісторыі мастацтва. Старшынёй камісіі стаў Мікола Шчакаціхін, а сакратаром — Алеся Шлюбскі. Камісія па гісторыі мастацтва складалася з вядомых гісторыкаў-беларусазнаўцаў, твораў-мастакоў, знаўцаў беларускіх старадаўнасцей, што працавалі на пераферыі, а таксама тых рускіх вучоных, якія сваімі навуковымі інтарэсамі былі так ці інакш звязаны з Беларуссю. У 1928 г. аддзел гуманітарных навук Інбелкульта выпусціў у свет першы том прац Камісіі па гісторыі мастацтва, што стала значнай падзеяй у культурным жыцці рэспублікі.

Сакратаром літаратурнай камісіі Інстытута беларускай культуры працаваў Язеп Пушча, інструктарам Цэнтральнага бюро краязнаўства — Алеся Дудар, членам літаратурнай камісіі — Міхась Дуброўскі, стылістычным рэдактарам выдавецкага аддзела Інбелкульта —

Кузьма Чорны, сакратаром правапіснай камісіі — Алеся Гурло. Змітрок Бядуля быў галоўным рэдактарам часопіса «Наш край», які пачаў выходзіць з кастрычніка 1925 г.

Работа ў Інстытуце беларускай культуры была значнай выдаткай на жыццёвым шляху выдатнага беларускага пісьменніка, класіка беларускай літаратуры Максіма Гарэцкага. Пасля прыезду ў Мінск у кастрычніку 1923 г. ён быў запрошаны на працу ў тэрміналагічную камісію Інбелкульта. Тут яму давялося працаваць сумесна з Я. Купалам і Я. Коласам. Разам з М. Байковым М. Гарэцкі прыняў актыўны ўдзел у рабоце слоўнікавай камісіі Інстытута беларускай культуры. Ужо ў 1924 г. выходзіць у свет «Практычны расійска-беларускі слоўнік», аўтарамі якога былі М. Байкоў і М. Гарэцкі.

А праз год М. Гарэцкі быў выбраны правадзейным членам Інбелкульта. Згодна пастанове прэзідыума Інстытута беларускай культуры ад 9 лютага 1925 г. ён прызначаецца загадчыкам секцыі мовазнаўства і літаратуры, а пасля становіцца навуковым сакратаром літаратурнай камісіі.

У лістападзе 1926 г. М. Гарэцкі выступае на акадэмічнай канферэнцыі па рэфарме правапісу і азбукі з дэкладам на тэму «Нашаніўскі перыяд у беларускай літаратуры».

2 кастрычніка 1928 г. Максім Іванавіч быў прызначаны вучоным спецыялістам Інстытута навуковае мовы Інстытута беларускай культуры. Ён удзельнічае ў складанні літаратурнай энцыклапедыі.

Кандрат Крапіва быў сакратаром прыродназнаўчай секцыі Інбелкульта і членам Цэнтральнага бюро краязнаўства.

Міжволі паўстае пытанне: што азначала праца ў Інбелкульта для саміх беларускіх пісьменнікаў? Вось што пісаў 4 лістапада 1924 года ў газеце «Савецкая Беларусь» Янка Купала: «Працуючы ў Інстытуце беларускай культуры, некалькі год, я пераканаўся, што гэта такая навукова-грамадская ўстанова, без якой нармальнае

развіццё беларускай культуры немагчыма. Інбелкульт з'яўляецца тым цэнтрам, вакол якога аб'яднаны ледзь не ўсе лепшыя беларускія навуковыя і літаратурныя працаўнікі, якія прыносілі і асабліва цяпер — у сувязі з беларусізацыяй — прыносяць незаменную карысць, праводзячы ў шырокай беларускай масы культурна-асветныя заданні Савецкай улады».

13 кастрычніка 1928 г. была прынята пастанова ЦВК і СНК БССР аб рэарганізацыі Інстытута беларускай культуры ў Беларускаю Акадэмію навук, а 26 снежня 1928 г. урад рэспублікі зацвердзіў Статут і Прэзідыум Беларускай Акадэміі навук. Знаяльна, што першым прэзідэнтам акадэміі стаў адзін з ініцыятараў стварэння і арганізатараў Інбелкульта, яго старшыня ў 1924 — 1928 гадах У. Ігнатоўскі. А віцэ-прэзідэнтам Беларускай Акадэміі навук быў зацверджаны першы старшыня Інстытута беларускай культуры С. Некрашэвіч.

І хіба можна прымірыцца з тым, што каля 90 працэнтаў правадзейных членаў, карэспандэнтаў і навуковых супрацоўнікаў Інбелкульта сталі ахвярамі неабгрунтаваных, незаконных рэпрэсій 30-х — пачатку 50-х гадоў, што пераважная іх большасць была расстраляна. 4 лютага 1931 г. пасля допытаў у АДПУ БССР скончыў жыццё самагубствам Усевалад Ігнатоўскі. 20 снежня 1937 г. у Менску быў расстраляны Сцяпан Некрашэвіч...

У апошнія гады адбылася поўная рэабілітацыя лепшых прадстаўнікоў беларускай навукі і культуры, чыя дзейнасць была звязана з Інбелкультам. Мы схіляем галовы перад іх памяццю і спадзяёмся, што народ незалежнай Рэспублікі ўвечна памятае імёны актыўных працаўнікоў Інстытута беларускай культуры, якія ўнеслі вялікі ўклад у беларускую навуку і культуру.

Эмануіл ЮФЕ,

дацэнт Мінскага педінстытута, кандыдат гістарычных навук.

Высокай готыкай душы
Атуліць нас маўклівы ранак,
Тут я — падранак, ты — падранак,
Мы ў гэтым быццам спарышы.

Пад неба панясе арган
Памкненні нашы і трывогі.
І пакручатыя дарогі
Праб'юцца праз тугі дзірван.

І ўсё. У храме цішыня.
І ў свеце ціш. Самота. Згодя.
І недасяжная свабода
Хаваецца з прыходам дня.

Мурашы, ігліца, ціхі бор
І чарговы круг сонцазвароту...
У рабоце вечная прырода,
Дзе імгненне толькі мы з табой.

Гэты дзень — маленечкі фрагмент,
Толькі нота вечнай песні песняў.
І няхай увагай нас не песцяць
Час і лёс: ідзе эксперымент.

І гатова ў кожны новы век
Гэтае імгненне пераліцца:
Мурашы і ціхі бор, ігліца,
І сляза-расінка на траве.

Маленькі крыжык захаваў
Надзеі, адзіноту, веру...
Вакол зачыненыя дзверы
І роспачы дзевяты вал.

Сярод раз'юшаных стыхій
Як востраў, светлы і жаданы,
Нібыта ў далечы туманнай
Твае дзіцячыя грахі.

І ў грозны час, і ў грозны год
Сагрэе ён і абароніць.
Неўтаймаваны, як агонь,
І цёплы, як твае далоні.

Такая музыка была,
Такім павеяла спакоем,
Што быццам цёплага крыла
Цыжар адчуў я за спіною.
І цішынёй гусцела ноч,
Сама самотная як восень.
Ці гэта ўсё было са мной,
Ці гэта мне цяпер здалося!..

Абрысы храма ў тумане густым —
Бы нейкі знак ці сімвал невядомы.
Плыве рака, плыве пад гордай стромай.
А ты ізноў на беразе не тым.

Хутчэй у човен! На світалны плёс
Кідай з надзеяй позірк вінаваты.
Тут пахне маладосцю. Дым над хатай
Паўзе ў напрамку сцішаных бяроз.

Давай руку! Ты чуеш, як вада
Цурчыць, бы вечнай песні адгалоскі.
Абрысы храма, гарады і вёскі
За намі моўчкі крочаць па слядах.

Дзіўнае свята

Шызае, бы голуба крыло,
Уплыве ў мой дом аднойчы ранне.

І тугое дзіўнае свята
На хвіліну над зямлёй паўстане.

Хто яго захаце разгадаць,
Супыніць з надзеяю і верай,
Захаваць, каб потым перадаць
На душу, палотны ці паперу!

Толькі б яго міма не прайшло,
Не прынёсшы смех, пшчоту, слёзы!..
Так мы і чакаем, каб святло
Зноў уладна узышло над лёсам.

Нашы горкія застоллі, наша таннае віно,
Нашы доўгія размовы
аб святым і набалелым...
І хоць ёсць нібыта сілы,
ды стаміліся даўно
Са сваім змагацца болям
мы ў адчай анямелым.

Разбрыдуцца позна гасці.
Моўчкі выключу святло.
Лоб гарачы толькі шыба мне
халодная астудзіць.
І падасца, што на свеце ўсё было
і ўсё прайшло.
І ўсе мроі згаслі цалкам. І нічога
ўжо не будзе.

Ды назаўтра прыйдзе ранак. Трэба
хату прыбраць,
Трэба рэшткі даўняй моцы адшукаць
у целе кволым.
І ў смуге заўважыць раптам, як
нясмелая зара
Паўстае, бы сцяг надзеі над асеннім
полем голым.

Як у бездань весела імчаць,
З грукатам і песнямі чужымі,
З модным камянем на тонкай шы,
З продкамі, што за спіной маўчаць.

Як у бездань весела скакаць!..

І кніжная навука, і замежныя рама-
ны агорклі мне.

Браце, я жыць спяшаўся, я пачуцця-
мі падганяў сябе — я стаміўся.

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

ЗДАРЫЛАСЯ так, што лі-
таратар страціў веру ў
свой талент. Пачуццё гэ-
тае працяла яго. Жыццё
ўмомант перакулілася. Тое, што ўчора
яшчэ мела вялікі сэнс, сёння страціла
яго ўвогуле.

На сталі каторы ўжо дзень ляжала
нячытанай першая ў ягонай літарат-
кай біяграфіі маскоўская карэктура,
якую праслі неадкладна прагледзець
і выслаць.

Кожны ранак пачынаўся цяпер з
таго, што, яшчэ не ўзняўшыся з лож-
ка, літаратар тупа, з нудою глядзеў на
гэтую карэктуру, не разумеючы, чаму
гэта ён не сеў яшчэ за працу, ахопле-
ны шчымлівай радасцю блізкае важ-
кае публікацыі.

Не ўдавалася нават прымусяць ся-
бе хоць бы адаслаць карэктуру на-
зад, распісаўшыся не чытаючы. Трэба
было для пачатку знайсці вялікі кан-
верт, а душэўных сіл нават, на гэта
не было ўжо ніякіх. Карэктура здава-
лася літаратару нічымнай і непатраб-
най — ні яму самому, ні тым больш,
некаму іншаму, апрача хіба што вы-
давецтва ў «першапрастойнай», асуд-
жаннага выконваць план на нярусскіх
літаратурах.

Дзень літаратар бавіў у горадзе.
Бадзяўся па вуліцах, сядзеў у шын-
ках, кавярнях, сноўдаўся ля ракі. Ча-
мусьці асабліва прыцягвала вада. Бе-
далага, як мог, дзе б ні быў, пазбягаў
братоў па літараткай гільдыі. Ды ні-
дзе не знаходзіў спакою: думка аб
нечаканым бяспллі неадступна кра-
лася за ім, быццам драпежнік па сле-
дзе сваёй ахвяры, і дабівала яго, блз-
літна пазаўляючы волі і прагі ба-
рацьбы.

І ўставаў ён ужо, каб зноў выйсці
на кругі сваіх пакутаў, задужа позна
нават па самых паблажлівых мерках.
Ягоны ранак цяпер толькі ўмоўна
можна было назваць ранкам, бо пра-
чынаўся літаратар апоўдні, так агар-
нула яго летаргія, так прыгнечаны быў
ягоны колісь надзіва бадзёры дух. Лі-
таратару не хацелася прачынацца. Ён
толькі змушаны быў гэта рабіць, бо
такі ўжо заведзены ў свеце парадак:
зноў і зноў уставаць і некуды рушыць,
— а ўсё, што паўстае супраць гэтае
неадменнасці, на думку большасці, не-
пазбежна падлягае смерці.

Непрыкаянасць была жудасная. Так
не магло доўжыцца бясконца. Трэба
было пачынаць нешта рабіць.

Толькі як пачаць, калі душа такая
хворая, што ні да чаго ўжо не хінец-
ца.

Гарэлка не ратавала — аглушала
назаўтра яшчэ больш.

Літаратару і раней здаралася ба-
дзяцца, і піць, вядома, таксама, у по-
шуках страчанага, так бы мовіць,
натхнення, або, найчасцей, у роздуме,
у прыглядзе, як ён любіў казаць, да
існавання — ён заўсёды імкнуўся
жыць натуральна, а не ў літаратка-
алхімічнай прабірцы.

Але так моцна з каляіны сваёй лі-
таратар яшчэ і блізка ніколі не выбі-
ваўся.

Жыццё здавалася яму безнадзейна
сапсаваным.

«Я осознал свой предел». Гэта быў
адзіны радок, запісаны ім за ўвесь
гэты, думалася яму, пошасны час, за-
пісаны, вынашаны чамусьці па-расей-
ску.

Бралася літаратару ўжо пад трыц-
цаць сем.

Усе сілы і самыя дарагія, маладыя
гады ён аддаў на тое, каб дасягнуць
становішча, якім так ганарыўся яшчэ
нядаўна і якое прыносіла яму цяпер
адну пакуту.

У сваёй набытай некалі прафесіі ін-
жынера ён быў цяпер ніхто.

Аднак не гэта палохала літа-
ратара, калі падумаў ён знячэў-
ку пра вяртанне да колішняга жыцця.
Ён баяўся прызнаць сваё паражэнне,
і перадусім таму, што не яму аднаму
помнілася, як упарта змагаўся ён на
шляху, сярод якога спыніўся цяпер
так недарэчна.

Сярод большасці спадарожнікаў
свайго далітараткага жыцця ён зра-
біўся сапраўдным жывым паданнем:
«наш хлопец», які здолеў нібыта вы-
рвацца з кола людзей звычайных і
займеў адметны занятак — выгоды і
варты ўвагі астатніх.

Яўген ХВАЛЕЙ

Падае, падае снег
Белы ў забруджанай зоне...
Чорны, нябачны знутры,
і памірае ў агоні!..

Ім бы, сныжынкам, ляцець,
быццам анёлам крылатым...
Як пракажоныя,
пры канцы
веку дваццатага.

Рану зацісну ў душы...
Белае — чорнае,
чорнае — белае...
Гэта ж калі мы маглі
ў гэтыя словы паверыць!

Ноччу з'явіцца ў сне
продкі з Адамам і Евай,
плююць са злосцю на снег,
пойдуць пад райскія дрэвы...

Нам жа пакінуць праклён:
«Вечна ў смале вам варыцца...»
Будуць над свечкамі ў раі

за нашых
нашадкаў маліцца...

Мне насвішча сіротка-сініца
у зімовым храме лясным,
напяе булькатаннем крывіца
і падкажа пошум сасны
словы даўня,
словы бабчыны,
словы продкаў далёкіх маіх,
што даўно суайчыннікам страчаны
па дарозе ў казачны міф...
Загучыць у душы
АКАРЫНА —
пракаветны абудзіцца век...
Справядлівасці сімвал —
ТУРЫНЫ
РОГ

напомніць, што повязь жыве
з маім прашчурам,
шчырыкам, рупнікам,
быў ён РЫМАР, БОНДАР, МЛЫНАР,
ПЛЫТАГОНАМ,
СПЛАУШЧЫКАМ-РУМНІКАМ,
ЦЕСЛЯ, БОРТНІК, КАВАЛЬ І ПЛУГАР...
Не жадаў ён музыкі многа —
СКРЫПКУ, ГУСЛІ, ЖАЛЕЙКУ, ДУДУ...
І на ЮТРАНЬ хадзіў, як да Бога,
спавядацца нашча ў царкву...
...Мне насвішча сіротка-сініца,
напяе булькатаннем крывіца...

Прырода жыве незалежна ад нас...
(з філасофскага выказвання).

Елка заснежаная
наструеная ў неба
падобна на ракету на старце.
Сняжынка —
мікрапарашуцік
касмічнага апарата,
які спускаецца на Зямлю.
Рачулка выгінаецца
гадзюкаю стучнай,

металічна-бліскачай,
той,
што пужаюць жанчын і дзяцей.
Неба задымлена домнамі,
быццам у печы падзябенне.
У нетрах зямлі і лясюў
цэзіі і стронцыі —
злавесная невідзімка...

Жывеш незалежна ад нас,
Прырода!
Які там філосаф сказаў!
Паглянь:
якія параўнанні —
жалезна-залежныя...
Самохаць прыходзяць у верш...
А ты ўсё думаеш, што незалежная...

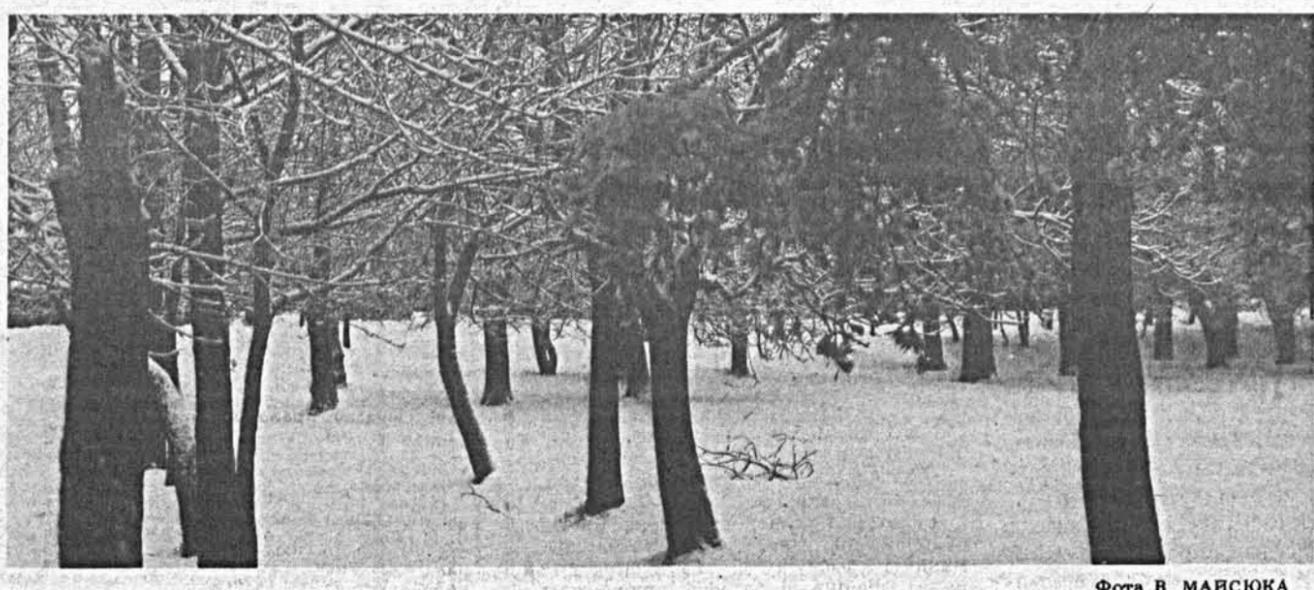
У адроджанай царкве
на Каляды
я свечкі дзве запаліў.
Гарэлі яны
ўваскрослімі позіркамі:
адна — бацькі,
другая — бацькаўшчыны...

Фрагмент слукціх

паясоў

РАНДЭЛЬ

Фрагменты слукціх паясоў
Трымаю на далонях:
Валошкі з роднага улоння
Між промяняў-каласоў —
Паэт, уражаны красой,
Навекі ён быў палонен.
Фрагменты слукціх паясоў
Трымаю на далонях —
Нібыта лёс забытых слоў,
Суквецця, сугалосся...
Імгненні светлыя часоў —
Фрагменты слукціх паясоў.

Фота В. МАЙСЮКА.

Восіп Гашкевіч — беларускі Адысей

Чытачы ўжо звярнулі ўвагу на серыю «Нашы слаўныя землякі», якую ў рэспубліцы выпускаюць два выдавецтвы — «Навука і тэхніка» і «Полымя». У ёй выходзяць кнігі, што знамяцца з жыццём і дзейнасцю знакамітых (хоць, на жаль, часта амаль невядомых сёння) людзей Бацькаўшчыны розных часоў.

Да такіх належыць і Восіп Гашкевіч. У далёкай Японіі яго з гонарам згадаюць як культурнага чалавек, а ў нас? Мо толькі сёй-той з нас прыпомніць, што нейкі Гашкевіч згадваецца ў вядомым «Фрэгаце «Палада» М. Ганчарова. Праўда, у даведніках пра Іосіфа Антонавіча сякія-танія звесткі ёсць, аднак іх не так і шмат, як таго б хацелася.

Куды больш ведае пра Гашкевіча кінадраматург і празаік Віталь Гузанаў, які яшчэ ў 1969 годзе ў выдавецтве «Беларусь» выдаў кнігу «Адысей з Белай Русі» — пра лёс чалавека, ганарыцца якім за гонар палічыла б любая нацыя. А ў 1993 годзе выдавецтва «Полымя» плануе выпусціць дапрацаваны і дапоўнены варыянт кнігі В. Гузанава, прытым на беларускай мове (пераклад зрабіў Янка Саламевіч).

Нядаўна В. Гузанаў у сувязі з падрыхтоўкай кнігі да друку (яна будзе мець назву амаль ранейшую — «Адысей з Беларусі») быў у Мінску. Ён ахвотна згадзіўся пагутарыць з карэспандэнтам «ЛіМа». Як высветлілася, В. Гузанаў да пераезду ў 1968 годзе ў Маскву быў членам сцэнарнай калегіі кінастудыі «Беларусьфільм», друкаваўся на старонках нашага штодзённіка. Значыць, яго зварот да жыцця Гашкевіча невыпадковы?

Вядома, невыпадковы, — падхопілае Віталь Рыгоравіч. — Прозвішча Гашкевіча цягнула мяне да сябе як магніт. З таго самага часу, калі я ўпершыню прачытаў пра нашага выдатнага земляка, Іосіф Антонавіч Гашкевіч — так яго імя і імя па бацьку значылася ў розных дакументах. Але давялося прачытаць і ў іншым прамаўленні — Восіп Гашкевіч, Сумнення не было — беларус. Тым больш, што ў афіцыйных дакументах значылася: нарадзіўся ў Мінскай губерні. Калі дакладна — сказаць цяжка. Недаўна ў 1814 ці 1815 годзе. Быў сынам святара. Тройчы рабіў кругасветныя падарожжы. Ганчароў у раманах сапраўды расказвае пра яго. А пасля Восіп Гашкевіч, які цудоўна ведаў многія замежныя мовы, у тым ліку японскую і кітайскую, стаў першым прадстаўніком царскай Расіі ў Японіі. Першы дагавор паміж Расіяй і Японіяй, які вядома, быў падпісаны ў 1855 годзе. Консулам прызначылі Гашкевіча. Ужо гэтых фантаў было дастаткова, каб у мяне спрацаваў свайго роду прафесійны інтарэс. Але сесці за пісьмовы стол давялося пазней. Паляпранне вёў даследчыцкую работу. Гэта толькі на першы погляд здаецца, што фантаў шмат. Але чым далей заглябляўся ў біяграфію Гашкевіча, тым больш пераканваўся — нямаюць у ёй «белых плям». Восць хоць бы месца нараджэння: Мінская губерня, а дзе каніраў? На след трапіў, можна сказаць, выпадкова. Адшукаў адпаведны ліст Гашкевіча. У ім і значылася, што ён ехаў з Пецярбурга праз Рагачоў у Якімаву Слабаду. Паступова высветліў, што ў Якімавай Слабодзе Гашкевіч і нарадзіўся (цяпер гэта Светлагорскі раён).

Чалавек усёбакова адукаваны, Гашкевіч быў не проста консулам царскай Расіі ў Японіі, ён з'яўляўся адначасова як бы сапраўдным пастпрадам славісты ў гэтай далёкай краіне. У жыццё яе Іосіф Антонавіч прынес, так бы мовіць, шмат слаўнага. Навучыў японцаў шыць еўрапейскую вопратку, саліць грыбы, капусту, даць нароў і біць масла. Адкрыў першую праваслаўную царкву і запраціў з Расіяй святара. Вучыў Гашкевіч японцаў і фатаграфаванню. Дарэчы, не так даўно ў Японіі адшукалі адзін дзень існуюць там дзве школы фатаграфіі, два напрамкі: Нагасанскі і Ханадацкі. Стваральнік апошняга — ён, наш земляк. Гашкевіч стварыў і першы японска-русскі слоўнік, за што атрымаў мемуарную Дзямідаўскую прэмію і залаты медаль Расійскай Акадэміі навук. Прабыў ён у Японіі сем гадоў. Да выхаду ў адстаўку ў 1866 годзе жыў у Пецярбургу. Апошнія гады правёў у Астраўцы. Там купіў маёнтак, там і памёр у 1875 годзе. Там напісаў і грунтоўную працу «Аб карэннях японскай мовы», якая пасля выйшла ў Вільні.

У нас пра Гашкевіча паступова забываліся, а вось у Японіі — не! У гарадах Хакадзэ і Хэда створаны музеі Гашкевіча, існуе таварыства «Паміць пра І. А. Гашкевіча», прадстаўнікі якога ў 1986 годзе прыяздзілі ў Мінск. Письменнікі, мастакі, выдаўцы, дзелавыя людзі павялі ў Дзяржаўным гістарычным музеі БССР, дзе пазнаёміліся з экспазіцыяй, прысвечанай Гашкевічу, наведалі Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Між іншым, у валодзе ўнеслі сродкі на чарнобыльскі рахунак. Тады ж японцы выказалі пажаданне паставіць помнік Гашкевічу ў горадзе Хакадзэ, дзе і знаходзілася колісь першае рускае консульства. Яны прапанавалі, каб бюст Гашкевіча стварылі беларускія скульптары (выдаткі ж на транспартную збудаванне браць японскі бок). На гэтыя мэты я аддаў частку ганарара за японскае выданне кнігі «Адысей з Белай Русі». Унёс грошы за выпуск сваёй кнігі «Тры ўзросты Акіі-сана» і Валіяцін Пікуль. У 1987 годзе я звярнуўся ў тагачасны аддзел культуры ЦК КПБ, расказаў пра намеры японцаў, выказаў прапанову копію бюста Гашкевіча набыць Дзяржаўнаму музею Беларусі, паставіць помнік Гашкевічу ў Астраўцы. Ужо і кампартыі няма, але няма і помніка.

Набліжаецца 180-годдзе з дня нараджэння Гашкевіча, сказаў у заключэнне В. Гузанаў. Трэба парупіцца, каб урачыста ўшанаваць паміць гэтага выдатнага чалавека. Восіп Гашкевіч — Адысей з Беларусі — варты гэтага.

Гутарыў Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Праўда, мала хто са знаёмых літаратара чытаў ягоныя творы, як, зрэшты, і творы ягоных калегаў, што друкаваліся ў нешматлікіх, малараспаўсюджаных, «нярускіх» выданнях. (Думаючы пра гэта, літаратар суцяшаў сябе тым, што пішуць усё ж такі найперш дзеля Бога).

Але, як узяць гэтых спадарожнікаў, дык нічыё больш фатаграфіі не змяшчаліся нават у гэтых выданнях. Нічыё больш думкі пра тую ці іншую з'яву друк не цікавілі. Сёй-той яго ў гэтым свеце ведаў, не адны суседзі або таварышы з тае ці іншае жыццёвае пары.

Алесь Асташонак

Пошасны час

Літаратурная паказка

Ніхто з іх не мог не спяшацца ўранку на працу, нікому і ў марах не выпала б быць гаспадаром свайго часу.

А ён, такі, як на першы погляд, падобны да іх, прызвычаўся да сваіх тыражаваных выяваў і думак ды на зірнанні, прапанаваных людзям як пэўны ўзор спасціжэння жыцця, мог уставаць, калі ўставалася, бавіць, як хацелася, дні — і ўсё толькі таму, што быў чалавекам вольнае, так бы мовіць, прафесіі, у якой ужо нечага дабіўся, адносна незалежным і хлебам зольшага забяспечаным.

І якіясьці словы пра пакуты цяжкай, часта проста валовай, нуднай, а то і сізифавай літаратурнай працы адно расмяшчылі б любога зайздросніка.

Словам, багата хто са знаёмых літаратара, не думаючы, прамяняў бы свайго лёс на ягоны.

Літаратар і сам зусім яшчэ нядаўна не аддаў бы нікому свайго лёсу.

Ён любіў у літаратурным жыцці не толькі свой нялёгкі занятак. Дужа прыйшоўся яму даспадобы і вонкавы бок гэтага жыцця.

О, як цешыўся ён, выразаючы з газет ды часопісаў, літаратурных і нелітаратурных, крытычныя опусы з успамінамі свайго прозвішча — мілы сэрцу збор пульхнеў на вачах, а колькасць згадак цёплых, якія літаратар падкрэсліваў жыццядарасным чырвоным колерам, вдавочна перавышала жменьку нешматлікіх гаркавых, пазначаных чорным.

Трэба заўважыць: літаратар збіраў усё, што пісалася пра яго, незалежна ад зместу, і не цешыў сябе марнай надзеяй схваць ад пільных вачэй нашчадкаў ганьбу свайго імя.

Пра нашчадкаў літаратар калі-нікала ўсё ж такі думаў.

Таму, мабыць, і захоўваў лісты, дасланыя яму калегамі, не рашаючыся забыцца на гэтыя пасланні, як на пячынкі маленькіх думак і перажыванняў у магутным патоку вечнасці, хваларэзы якое перапыняць па дарозе ў паслязаўтрашні дзень і не такія паведамленні ды споведзі.

А як прыемна было яму наведваць розныя літаратурныя сходкі, задаволена адчуваць сваю прыналежнасць да гэтага кола ветлівых, пацывых, зычлівых, самавітых ды годных людзей, з якіх яму многія і праўда былі вельмі прыязныя, бо ўсё-такі злучала іх, такіх розных і непадобных, самаахвяраванне аднаму агульнаму Богу — Праўдзе, у Слове выказанай.

Літаратар не надта часта задумваўся над тым, што багата хто з гэтых людзей даўно ўжо зусім не таму Богу служыць, хоць і мяркую наўна, аслепнуўшы душою, патоўленай у самалюбстве, што нічога ў ёй з тае пары, як яны свята паверылі ў сілу надрукаванае думкі, і не змянілася. Ды ўсё ж жоскі той чалавек, што верыць.

Былі на гэтых сходках і такія, што даўно ўжо служылі іншым багам свядома і адкрыта, аднак гэтых можна было лёгка прыкмеціць, і на іх

літаратар не вельмі зважаў — яны хіба што крыху псавалі свята далучанасці ды прыналежнасці.

Прыемна было літаратару размаўляць на сходках гэтых дый іншых сустрачах з калегамі не толькі на сапраўды каставыя тэмы, але і ўведваць таямніцы літаратурнага свету, вялікія і малыя, хоць нішто ў гэтым свеце, мусіць, не ляжала дужа далёка ад паверхні, бо было праз доўгі язык таго ці іншага чалавека заўсёды навідавоку. Хвалывалі яго так ці інакш і змены ў выдавецкіх ды гільдзейскіх радах, шарэнгах, пазіцыях, і ўсплёскі ў няспыннае барацьбе розных неабвеш-

чаных згуртаванняў, і хітрамудрыя хады парушальнікаў спакою, асмяялых або перапоўненых уласнай самабытнасцю, што кідалі выклік звыкламу ладу, іншы раз дзеля таго аднаго, каб закламуціць спярша плынь, а ўрэшце ўсплыць ціхамірна бліжэй да вярхоўя.

Вядома, літаратар пагарджаў гэтай валтужнёю ды калатнечаю, аднак не гідзіўся ёю цікавіцца: як ні дзіўна, ды ён і тут перажываў вышэйпамянёнае свята далучанасці-прыналежнасці.

«А дзеля чаго ўсё гэта? — паўстала раптам пытанне. — Ці не пагоня гэта за ветрам?»

Нарэшце, літаратар усвядоміў раптам кволасць сваіх радкоў у параўнанні з тымі, на якія раўняўся, калі пачынаў прабівацца ў касту.

Праўда, літаратар і раней не надта каб верыў хоць бы ў прыблізную адпаведнасць сваіх пісанняў вялікім узорам. Але да гэтага пары ён ніколі не супрацьпастаўляў так востра сваё слова іхняму.

«Дык навошта ж тады я гэтым займаюся? — запыніўся літаратар. — Навошта, калі ёсць ужо той, той і той, нашмат глыбейшыя за мяне?.. Навошта зводзіць паперу, калі можна ахвяраваць яе на выданне аднае ў даўнюю даўніну напісанае Кнігі, якую можна чытаць ды перачытваць і так і не ўчытацца ў Яе як след, бо ж не хопіць на тое і ўсяго жыцця, колькі тую кнігу ні чытай?.. Навошта падманваць людзей і самога сябе, расставяляючы па штучных сценах паўжывых персанажаў, народжаных розумам з выбойнамі невучтва ды гузанамі страху — хоць і не вінаватыя мы ў тым, што нам далі — ці ўсё ж мы самі яе атрымалі? — такую адукацыю ды выхаванне?.. Навошта падсоўваць людзям, дзеля якіх, здавалася б, і жынеш (хоць пішаш дзеля Бога), грубыя цацкі кволае фантазіі замест даўно ўжо трывала прызнаных каштоўнасцяў Духу — гэта ж усё роўна як чапляць на каханую жанчыну самаробныя цацкі са шкла ад піўной пляшкі, калі пад рукою — рэссыпы дыяменты?..»

Што ты шукаеш сабе ў лісьменніцтве?

Сродак здабыць хлеба ды славы, часта падманлівай і імгненнай, ці горка-салодкую долю мужа прапаведніка, які вызнае ісціну ў пакутных блуканнях на цяжкім шляху чалавека да Бога?..»

Так праходзілі дні і ночы літаратара, так праходзілі месяцы — у сне ды бадзянні, запоўненых неадступнымі балючымі пытаннямі, перапынялі якія адно туга ды абьякавасць.

«Няўжо я так і пайду з гэтага свету, нічога вартага пасля сябе не пакінуўшы, аніякага следу свайго існавання?.. Няўжо ніхто так і не даведаецца, як і чым я жыў, не параўнае перажытае мною са сваімі болям ды радасцю і не здзівіцца нашае блізкасці?.. Няўжо ні ў кім не адгукнецца душа мая рэхам і расстане ў нябыце — быццам

і не было мяне тут ніколі?.. Дзеля чаго ж тады трэба было займаць у свеце месца некага іншага — мажліва, больш годнага і людзям патрэбнага?.. Не, трэба проста набрацца мужнасці, — казаў ён сабе засынаючы, — і шукаць сілы ў безліч новых радкоў — толькі так можна хоць трохі ступіць уперад... Але куды — уперад? — казаў ён сабе ўдзень, калі ўся зацягасць разбівалася аб адно невыразнае слова. — Трэба набрацца мужнасці, адкінуць самалюбства і скарпыцца з тым, што табе выпаў лёс звычайнага чалавека...»

Браты па гільды заўважылі, што лі-

таратар перастаў прыходзіць нават на самыя прадстаўнічыя сходкі. Сустрэкаючы яго дзе-небудзь у горадзе, у нязвычайным змрочным выглядзе, нярэдка на падпітку, яны дужа здзівіліся з жудаснае змены, што адбылася раптам у такім апантаным нядаўна яшчэ суродзічы. Пячатка жаклівае далёкасці ляжала на ягоным змарнелым твары. Яна ўмомант выдавала ў літаратары чужаніцу.

Адзін з братоў, белетрыст, запозрыў, што нешта яму таксама знаёмае. Белетрыст жах як баяўся гэтага стану і задушаў пакуль яшчэ не надта выразныя прыступы занядушвання працаю. «Аніводнага дня без старонкі», — было ўжо ў ягоныя не такія і вялікія гады святым правілам.

Белетрыст завітаў у госці да літаратара.

Пасля доўгае размовы гаспадар вырашыўся паказаць таварышу тыя радкі, на якіх так жорстка дранцвела ягоная рука, далёка не самая слабая ў гільдыі.

— Не блазнуй, браце, — сказаў, учытаўшыся, белетрыст. — Працаваць трэба. Станок — і той іржавее.

— А хіба ж прастой у мастака... — пачаў быў літаратар.

— Глядзі, дастойся. Вылеціш з гонкі, назад не проста будзе ўшчаміцца. Не з адным так было: як вынесла на паваротцы ў кювет, дык дагэтуль гукаюць не дагукаюцца, каб ізноў на шашу пусцілі. Па тратурах шастаюць. А ходнікі гэтыя, сам ведаеш, — вузкія. У калатнечы надта не высунешся. Ну, а розныя там смерці Ільіча ты з галавы выкінь: нам за графам усё роўна не ўгнацца. Шаша цяпер не тая. У дзядзькі, што ні кажы, барскае было выхаванне.

Тут белетрыст на якую хвілю задумаўся. Ад пакутлівага сумнення на лобе ў яго пазначыліся зморшчыны, але ён хутка адагнаў нялюбую настрой.

— Ну, бывай, мне яшчэ працаваць сёння трэба. І ты працуй. Не марнуй часу. Нам яго небагата адпущана.

— Дык навошта ж тады мне... — зноў пачаў быў літаратар.

— А каб не здарылася, што ты і мяне ўжо не дагоніш, — перапыніў яго белетрыст і знік, не жадаючы больш набрацца ваганняў.

Літаратар яшчэ доўга думаў, аднак страшна яму не зрабілася: за месяцы распачы ён дайшоў да таго, што перастаў зайздросціць братам па гільды і нікога з іх даганяць ужо не збіраўся.

Збянтэжыўшы ўсіх, літаратар на доўга змоўк.

Нядаўна мы мелі мажлівасць прачытаць ягоныя выдатныя апавяданні. Можна сцвярджаць, што цяпер ён варты імя пісьменніка.

Белетрыст, ганаровы сябра многіх суполак, які стварыў ужо шэраг раманаў і прыступіў да эпапеі, пра што няраз абвешчалі ва ўсіх друкаваных выданнях, шкадуе яго.

ЖАРТЫ ДЫ ЗНАКІ

Тэатральны прагноз

Яшчэ раз з Новым годам, спадары! Калі астралагічныя прагнозы на новы 1992 год вас чамусьці не задавалілі, — не бядуце. Ёсць магчымасць паспрабаваць яшчэ раз — 3 лютага пачаць ўсходні Новы год па месяцавым календары. Ягоную заслонку адсунула Чорная Малпа — мастацкі кіраўнік ды галоўны рэжысёр 1992 года. Разам з ёю мы мусім перажыць насоўванне свежай інфляцыі, найнавіоткі клопат урада аб працоўных, магчымую стабілізацыю крэдытна-фінансавай сістэмы... Цікава, на якім узроўні цэнаў? І колькі гадоў давядзецца працаваць службоўцу, каб купіць сабе чаравікі?

Ат, не будзем пра грошы (пра іх чытайце ў «Біржавом вестнике»), не будзем пра чаравікі ды каўбасы. Вы ж чытаеце не які-небудзь «Коммерсант», вы трымаеце ў руках «ЛіМ», а гэта адрозненне сведчыць пра высокую абяжанне і добры густ, — таму будзем пільнавацца толькі прыўкраснага. Прынамсі, тэатр пакуль яшчэ знаходзіцца побач...

Паводле ўсходняга астралагіі, Малпа любіць вэрхал, мітусню, гармідар ды неразбярэху, вонкавую спагядлівасць, дружалюб'е ды патаемныя звадка, — па ўсім, яна не можа заставацца абыякавай да тэатра. Напраўду, шмат якія беларускія тэатры створаны ў ейныя гады, значыць, у іх сёлета нешта накіраваў імянаў. Гэта Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, Рускі тэатр Беларусі, Рэспубліканскі тэатр юнага глядача...

Які рэпертуар варта параіць тэатрам, беручы пад увагу густ Чорнае Малпы, які хутка паўплывае на масавую глядацкую аўдыторыю? Сур'ёзная драматургія, псіхалагічная драма наўрад ці будуць карыстацца поспехам. Малпа задужа няўседлівая ды гарзлівая, каб заглыбляцца ў таямніцы ўнутранага свету герояў. Яна аддае перавагу дэтэктыву, клаўнадзе, фарсу, фантазмагорыі. На апошні жанр скіруюць пільную ўвагу, ён павядае рэй не адно на сцэне, але і па-за ёю таксама...

З прычыны таго, што чорны колер ва ўсходняй сімволіцы абазначае стыхію вады, дык поўная слёз і перажыванняў меладрама гэтаксама будзе досыць папулярнаю — за аптымальны варыянт варта ўзяць меладраму класічную. Варта быць тактоўным і (па магчымасці) ні згадкаю, ні звадкаю не намякаць глядачу пра цяпершыню, якая з пагрозлівым выглядам пільнуе яго за парогам тэатра.

Дык вось, рэпертуарны дэвіз 1992 года — смех ды слёзы, смех праз слёзы, слёзы, што перакідаюцца смехам. Праўда, апошні варыянт неба-спечны ўжо тым, што валяр'янавых кропляў нямашак...

Што да тэатраў, дык можна смела прадказваць пасляховы год Акадэмічнаму тэатру імя Янкі Купалы. Добрымі застаюцца дачыненні трупы са сваім мастацкім кіраўніком: В. Раеўскі народжаны ў год Ката, а Кот бачыць усе Малпіны выбрыкі... Мы хочам сказаць, што ў дачыненнях з актормі В. Раеўскі сёлета будзе асабліва дальнабачным, а таму зацікаўленым асобы мусяць мець гэта на ўвазе. Увогуле, хочаце ці не, але да Ката Малпа ставі-

ца з павагай і асцярожнасцю, ды Кот да Малпы лаяльны.

Акадэмічнай сцэне з Віцебска дамагчыся ўдачы сёлета будзе цяжкавата. Тэатр імя Якуба Коласа створаны ў год Тыгра, а Малпа любіць пакліць з яго. Праўда, разлаваўшыся, Тыгр можа яе з'есці ды гэта — толькі ў самым гранічным выпадку, чуюце, коласаўцы?!

Рускі драматычны тэатр Беларусі гэтаксама створаны ў год Малпы, таму верагодна пэўнае ажыўленне ягонай камерцыйнай і гастрольнай дзейнасці. Творчае жыццё можа быць пасляховым, але наўрад ці яно будзе бяспрыемным: верагодныя псіхалагічныя складанасці ў дачыненнях трупы са сваім мастацкім кіраўніком Б. Луцэнкам, народжаным у год Быка. Бык не вытрывае шалёнасці ды непрадказальнасці, якія парушаюць ягоныя планы. Ды ягоны гней будзе дарэмны, Малпа выслізне, уцячэ. Падобраму могуць слугаваць Быку сёлета гумар ды самаіронія, — з Малпаю можна змагацца толькі ейнаю зброяй. Канфлікты, калі яны надаратца, рэкамендуем вырашаць праз пасрэднікаў.

Рэспубліканскі ТЮГ таксама створаны ў год Малпы, знаходзіцца пад ейнаю апекаю і, натуральна, можа разлічвацца на пасляховы сезон. (Як бачыце, гады Малпы, нягледзячы на тое, што на іх, як правіла, прыпадаюць сацыяльныя смуты, могуць спарадзіць новыя тэатральныя калектывы. Цікава, як праявіцца гэтая тэндэнцыя сёлета!)

Дзяржаўнаму тэатру лялек, па годзе стварэння — Тыгра, выпадае сёлета справа адказная, ганаровая, ды вельмі й вельмі нялёгка: лялькі самых размаітых краінаў прыедуць да нас на другі Беларускі фестываль тэатраў лялек (ён займеў ужо статус міжнароднага). Да агульнавядомых складанасцяў дадасца нядобрачыліваць Малпы. Арганізатарам спатрэбіцца жалежная вытрымка, бо могуць надарыцца непаразумеўныя самыя невытлумачальныя, — мо спатрэбіцца вопыт, набыты пад час працы над «Майстрам і Маргарытаю». Рыхтуйцеся да ўсялякага...

Гэтае пажаданне можна было б пераадрасаваць усім, ды на тым і скончыць нашу спробу тэатральна-астралагічнага прагнозу, але хочацца дадаць вось што: нават калі выбрыкі Малпы здедуцца вам грубымі ды крыўднымі, не раздражняйцеся, пастаўцеся да іх з гумарам. Сёлета менавіта ён мусіць быць вашым абаронцам. Жартам Чорнай Малпы надасць пэўнай змочнасці Плутон, які ідзе цяпер па задзякальным знаку Скарпіёна; асаблівай нечаканасці — Сатурн у Вадалеі. Падобна на тое, што ў жыццёвых сюжэтах нас з вамі чакаюць не павароткі, а віражы, так што вучыцеся лётаць. Ды памятайце — пад выглядам жарту ў вашым жыцці могуць надарыцца сур'ёзныя падзеі. Драбязя перакінецца важнымі варункамі, з фанабэрыстым выглядам у ваша жыццё можа ўвайсці чалавек, якому належыць у ім важная роля. Рыхтуйцеся да жартаў у адказ на жарты лёсу, але ўважліва — не паблытайце жарты й Знакі! Удачы!

АВЕЧКА. — тая, што адыходзячы, гасіць за сабою святло.

МУЗЫКА

І НЕ ТРЭБА НІЧОГА ВЫДУМЛЯЦЬ...

Калядная ноч. Я сяджу за святочным сталом, накрытым беласнежным настольнікам, пад якім па даўнім звычаю пакладзена сена. А на сталае куцця — ячневая каша і розныя прысмакі, але без мясновага: куцця ж — апошні дзень посту. Пажаданні шчасця ўсім прысутным чаргуюцца са спяваннем задушэўных беларускіх песень. Я чэшуся зладжаным, стройным гучаннем шматгалосся і лаўлю сябе на думцы: а ніколі ж раней мне не даводзілася слухаць вось такія пранікнёныя спевы, з веданнем усіх слоў народных песень ад пачатку да канца, не на сцэне, а ў хатняй абстаноўцы. Усе за гэтым сталом аб'яднаныя любоўю да песні і цёплым, паважлівым стаўленнем адно да аднаго. І гэта не дзіўна: тут сабраліся людзі, знаёмыя даўно, а паднала іх усіх беларуская песня. Толькі што яны былі ўдзельнікамі свята, прысвечанага дзесяцігоддзю фальклора ансамбля «Калядкі», якое наладзіла ў Маладзечанскім музычным вучылішчы педагог Зоя Русель. І цяпер яна запрасіла сваіх былых выхаванцаў дадому на святочную куццю.

Я ўсё яшчэ пад уражаннем убачанага і пачутага ў зале вучылішча. Гэта быў не проста канцэрт з чарганнем беларускіх песень і танцаў, не — перад глядачамі разгарнулася тэатралізаваная дзеянне: «Бухаўскія вясоркі» — стылізацыя сапраўднай вясковай бяседы з песнямі і танцамі, жартамі, загадкамі і смешнымі апоядамі. Выканаўцы — студэнты вучылі-

шча і сама Зоя Францаўна, якая не толькі падрыхтавала песні і танцы, а і напісала сцэнарыі і сыграла ролю гаспадыні.

Ёй не трэба было нічога прыдумваць — усё гэта яна помніла з дзіцячых гадоў: расказы пра мядзведжую акадэмію ў Смаргоні і пра смачныя смаргонскія абаранкі, якія танцавалі на кожных вясковых вечарынках у яе роднай вёсцы Шутовічы, што за сем кіламетраў ад Смаргоні. А песні ў Шутовічах спявалі ўсе — ад малага да старога. У вялікай сям'і маці быў ансамбль: скрыпка, балайка і мандаліна, а сама яна вельмі хораша спявала. Пасля вайны, стаўшы загадчыцай клуба, А. В. Шутовіч заснавала фальклорны ансамбль вёскі Шутовічы, а маленькая Зоя, седзячы на яе рэпетыцыях, слухала народны мелас, каб пазней прадоўжыць любімую справу маці. Трэба тут нагадаць і вандроўкі пешшу ў Смаргонскую музычную школу, і заняткі ў музычным вучылішчы, і Беларускаю дзяржаўную кансерваторыю, дзе вучылася ў цудоўнага педагога і фалькларыста Л. С. Мухарынскай і напісала пад яе кіраўніцтвам дыпломную работу, звязаную з вывучэннем фальклору Маладзечаншчыны. Прафесію Зоя Францаўна выбрала ў многім дзякуючы свайму старэйшаму брату — выдатнаму харавому дырыжору, кіраўніку харавой капэлы Белдзяржуніверсітэта Юрыю Шутовічу, заўчасная смерць якога была не толькі

асабістым горам яе сям'і...

Але вернемся ў залу Маладзечанскага вучылішча. На сцэне стылізаваная абстаноўка вясковай хаты: выкарыстаны экспанаты музея вучылішча, дзе прадстаўлены прадметы народнага побыту, і зноў жа Зоя Францаўна прынесла свае сямейныя рэліквіі — калаўрот, бабуліну маслабойку. Студэнты спяваюць і танцуюць, уцягваючы ў дзейства прысутных у зале — і вось ужо мы стараемся хутчэй адказаць на загадку, падхопіваем песні: ад душы смяемся над апоядамі хлапчука пра наведванне тэатра ў Вільні. А потым самыя смелыя з глядачоў, а дакладней, тыя, хто памятае, як танцуюць народныя танцы, кіруюць да сцэны і разам з удзельнікамі «Вясорак» скачучы і беларускую польку, і кракавяк, і падэспань. Аказваецца, што танцаваць іх нескладана, бо пастаўлены гэтыя танцы не як канцэртныя нумары, а так, як існавалі яны ў побыце, так, як бачыла і танцавала іх сама З. Русель.

Зоя Францаўна расказвае:

— На вечары збылася мая мара: канцэрт ператварыўся ў сумеснае дзейства. А гэтага ж так цяжка дамагчыся, большасць людзей не ведае сваіх народных песень, не ўмее танцаваць, разнявольвацца. І шлях да сённяшняга вечара быў доўгі і нялёгка.

Калі я задумвала стварыць ансамбль, майё мэтай было больш блізкае далучэнне студэнтаў, ды і педагогаў да фальклору, імкненне перадаць ім маю любоў да народнай му-

Маладзечанскія «Калядкі».

Гамяльчане апладзіруюць

Ажыўленню музычнага жыцця, цязе да сімфанічнай музыкі ў Гомелі ў значнай меры садзейнічае гарадскі сімфанічны аркестр пад кіраўніцтвам дырыжора Валянціна Краўцова. Вядома, што толькі высокакваліфікаваны мастацкі калектыв можа задаволіць эстэтычныя запатрабаванні слухачоў, што ён павінен валодаць многімі выканаўчымі вартасцямі. Гомельскі гарадскі сімфанічны аркестр, у рэпертуары якога шырока прадстаўлены творы зарубежнай, ачынай музычнай класікі, добра паказвае сябе на адным з апошніх канцэртаў у зале Гомельскага музычнага вучылішча імя Н. Сакалоў-

скага. Творы, прадстаўленыя аркестрам, у тым ліку і уверцюра да оперы В. Моцарта «Вяселле Фігара», Інтродукцыя і Ронда-капрыч'ёза К. Сен-Санса, адпрацаваны да дробязя, гучалі ўсхвалявана і натхнёна, зацікавілі слухачоў свежасцю манеры выканання, яркасцю музычнай мовы.

Прагучаў у тым канцэрте раманс з оперы «Сельскі гонар» П. Масканы ў выкананні вакалісткі Ларысы Мальцавай. Спявачка паказала сваё майстарства ў добрым партнёрстве з аркестрам. Удала ўпісаўся ў праграму і вядомы беларускі тэнор, лаўрэат Міжнароднага конкурсу Аляксандр Рудкоўскі,

дарэчы, колішні выпускнік Гомельскага музычнага вучылішча. Ён выканаў песеньку Герцага з оперы Д. Вердзі «Рыгалега» і неапалятанскую песню «О, маё сонца». Прызнаны майстар вакалу, ён прыкметна ўпрыгожыў выканаўчую палітру і пашырыў творчыя магчымасці маладога сімфанічнага калектыву. Спявала і выкладчыца Гомельскага педагогічнага вучылішча Любоў Сурава (песня Лея з оперы М. Рымскага-Корсакава «Снягурчэчка» і руская народная песня «Над полямі, да над чыстымі»).

Але, здаецца, самым яркім момантам канцэрта было выкананне Інтродукцыі і Ронда-кап-

Трамвай «Віцебск—Парыж»

Пра дакументальную стужку «Калі Віцебск быў Парыжам»

зыкі. На ўроках я часта задаю пытанне: «Хто можа праспяваць беларускую песню ад пачатку да канца?» У адказ частей за ўсё маўчанне. Крыўдна вельмі — моладзь практычна не ведае сваіх каранёў, але ж частаюм іх мамы, бабулі ведаюць і спяваюць беларускія песні. З пакалення ў пакаленне гэта перадавалася, а цяпер — сувязь перарвалася. І вось аднавіць гэтую сувязь, пераемнасць традыцый зрабілася маім асноўным жаданнем.

Мы са студэнтамі ездзілі ў фальклорныя экспедыцыі па Маладзечанскім раёне, запісалі вельмі шмат песень ад розных выканаўцаў. Каля саркаса песень напела нам жыхарка вёскі Цюрлі Любоў Раманаўна Бурак — ёй ужо 85 гадоў, але любоў і веданне родных напеваў пранесла яна праз усё сваё цяжкае жыццё. А сёння яна прыйшла на свята падзяліць з намі нашу радасць. Яшчэ ў 1974 годзе ў час фальклорнай экспедыцыі ў вёску Заскавічы ад Веры Андрэеўны Асіповіч я запісала вясельны абрад, які потым мы паставілі ў сваім ансамблі і шмат паказвалі яго перад рознымі глядачамі, у тым ліку і перад студэнтамі БДК. (Я ўспамінаю гэты вечар у зале кансерваторыі, дзе перад студэнтамі і педагогамі разыгралі беларускае вясельне маладзенькіх дзяўчаткі і хлопцы, як хваляваліся яны і іх кіраўніца. — І. Г.)

З самага першага нашага прадстаўлення — 25 снежня 81-га — нашы «Калядкі» пастаянна выступаюць і ў горадзе, і ў вёсках, калгасах. Паказвалі мы і чатыры абрады з каляндарна-земляробчага цыкла: калядкі, вясянкі, валачобныя, Купалле. Шмат студэнтаў прайшло за гэтыя гады праз мае «Калядкі»: Сяргей Мыцко скончыў БДК і цяпер займаецца даследаваннем беларускага фальклору, Іна Гурарый спявае ў ансамблі «Белыя Росы» ў Гродне, Васіль Саўчук — у Акадэмічным народным хоры Беларусі, Генадзь Карасік іграе ў ансамблі «Крупіцкія музыкі», Аляксандр Шыла — у фальклорным ансамблі «Неруш». А большасць маіх студэнтаў проста палюбілі беларускія абрады, песні і танцы і цяпер жывуць з гэтым пачуццём, якое, без сумнення, памагае ім у такім няпростым нашым жыцці.

Сёння ядро ансамбля складаюць студэнты-«тэарэтыкі». Гэта, як правіла, не самыя галасістыя і разнавольныя нашы дзяўчаты. Але яны ўжо зразумелі, як многа даюць ім для будучай музыказнаўчай прафесіі нашы заняткі. На ўроках мы праводзім запісы аўтэнтычнага фальклору, пішам невялікія даследчыя работы па жанрах народнай песні, курсавыя, звязаныя з вывучэннем мясцовых фальклорных традыцый. Ідзе метадычная, дасканальная, карпатлівая праца з роднай песняй. А на занятках у ансамблі сту-

дэнты самі прыдумваюць падгалоскі, імправіруюць, а не развучваюць песні па партыях. Усё гэта многае дае ім для будучай самастойнай працы, развівае іх творчыя здольнасці, ды і дадаткова спецыяльнасць — кіраўнік фальклорнага ансамбля — вельмі патрэбная, на мой погляд, важная для адраджэння нацыянальнай культуры.

Наша гутарка з Зойй Францаўнай заканчваецца далёка за поўнач, калі адгучалі ўжо кранальныя, пранікнёныя беларускія песні, якія спявалі і гаспадыня з гаспадаром, і іхнія сыны, і былыя студэнты, што з'ехаўліся на свой першы юбілей.

Не хацелася азмрочваць гэты незвычайны вечар, але я не магла зразумець, чаму на ўрачыстасці ў зале не было ні дырэктара вучылішча, ні завуча, ні многіх педагогаў. Толькі калегі па аддзяленні і прафсаюз цёпла павіншавалі юбіляраў. А што ж адміністрацыя? Чым і як памагае яна ў такой патрэбнай і вельмі цяжкай справе? Зоя Францаўна не вельмі ахвотна пайшла на гэтую размову, і ў выніку мне адкрылася прычына прытоенай журбы, якая ўгадвалася ў вачах нашай гасціннай гаспадыні. Як гэта бывае ў нас даволі часта, на жаль, дапамогі З. Русель не атрымлівае ні ад каго. Нават маючы ў вучылішчы вялікае аддзяленне народнага інструментаў, яго педагогі дагэтуль не могуць арганізаваць дастойнае музычнае суправаджэнне, і гэтым займаецца сама Зоя Францаўна — вышуквае сярод студэнтаў жадаючых, рэпетыруе з імі. І лішні раз пераконваешся ў тым, што толькі бязмежная адданасць роднай песні, невычэрпнае жаданне перадаць сваім вучням любоў да роднай мовы кіруе ёю. Добрымі словамі і з удзячнасцю ўспамінае яна педагогаў БДК Л. Касцюкавец і Т. Якіменку, якія памагаюць ёй сваім вопытам і парадамі. І як хацелася б, каб і ў сценах Маладзечанскага вучылішча, дзе З. Русель адпрацавала доўгія гады, яе самаадданасць і пастаянства былі ацэнены па заслугах.

А ў тым, што калегі яе любяць і разумеюць, я пераканалася тады, калі выйшлі яны ў нацыянальных строях і на добрай беларускай мове павіншавалі Зою Францаўну і яе выхаванцаў, праспяваюшы складзеную імі самімі здравіцу. І адчувалася, што ўсе прысутныя пранікліся цэлым і радасцю ад судакранання з народнай мовай і песняй, ад стасункаў з добрымі і чутымі чалавекам, дзякуючы якому і адбылося свята.

Іна ГУРАРЫЙ.

рычыёза К. Сен-Санса аркестрам і салістам-скрыпачом А. Яўтуховічам. І скрыпач, і аркестр паказалі высокі прафесіяналізм. Выкананне Інтрадукцыі вылучалася экспрэсіўнасцю, якая вымусіла слухачоў суперажываць, радавацца, пакутаваць, адчуваць сваю далучанасць да напружанай атмасферы барацьбы, увасобленай у музычных вобразах.

Сімфанічнаму аркестру аднолькава падуднаў маналітнае гучанне Фарандолы з музыкі Ж. Бізэ да драмы «Арлезіянка» і незвычайна гнуткая нyoансіроўка Вальса з музыкі А. Хачатурана да драмы М. Лермантава «Маскарад», віртуозна тэхніка опернай уверцюры В. Моцарта і народная манера адкрытага, шчырага вы-

канання неапапітанскай песні. Наогул, канцэрты сімфанічнага аркестра нязменна праходзяць з поспехам. І заканамерна, што нядоўня прэзентацыя калектыву таксама была вельмі цёпла сустрэта слухачамі. Гамяльчаны і госці горада высока ацанілі майстэрства музыкантаў, мастацкі густ і артыстычны тэмперамент дырыжора Валянціна Краўцова. Хочацца спадзявацца, што калектыв, які ўдала ўзяў старт у гэтым сезоне, парадуе аматараў сімфанічнай музыкі новымі канцэртнымі праграмамі, будзе дастойным пераемнікам гомельскага сімфанічнага аркестра, які існаваў у 20-х гадах, прадоўжыць і развіе слаўныя музычныя традыцыі нашага горада.

Мікалай БАНДАРЭНКА.

г. Гомель.

Усё залежыць ад таго, адкуль на яго, на той горад, паглядзець, з якога берага кінуць вокан на ягоныя пагоркі і вулкі, на велічныя гмахі, пабудаваныя прыхільнікамі сацэрэалізму ў архітэктуры, і на чудам ацалелыя старыя будынкi. Цудам, бо сярод віцебскіх руінаў і сёння вам пакажуць тыя, што немым крыкам крычаць пра ваяўнічае невуцтва, якое загадала і разбурае нават абвешчанае самой жа савецкай уладай помнікамі культуры. І рабілася гэта якіх восем або дзесяць гадоў назад. Ды насуперак намаганням сучасных вандалаў штосьці застаецца ў горадзе спрадвечна прываблівае, чароўнае, прыцягальнае.

У чым яго таямніца?

«Віцязьлінін» абавязкова пакажа вам, напрыклад, помнік на Успенскай горцы на стромкім беразе Заходняй Дзвіны — абеліск у гонар герояў Айчынай вайны 1812 года. Абеліск быў пабудаваны на сродкі, сабраныя жыхарамі Віцебска. Прыгадаўшы тое, субяседнік прадоўжыць апавяд тым, што ўспомніць, як намаганнямі жыхароў і гасцей у горадзе ў свой час былі наладжаны заняткі ў Віцебскіх мастацкіх майстэрнях, якія пераўтварыліся пазней у мастацкі інстытут. Распачынаў тут дзейнасць Дзяржаўны сімфанічны аркестр. Адначасова з музычнымі школамі адкрылася кансерваторыя. Канцэрты, тэатральныя спектаклі, мастацкія вернісажы, святочныя дэманстрацыі на вуліцах, упрыгожаныя плакатамі і заклікамі тых часоў... І тут пачынаецца пералік імёнаў, якія часам вымаўляюцца з трапяткой пашанай: Юлій Пэн, Казімір Малевіч, Мсціслаў Дабужынскі, Іван Сяляцінскі, Мікалай Малько, Міхаіл Пустынін, Міхаіл Бахцін, Марк Шагал. Гэта яму, Шагалу, належыць думка аб тым, што Віцебск на пачатку дваццятых гадоў — гэта як бы Парыж на Дзвіне. Перабольшанне? Магчыма. Але ж была тады такая рэпутацыя ў гэтага горада.

І што гэта рэпутацыя — не легенда, не байка настальгічна настроеных людзей, і паспэравалі давесці аўтары дакументальнай кінастужкі «Калі Віцебск быў Парыжам», зробленай на студыі «Фобас-С» (назва, што і казаць, эфектная, хоць і няўцяжмяная). На мяне гэты фільм зрабіў моцнае ўражанне. Спадабаўся.

Спадабаўся тым, што ўвесь складзены нібыта з зусім дакументальных кадраў, звестак, фактаў і, адначасова, ахутаны нейкім прываблівым флёрам, гэткай па-мастацку выяўленай і музычна падтрыманай смугой. Рэжысура ў поўнай згодзе з апэратарам і мастаком так будзе мантажныя фрагменты, што яны ўспрымаюцца як цалкам дакументальныя, адшуканыя ў архівах або зробленыя на віцебскіх вуліцах сёння, але ў нечым і ўмоўныя. Нават дакладней будзе сказаць — стылізаваныя. Асабліва там, дзе вакол чалавечага твару або дамкі на прыцішанай вуліцы раптам успыхае каляровае рассяянае святло. Штосьці падобнае на блікі, на водбліскі вясёлкі.

Не, гэта не штучны дадатак да выявы ў кадрах. Гэта як бы

працяг і развіццё тае палітры, што была прапанавана Віцебску сабранымі ў горадзе мастакамі на чале з тагачасным губерньскім упаўнаважаным па справах мастацтваў М. Шагалам. І гэты ўпаўнаважаны паверыў сам і пераконваў у неабходнасці мастацтва «новага рэвалюцыйнага ўзору» сваіх калег — мясцовых, віцебскіх, і тых, хто прыехаў сюды з галоднага Піцера. Ніякага сакрэту няма: прыехалі, каб падсілкавацца, у адносна забяспечаны хлебам край. Ды не хлебам адзіным жыве чалавек!..

Я не ведаю, якім чынам здолелі рэжысёр Уладзімір Бокун, апэратар Сямён Фрыдланд і мастак Сяргей Катранкоў арганізаваць, напрыклад, эпизоды размалёўкі плакатаў да святкавання першых гадавін Кастрычніка ў Віцебску так, што яны, хоць рабіліся цяпер і здымаліся ў нашы дні, выглядаюць як дакументальныя. Як і праезд па вуліцах Віцебска расквечанага ўсім колерамі вясёлкі слаўтага віцебскага трамвая. Ён — дэкарэтыўны. Гэта імітацыя сапраўднага трамвая, распісанага агітацыйнымі плакатамі К. Малевічам з папелінікамі. І — амаль сапраўдны. Так, менавіта такія (ці падобныя да такіх) здзіўлялі і радавалі некалі віцязьлінін Першага мая ці 7 лістапада пад зычны спеў аркестравай медзі.

І гэтая медзь духавых інструментаў, дзякуючы добраму пачуццю мастацкай меры гукарэжысёра Анатоля Прылішча, арганічна ўплецена ў выяўлены мантаж стужкі. Крыху стылізавана апраунты «лабухі» граюць нешта ўрачыста-маршавае і крочаць пад такт тае музыкі зноў жа па старой вуліцы «былога» Віцебска. Так крочылі віцязьлінін семдзесят гадоў таму. Так дудзелі-спявалі і так віталі яны пачатак абвешчанага бальшавікамі «новай эры».

Преўда, у фільме «Калі Віцебск быў Парыжам» мы яшчэ бачым як бы і кантрапункт, дзе сутыкнуліся нязмушаны энтузіязм мастакоў з афіцыйна распрацаваным абрадам. Дарэчы, узніклі канфлікты і ў асяроддзі саміх мастакоў. Вядома, Шагал не мог і ў рэвалюцыйнае свята абысціся без сваіх закаханых, што лунаюць у небе над Віцебскам, або каровамі з козамі то зялёнага, то ружовага колеру. Прыхільнікі ж К. Малевіча і Э. Лісіцкага сцвярджалі, што толькі іхняе мастацтва (той жа «чорны квадрат на белым фоне») — гэтыя абстрактныя кубы і авалы — можа адпавядаць рэвалюцыйнаму настрою працоўных пралетарыяў. Пралетары ж бянтэжыліся, не ведаючы, што азначае ружовае карова або сіняя трапецыя на сонечна-жоўтым фоне.

Стужка У. Бокуна цікавая тым, што пра ўсё гэта яшчэ і гавораць сведкі і непасрэдныя ўдзельнікі тых падзей. Старыя людзі з сівізнай на скронях, з бародамі мудрацоў, яны сёння сумуюць не так па тых пралетарскіх святах у Віцебску, як па атмасферы творчага ўздыху і мастацкага росквіту культуры ў горадзе. Сапраўды, уявіце сабе цяперашні абласны горад на Беларусі, дзе б адначасова дзейнічалі мастакі манументальнага мастацтва вуліц і плошчаў, сімфанічны аркестр, драматычны тэатр, харэ-

аграфічная студыя, часопіс па пытаннях мастацтва... За пультам — дырыжор М. Малько. Аўтары роспісу будынкаў і трамваяў — М. Шагал і К. Малевіч. У студэнцкай аўдыторыі — знаўца філасофіі мастацтва М. Бахцін, у лекцыйнай — І. Сяляцінскі...

Парыж... Хай сабе маленькі, але — Парыж!..

Шчыра кажучы, я не адчуў у гэтай ітанацыі фільма аніводнай ноткі іроніі. З прасветленым сумам звяртаецца да нас і голас дыктара В. Карпілава. Між тым, калі прыгадаць адну з сутычак упаўнаважанага па справах мастацтва М. Шагала з адказным чыноўнікам губерньскай улады дык рэпліка апошняга: «Як вы мяркуеце, таварыш Шагал, што для нас больш важнае — тэрмінова адрамантаваць мост ці даць грошы для акадэміі выяўленчага мастацтва?» — сама па сабе мае вызначальны характар для ўзаемаадносін мастака і пануючай ідэалогіі. Ужо тады пачалося татальнае падначаленне мастацкай творчасці і наогул культуры надзвычайна задачам сацыялістычнага эксперыменту ў краіне. Вынік — утылітарная нівеліроўка палітызаванага мастацтва...

Ці не гэта вызначыла лёс і драматычную долю і М. Шагала, вымушанага ўвасабляць свае задумы эмігрантам за мяжой радзімы, і адраванага на дзесяцігоддзі ад навуковай і педагогічнай дзейнасці М. Бахціна, і трагічнае забітага пры даволі дзіўных абставінах Ю. Пэна... Фільм рэжысёра У. Бокуна паводле літаратурынага сцэнарыя Віталія Тараса набліжаецца да пошукаў адказаў на тыя пытанні, што ставіць лёс пакунікаў ад мастацтва.

Ды зроблены ён у зусім іншым ключы.

Настальгічны настрой Шагалавых успамінаў пра родны Віцебск («Даўно ўжо, любі мой горад, цябе я не бачыў, не чуў, не мовіў з табою, з народам тваім, даўно не ўпіраўся ў твае агароджы. Як падарожнік самотны, я толькі нёс праз гады ўсе твой вобраз на палотнах маіх, і гэтак мовіў з табой і, як у люстэрку, бачыў цябе...»), чула ўлолены стваральнікамі стужкі, пацягнуў за сабой і пэўнае адценне ідылічнага ўспаміну. Ах, як падхоплівае маё глядацкае сэрца матыў вальса на фоне кадраў гарадскога катка, па якім кружацца ў віхуры гараджане! Я нават не паспяваю задумацца, а ці дакладна гэта віцебскія архіўныя кадры. Мясце захлапваюць пералівы стракатых фарбаў пад блакітным небам горада з маршам духавога аркестра так, што наогул забываецца тое начальніцкае пытанне губерньскага «будаўніка сацыялізму» наконт прыярытэту маста перад культурай...

Есць, ёсць яна, нейкая дзіўная і дзіўная таямніца, у гэтага горада. Пра Віцебск былых часоў і цяперашніх дзён, мабыць, можна здымаць і здымаць фільмы. І яны будуць набліжаць нас да разгадкі тае таямніцы. Так, як гэта ў сваёй прываблівай манеры робіць стужка «Калі Віцебск быў Парыжам».

Барыс БУР'ЯН.

БЕЛАРУСКАЯ ГАЛГОФА

[Пачатак на стар. 5].

пераўтварыць у жыццё. Беларусь пакуль што абмінала такога роду пазітыўныя гістарычныя працэсы.

Імкнуцца надзейна абараніць уласныя інтарэсы, расчысціць прастору для свайго капіталу, буржуазія прыйшла да высновы, што такое можна дасягнуць толькі ва ўмовах моцнай дзяржаўнай улады, у структуры якой яна, г. зн. буржуазія, займала б ключавыя пазіцыі. Народжаны на руінах феадальнага ладу новы клас грамадства знайшоў дастаткова сродкаў, каб узяць на ўтрыманне даволі значную колькасць таленавітых людзей, галоўным заняткам якіх было тэарэтычнае абгрунтаванне такіх форм дзяржаўнай будовы, дзе надзейна гарантаваліся б усе самыя важныя пазіцыі за буржуазіяй. Найлепшай формай справядліва прызнавалася нацыянальная дзяржава, у якой меркавалася лягчэй будзе ўлічыць інтарэсы не толькі самой буржуазіі, але і кампактна расцеленага на сваёй гістарычнай тэрыторыі таго ці іншага канкрэтнага этнасу. Вось погляд на гэтую праблему аднаго з вядомых тэарэтыкаў па нацыянальным пытанні Карла Каўцкага (1854—1938 гг.): «Нацыянальная дзяржава з'яўляецца найбольш адпаведнай сучасным зносінам формай дзяржаўнасці, — формай, у якой яна лягчэй за ўсё можа ажыццяўляць свае задачы».

2. Выбар уласнага шляху

Шматнацыянальная Расійская імперыя, у якой усе нярускія народы, за выключэннем часткова палякаў і фінаў, жылі ў поўным палітычным бяспраўі, не магла паставіць надзейную заслонку ад пранікнення і на яе землі еўрапейскай ідэі стварэння нацыянальных дзяржаў, перавагі якіх у цывілізаванай Еўропе даволі хутка выявіліся. І хоць у беларускай нацыі не мелася рэальнай сілы для арганізацыі палітычнай барацьбы за дзяржаўную незалежнасць і магчымасцей для яе ажыццяўлення, усё тое прагрэсіўнае, што адбывалася ў дзяржаўным развіцці еўрапейскіх народаў, даходзіла і да нас. Прапаганда ідэі нацыянальнай незалежнасці, нацыянальнай дзяржавы асабліва шмат увагі надавалі народнікі Беларусі.

Пераканаўча гэта ідэя асветлена на старонках падпольнага гектаграфічнага часопіса «Гомон» (орган Беларускай фракцыі тайнага таварыства «Народная воля»), што выдаваўся на рускай мове ў 1884 годзе ў Пецярбурзе групай студэнтаў з Беларусі. Улічваючы рэальныя магчымасці таго часу, нізкі ўзровень нацыянальнай самасвядомасці народа, яны не ішлі далей дасягнення дзяржаўнай самастойнасці Беларусі ў складзе будучай Расійскай федэрацыі, што таксама нельга не прызнаць прагрэсам у развіцці палітычнай думкі, паколькі беларусы ўжо ў некалькіх пакаленнях жылі без свайго уласнай дзяржавы, ва ўмовах страшэннай асіміляцыі з боку палякаў і рускіх. Вось як пра гэта пісалася ў другім нумары часопіса «Гомон»: «Вядома, у народзе пакуль яшчэ няма свядомага імкнення да федэратыўнай незалежнасці ў тым яе выглядзе, як гэта разумее інтэлігенцыя, але неабходнасць гэтай незалежнасці вынікае сама сабой з усведамлення народам свайго розніцы

ад суседзяў, гэта самастойнасць вынікае з эканамічных і кліматычных умоў Беларусі, шмат адменных ад умоў іншых абласцей Расіі, з арыгінальнасцю характару самога народа».

Высакародным пачуццём выратаваць беларускі народ ад навислай над ім рэальнай пагрозы загінуць прасякнуты змешчаны ў гэтым нумары «Гомона» ананімны артыкул, які доўгі час у рукапісе хадзіў па руках беларускіх студэнтаў Пецярбурга. «Без усведамлення свайго асобы кожным чалавекам, — пісалася ў ім, — народ быў бы статкам; без усведамлення сваіх асаблівасцяў кожным народам такім статкам было б усё чалавецтва». Аўтар ананімнага артыкула не пагаджаецца з пазіцыяй тых, хто лічыць, «калі нацыя не зможа абараніць сваю самастойнасць або валодае слабай культурай і слабай фізічнай сілай, дык яна павінна быць паглынутай іншай нацыяй — моцнай, а, наадварот, заклікае дапамагчы ёй стаць на ногі, праявіць сябе. Зыходзячы з такой гуманістычнай пасылкі, ён выказваецца за неабходнасць «энергічна абараняць Беларусь як ад польскага, так і ад вялікарасейскага гвалту, які той і другі бок абавязваецца ўбраць у мяккую форму дэбрадзейнага, быццам бы для [Беларусі] культурнага ўздзеяння і заступніцтва».

Рэдакцыя часопіса «Гомон» з настойлівай просьбай звярталася да інтэлігенцыі прысяцці сябе распаўсюджванню такіх ідэй у беларускім народзе, каб ён хутчэй і глыбей разумеў сваю ролю ў справе дасягнення федэратыўнай незалежнасці. І трэба сказаць, што інтэлігенцыя з вялікім разуменнем паставілася да такой просьбы. Акрамя беларускіх народнікаў, са свайго праграмай па нацыянальным пытанні ішлі ў масы і рэвалюцыйна настроеныя сацыял-дэмакраты, што дапамагала фармаванню ў значнай частцы беларусаў пазітыўнага стаўлення да ўтварэння ўласнай дзяржавы на федэратыўных прынцыпах ці цалкам незалежнай. Паступова і ў нашым краі з'яўляецца ўсё больш людзей, якія не хацелі глядзець на сябе як на тыпова плебейскую, недзяржаўную нацыю, а жылі думкай, як і саміі стаць на шлях самастойнага нацыянальна-дзяржаўнага развіцця.

Шмат зрабіла для абуджэння ў народзе думкі мець няхай сабе і самую прымітыўную форму свэрэннасці Беларускага сацыялістычнага грамада (да снежня 1903 г. называлася Беларускай рэвалюцыйнай грамадой). Да гэтага часу ў Еўропе не сціхаў рух за стварэнне незалежных нацыянальных дзяржаў. З'явілася багата літаратуры па гэтай праблеме, з якой, несумненна, былі знаёмы не толькі кіруючыя асобы, але і многія радавыя члены БСГ. У гэтым жа плане пазітыўна ўплывалі на іх і нацыянальна-дэмакратычныя працэсы ў суседняй Польшчы. Але калі апошняя ставіла мэтай поўны выхад са складу Расійскай імперыі і ўтварэнне свэрэннай польскай дзяржавы, дык БСГ, улічваючы спецыфіку нацыянальнага руху ў краі, абмяжоўвалася толькі, на выпадак краху царскай імперыі, дасягненнем аўтаноміі Беларускага народа ў межах Расійскай федэратыўнай рэспублікі. Несумненна, і гэта быў важны крок на шляху да будучага рэальнага дзяржаўнага свэрэнніцтва беларускага народа, бо арганізацыя яго жыцця на правах аўтаноміі ў складзе Расіі паступова выпрацоўвала б у людзей звычку самастойна вырашаць усе найбольш актуальныя праблемы эканомікі, палітыкі і культуры. абуджала б у шырокіх народных масах цалкам незалежныя настроі. Далейшы ход гістарычных падзей на Беларусі менавіта і набыў такі характар.

Нацыянальны пачуцці моцна абудзіліся ў недзяржаўных народаў Еўропы, у тым ліку і беларускага, у гады першай сусветнай вайны. Яны вельмі хутка ўсвадомілі, што іх роля ў гэтай бойцы за-

ключаецца ў тым, каб быць таннай разменнай манетай у руках двух магутных манархаў — расійскага і германскага. Нікому так цяжка не дасталося на вайне, як беларускаму народу. Без асаблівага жадання з яго боку, а, наадварот, часта пад прымусам велізарных патокаў беларусаў рушылі на ўсход з месцаў магчымых баёў дзвюх варажых сіл. Там, дзе некалі зелянела рунь, пасвіліся статкі жывёлы, чулася гамана занятых працай людзей, усталявалася нязвыклая, мёртвае цішыня. Замірала жыццё на велізарнай тэрыторыі этнічных беларусаў. Усе з іх, хто трапіў у катэгорыю бежанцаў, штодзённа павінны былі весці нялёгкае змаганне не толькі за біялагічнае, але і нацыянальнае выжыванне, бо ў новых месцах даводзілася жыць па чужых законах і традыцыях. Незайздросным быў лёс і тых беларусаў, што засталіся на занятай кайзераўскімі войскамі тэрыторыі ці жылі на ўсход ад лініі фронту і з дня на дзень чакалі прыходу на іх зямлю чужынцаў.

Сённяшнія пакаленні беларусаў маюць усе падставы ганарыцца, што ў той неверагодна трагічны для іх нацыі час знайшліся смелыя і разумныя людзі, якія выратавалі не толькі для біялагічнага, але і для культурнага выжывання сваёй дзяржавы, галоўнай мэтай якой стане абарона інтарэсаў беларускага народа ад любых замахаў. Не забыўшыся свайго гісторыі, сёй-той выношаў думку і аб стварэнні шматэтнічнай дзяржавы як пераёмніцы колішняга Вялікага княства Літоўскага.

Важным крокам на шляху сталення нацыянальна-дзяржаўнай самасвядомасці беларусаў трэба лічыць іх настойлівыя намаганні любой цаной выйсці ў якасці самабытнага народа на міжнародную палітычную арэну. Першымі ад яго імя такое зрабілі Вацлаў Ластоўскі і Язеп Салавей, якія ў красавіку 1916 года ўдзельнічалі ў Канферэнцыі народаў Расіі (адбывалася ў Стакгольме) і падпісалі тэлеграму на імя прэзідэнта ЗША В. Вільсона. З іх вуснаў уздзелнікі канферэнцыі пачулі, пад якім сацыяльным і нацыянальным прыгнётам Расійскай імперыі даводзіцца жыць беларусам, як страшэнна пагоршылася іх становішча ў выніку вайны з Германіяй.

Праз тры месяцы беларусы зноў загаварылі ўласным голасам на міжнароднай палітычнай арэне. На гэты раз яны выкарысталі трыбуны арганізаванага «Саюза нацыянальнасцяў» III Кангрэса нацыяў, што праходзіў у чэрвені 1916 года ў Лазане. Галоўным выступаючым на ім быў Іван Луцкевіч. У яго прамове выразна прагучала нежаданне надалей жыць пад прыгнётам Расійскай імперыі, падкрэслівалася асабліва роля ў палітычнай гісторыі беларускага народа наўнасці такіх яго дзяржаў, як Палацкае княства і Вялікае княства Літоўскае, выказвалася ўпэўненасць, што прагрэсіўныя сілы Еўропы з павагай паставяцца да палітычных правоў беларусаў.

Дзесцігоддзямі падобнага роду факты змагання за нацыянальна-дзяржаўную незалежнасць беларускія вучоныя стараліся не выносіць на старонкі сваіх працаў, каб у чытача не склаўся ўражанні, што на крутых зломх гісторыі ў беларусаў было шчырае і моцнае жаданне выйсці з-пад невыноснай апекі Расійскай імперыі, хоць дзяржаўнай нацыяй у апошнія і з'яўляўся блізкарод-

насны ім рускі народ. Пахвальна, што гэтай праблемай нашай нацыянальнай гісторыі ўсур'ёз зацікавіліся маладыя гісторыкі, у прыватнасці Алесь Ціхаміраў, якім трэба крытычна перагледзець усё, што напісана іх папярэднікамі.

І далей. Ужо сам факт, што менавіта ў найбольш цяжкі перыяд вайны, калі яе смяротны плуг уздоўж і ўпоперак араў нашу зямлю, у беларускага народа не апусціліся рукі і не падкасіліся ногі, а, наадварот, у яго лепшым асяроддзі спелі думкі аб стварэнні ўласнай дзяржаўнасці, былі зроблены першыя крокі ў гэтым напрамку, пераканаўча сведчыць аб тым, што гэты спакутаваны ад шматвяковай паланізацыі і русіфікацыі народ канчаткова не памёр, што з яго памяці так і не выбілі ўспамінаў аб колішнім незалежным дзяржаўным жыцці, якое асабліва прыстойным было ў перыяд Вялікага княства Літоўскага.

Пад пазітыўным уздзеяннем тых падзей, што былі выкліканы нацыянальным рухам у краінах Еўропы і ў самой Расійскай імперыі, а таксама дзякуючы шырокай прапагандзе ідэі нацыянальнай незалежнасці Беларусі, значная частка яе насельніцтва, асабліва перадавыя станы інтэлігенцыі, яшчэ да Кастрычніцкай рэвалюцыі пачалі прыхільна ставіцца да думкі займаць уласную дзяржаўнасць. Для масавага далучэння беларускага народа да ідэі дзяржаўнага свэрэнніцтва шмат зрабіла грамадска-палітычная і літаратурная беларускамоўная газета «Гоман» («Номан»), што выдавалася ў Вільні з лютага 1916 па 1918 год, г. зн. у перыяд, калі большасць тэрыторыі нашага краю знаходзілася ў паласе функцыянавання германскіх акупацыйных улад. Дарчы, на выданне газеты апошнія без усялякіх ваганняў далі дазвол, хадзя яна антыўна выступала, асабліва як рэдактарам быў В. Ластоўскі. За поўную дзяржаўную незалежнасць Беларуска-Літоўскага краю ў межах былога Вялікага княства Літоўскага. Ціжка сказаць, ці садзейнічала б Германія сур'ёзнаму практычнаму пераўтварэнню гэтай ідэі ў жыццё, але пакуль вялася вайна, ёй (Германія) было выгадна, што адзіны даволі значны па тэрыторыі і колькасці насельніцтва рэгіён Расійскай імперыі так рашуча ідзе на аддзяленне ад яе.

Заканмернага жадання беларусаў жыць ва ўласнай дзяржаве не прызнавалі яе перад вайной, так і ў час яе бальшавікі, сярод якіх тады ў нашым краі значны працэнт падаў на асоб небеларускай нацыянальнасці. У час вайны такія суданосныя сталі яшчэ больш выразнымі, чаму спрыяла праходжанне па тэрыторыі Беларусі руска-германскага фронту. Вайскоўцы з'яўляліся асноўнай сацыяльнай сілай бальшавіцкіх арганізацый на Беларусі. Іх нацыянальны склад ніколі не адпавядаў этнічнай структуры насельніцтва нашага краю. Пасля кастрычніцкіх падзей 1917 года яны адразу ж захапілі ў свае рукі ўсе ключавыя пазіцыі ў палітычным жыцці і доўгі час не дапусцілі дзеяння на тэрыторыі Беларусі дэкрэтаў савецкай улады, у якіх гарантавалася ўсім народам былой царскай Расіі права на нацыянальную незалежнасць. Абсалютная большасць камуністаў, што шантажом, падманам і гвалтам прарвалася да ўлады на тэрыторыі Беларусі, стаяла на пазіцыях велікарускага дзяржаўнага шавінізму, лічыла яе чыста рускім краем, не жадала прыслушчацца да праўдзівага голасу тых, хто так энергічна на працягу многіх гадоў рыхтаваў беларускі народ да стварэння свайго нацыянальнай дзяржавы. На Беларусі ўзнікла сапраўдная канфліктная сітуацыя паміж тымі, хто стаяў за дзяржаўную незалежнасць гэтай краі, і тымі, хто арганічна не ўспрымаў такой ідэі. Перамаглі апошнія, бо на іх баку стаялі ўзброеныя да зубоў вайскоўцы, уклад якіх у перамогу Кастрычніцкай рэвалюцыі на Беларусі не ідзе ні ў якое параўнанне з тым, што зрабіла дзеля гэтага яе цывільнае насельніцтва. Гэта было адной з прычын, што яго лёсам так самастойна і вольна распараджаліся нападзеныя савецкія і партыйныя органы.

(Заканчэнне будзе).

НАШ КАЛЯНДАР

Абуджала «Маладая Беларусь»

Значны ўклад у развіццё выдавецка-асветніцкай справы на тэрыторыі Беларусі ўнесла выдавецкая суполка «Загледне сонца і ў наша аконца». Ёй належыць і ініцыятыва стварэння альманаха «Маладая Беларусь» — па сутнасці правобраз літаратурна-грамадскага часопіса. Абвешчана аб выпуску «Маладой Беларусі» з'явілася на старонках газеты «Наша Ніва» ў канцы 1911 года, а ў пачатку 1912-га выйшаў і першы нумар. У прадмове да яго адзначалася: «Усё больш і больш знаходзіцца між прабудзёнымі бела-

русамі такіх думак і твораў, якім для розных прычын няма месца ў сучасных выданнях беларускіх, і шмат знаходзіцца такіх людзей, якіх сучасныя выдання беларускія не здавальняюць зусім. Вось дзеля таго-то чуюцца патрэба такога выдання, дзе бы магла падзяліцца думкамі ўся маладая Беларусь. Такім выданнем мы бы з ахвотаю віталі месцічкі ці адным словам часопіс. Але сягоння мы можам пачаць толькі ад зборніка; хрысцім яго «Маладая Беларусь».

Меркавалася, што ў далейшым выданне будзе мець тры раздзелы. У грамадскім планавалася асвятляць «неадложныя для беларускага грамадзянства справы». Навуковы раздзел расшыфроўваўся наступным чынам: «навучнае пазнанне Беларусі». Стваралася і аддзел «прыгожыя пісьменства і штуні», г. зн. мастацтва. Як сведчылі выдаўцы, «быць супрацоўнікамі абяцалі нашы беларускія песняры і публіцысты, а таксама вядомыя вучоныя».

Выйшла ўсяго тры нумары «Маладой Беларусі». Два ў 1912 годзе і адзін у 1913-ым. На старонках альманаха пабачылі свет некаторыя творы Я. Коласа, драматычная паэма Я. Купалы «Сон на мургане», аповяданні «Асеннія лісты», «Лішняя», «Зялёнка» Цёткі, «Абразкі» З. Бядулі, вершы Ц. Гартнага, К. Буйло, А. Гурло, Я. Журбы і іншых. У «Маладой Беларусі» было 159 старонак мастацка-публіцыстычнага тэксту і яшчэ 7 старонак аб'яў.

80 гадоў з дня нараджэння польскага пісьменніка, перакладчыка беларускай літаратуры Мацея Юзафа Канаковіча споўнілася 1 лютага (памёр у 1987 годзе). На польскую мову пераклаў кнігі Я. Брыля «Глядзець на траву», А. Адамовіча «Хатынская аповесць», А. Ада-

мовіча, Я. Брыля, У. Калесніка «Я і вогненная вясні...» (разам з Ю. Літвіноўм), Д. Бічэль-Загнетава «Ты — гэта ты».

90 гадоў з дня нараджэння празаіка Сымона Хурсіна 13 лютага (памёр 31 сакавіка 1972 года). Друкаваўся з 1924 года. Аўтар зборнікаў аповяданняў «Шляхамі навалніцы», «Першы паўстанак», аповесці «Чорны мост». На беларускую мову пераклаў аповесць А. Серафімовіча «Горад у стэпе».

80 гадоў з дня нараджэння літаратуразнаўцы і крытыка Навума Пёркіна 15 лютага (памёр 2 лютага 1976 года). У друку выступаў з 1946 года. Вый-

шлі кнігі «Арназды Куляшоў. Пазытыўная творчасць», «Творчасць Пятруса Броўкі», «Абсяд думкі», брашура «Пятро Глебка і іншыя». Адзін з аўтараў «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры», «Гісторыі савецкай і матэрыяльнай літаратуры». Напісаў таксама аўтабіяграфічныя аповесці «Я стаў партызанам», «Хлопчык з мястэчка».

280 гадоў з дня нараджэння дзяржаўнага дзеяча Вялікага княства Літоўскага, польскага і беларускага пісьменніка Удальніка (Удальніка) Крыштафа Радзівіла спадчынецца 19 лютага (памёр у 1763 годзе). Узводзіў беларускую мову ў спектаклі прыдворных тэатраў. Па-беларуску гаворыць і адзін з герояў твора Э. Бурселя «Камедыя Эзоп», перапрацаванага У. К. Радзівілам.

ТЭАТР

Батлейка вяртаецца

Падобна, што ні да, ні пасля спектакля А. Жугды «Рыгорка — ясная зорка» паводле казкі А. Вярцінскага, стылізаванай пад батлейкавай прадстаўленні і разыгранай у адметна-батлейкавай канструкцыі, увасобленай мастаком В. Рачкоўскім, магільскай дзятва батлейкі болей не бачыла. А пра традыцыйную і гаворкі не было ўжо... 17 студзеня 25-ай магільскай сярэдняй школе выпала родная магчымаць падзіцца на традыцыйны батлейкавы персанажы ў традыцыйным дзействе пра народзіны Хрыста і ганенні цара Ірада. Знаёмства з традыцыйнаю беларускай батлейкай прадужылася казкамі «У цэбе ёсць сонца» ды «Балота». Стваральнікі маленькага свята — супрацоўніца Дома піянераў Ленінскага раёна Магілёва Валіяціна Нізоўцава і дзядзяткі-школьніцы Алена Гарачая ды Ірына

Учура. Батлейкавую канструкцыю і лялек даламаглі вышукнаваць сябры калектыва асветніцкай суполкі Магілёва «Машэка».

Ігар ПУШКІН, сябра суполкі «Машэка».

НАШЫ ГОСЦІ

«Брава!» музыкантам і... Смактуноўскаму

Адбыўся канцэрт Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі і харавой капэлы імя Р. Шырмы. Знамай араторый С. Пракоф'ева «Іван Грозны» дырыжыраваў В. Катаеў. Тэкст чытаў гоcць з Масквы, выдатны арыст і. Смактуноўскі.

П. ЯТРОВІЧ.

Упершыню

Так, мінчане ўпершыню пачулі камерную праграму сусветна вядомай спявачкі, народнай арысткі СССР прафесара В. Рудэні. Слухачы філармоніі вельмі цёпла прынялі ў яе выкананні праграму «Рускі раманс» — творы П. Чайкоўскага, С. Рахманінава, М. Глінкі, М. Булахава і іншых кампазітараў-класікаў.

Ф. АЛЕНКІН.

МУЗЫКА

Гэты чароўны Расіні...

У зале на Залатой Горцы прайшоў канцэрт, прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння Д. Расіні, дзе маладыя спевачы Л. Лют, Ю. Слонаў і Т. Цівунова выканалі сцэны, дуэты, ары з опер вялікага італьянскага кампазітара. Партыю фартэпіяна выконвала Г. Каржанеўская, у канцэрте ўдзельнічаў У. Буры (флейта).

П. ГАРДЗІЕНКА.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

3 песнямі й танцамі

Суполка «Выбранецкія шыты» правяла ў Доме літаратара фальклорную вечарыну з удзелам гасцей з Латвіі й Літвы. Выступілі група самадзейных спевакоў «Ауры» ды бард А. Мічуліс з Рыгі, настаўнікі з літоўскага мястэчка Утана,

якія выканалі народныя танцы і песні, а таксама літэратуры фальклорныя калектывы «Голас», «Ліцвіны», «Дзяніца» і «Камэлот». Было наладжана і навучанне народным танцам трох суседніх дзяржаў.

А. МІНЧАНКА.

ЮБІЛЕІ

Адзначылі 100-годдзе

У гонар стогадовага юбілею Р. Р. Шырмы адбыўся вечар яго памяці ў Белдзяржфілармоніі. З цёплымі словамі выступілі народныя пісьменнікі рэспублікі Я. Брыль, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі З. Мажэйка, дырэктар мастацкай

школы імя Р. Р. Шырмы з Пружан Я. Малайчук. У вялікім канцэрте ўзялі ўдзел народныя арысты рэспублікі М. Захарэвіч, З. Бандарэнка, калектывы майстроў мастацтваў і мастацкай самадзейнасці.

Г. ПЯТОРАУ.

ЛІТКУР'ЕР

«Вместе» ў дзень заўтрашні

У Доме літаратара прайшла прэзентацыя міжнароднага юнацкага часопіса «Вместе», пра які «ЛіМ» паведамаў ужо некалькі нумароў назад.

На гэты раз новае выданне прадстаўлялі намеснік галоўнага рэдактара Л. Званарова і юныя карэспандэнты, ся-

род якіх беларус Алёша Грышын з Івацэвіч. У свае юнацкія гады, прыгадваючы прыжытае, вярнуліся В. Іпатава, А. Кудравец, У. Кохан, І. Васілеўскі.

П. ГАРДЗІЕНКА.

Энцыклапедыя пра... энцыклапедыста

Бадай, упершыню ў сусветнай выдавецкай практыцы з'явілася энцыклапедыя пра энцыклапедыста. Маецца на ўвазе кніга пра наага земляка «Ота Юльевич Шміт», выпушчаная выдавецтвам «Советская энциклопедия». Як таго і вымагаюць асаблівасці выдання, найпершая ўвага звернута на О. Шміта як кнігазнаўцу, выдавецкага работніка, журналіста. Не будзем жа забываць, што менавіта ён з'яўляўся першым галоўным рэдактарам Вялікай Савецкай Энцыклапедыі.

Да ўсяго нагадаем, што гэты ўвогуле пятая па ліку персанальная энцыклапедыя ў колішнім Савецкім Саюзе. На Украіне дагэтуль выйшла шаўчэнкаўская, у Расіі — лермантаўская, а ў нас на Беларусі, як вядома, энцыклапедыі, прысвечаныя Янку Купалу і Францішку Скарыне.

Вяртанне «Беларускай граматыкі»

Зноў прыйшло да чытача пятае перапрацаванае і пашыранае выданне знакамітай «Беларускай граматыкі для школ» Браніслава Тарашкевіча. У такім жа выглядзе, як і ў далёкім 1929 годзе, калі яна пачынала свет у Вільні — выдавецтва «Народная асвета» ажыццявіла факсімільны выпуск з экзэмпляра, які захоўваецца ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры.

Какучы шыра «Дзякуем!» адназначна за выпуск М. Станкевіча, Р. Фралова і А. Івашна, аўтары невялікай праёмкі да перапісання выдання доктара філалагічных навук А. Падлужнаму, радуючыся за «Народную асвету», якая не пашкадавала паперы аж на дванаццаць тысяч экзэмпляраў, нагадаем: вяртаннем «Беларускай граматыкі» выдавецтва «Народная асвета» распачала новую серыю «Беларуская мова: гісторыя і сучаснасць», выпускі якой прадугледжаны рэспубліканскай праграмай «Родная мова».

Серыя «Беларуская мова...» будзе складацца з пяці факсімільных выданняў і пяці зборнікаў вядучых мовазнаўцаў як мінулага, так і нашага стагоддзя. Наступным у гэтай бібліятэцы стане зборнік «Жывая спадчына», што выйдзе сёлета. Сярод іншых публікацый у ім будзе і артыкул доктара філалагічных навук А. Міхневіча з пэўнымі тлумачэннямі і наметарыямі да «Беларускай граматыкі» Б. Тарашкевіча.

ДРУК

Чым не прыклад дзяржаўным выдаўцам

Слонімскае народнае прадпрыемства «Альбярцін» выпусціла на 1992 год каларовы плакат-каляндар «Славуцкі Беларусі». Ёсць магчымаць пазнаёміцца з 12 князямі Вялікага княства Літоўскага — Вітаўтам, Свідрыгайлам, Гедымінам, Ягайлам і іншымі, якія панілі значны след у гісторыі Беларусі. Пад вывама іх прыводзіцца гады дзейнасці, а ў сярэдзіне планата размешчана карта Вялікага княства Літоўскага XIII—XV стагоддзяў. Ёсць герб «Пагоня», бела-чырвоная-белая стужка і календар месцаў года. Календар аформіў мастак Р. Жук, аўтар тэксту С. Чыгрын. Наалад 15 тысяч экзэмпляраў.

В. ВАЛАДАШЧУК.

Паяднанасць учарашняга і сённяшняга

Яна прысутнічае ва ўсіх нумарах часопіса «Полацк», што выходзіць у Кліўлендзе. Чарговы, дзевяты нумар яго за мінулы год — таксама не выключэнне. Вяртанне ў даўнюю гісторыю пачынаецца з самой вокладкі: М. Басалыга знаёміць з сучасным князем Аляксандрам Уладзіміравічам Аляхнам. Выва вершыка з лукам — на экслібрысе, які ў свой час А. Кашчурэвіч зрабіў для У. Караткевіча. Экслібрыс змешчаны на другой старонцы вокладкі, а ў самім часопісе — «Успаміны аб школьным сябры» Л. Крыгмана, пачатак публікацыі лістоў У. Караткевіча да яго. Тут жа факсімільна рукапіса верша У. Смоліча «Орша». На развароце — партрэт А. Смоліча, аўтар якога М. Рыжы. Партрэт-плакату паяднанасці ўспаміны А. Смоліча «Калісьці ў Менску».

Адкрываецца ж нумар факсімільна верша М. Кавыля «Случайным героем», а пасля ідзе раздзел «Пад бел-чырвона-белым сцягам»: артыкулы А. Мікалайчанкі «Эпіцэнтр, што прывёў Беларусь да свабоды» і А. Белага, А. Гучна, С. Плыткевіча «25 жніўня — што далей?». Раздзел «Згукі Вацкаўшчыны» склалі Інтэрв'ю з В. Вынавым «Нас чакае зацятая барацьба» і выступленне Л. Лыча «Каб жыла Беларусь на II з'ездзе Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны ў Мінску».

Прадстаўнічым атрымаўся раздзел «Роднае слова». Калі пазт «асыпаецца песняй» — рэпартаж С. Анатольева аб сустрэчы з М. Сяднёвым. У працяг знаёмства — падборка з «Масеевай кнігі» (яе «Полацк» друкуе ўжо колькі нумароў). Публікуецца «Масімава Яраславія» С. Белай — таксама працяг; тэкст песні «Ідуць жаўнеры Беларусі» (словы і музыка П. Званнага).

Як заўсёды, у «Полацку» ёсць раздзелы «Наша гісторыя» (М. Беляшун разважае на тэму «Эмблема на шчыце герба «Пагоня») і «3 жыццё эміграцыі» — аператыўная інфармацыя.

А. М.

ВЕСТКІ З-ЗА МЯЖЫ

Святкуюць беларусы Рыгі

Шэраг калядных вечарынаў арганізавала суполка «Прамень» ТБМ імя Ф. Скарыны ў Рызе. У Доме культуры «Латэра» беларускім фальклорным гуртом «Надзея», што пры суполцы «Прамень», былі паказаны літаратурна-музычна-танцавальная кампазіцыя «Калядкі», аўтэнтычны калядны абрад.

У зале Дома паліграфістаў пасля знаёмчай ужо нам праграмы «Калядкі» беларусы прапанавалі прысутным пагуляць у гульні (іх вела Алена Нарэлі), прымаўні, прыказкі, загадкі асобна для дзяцей і дарослых (вядлі Валіяціна Кліменка, Язэп Цыгановіч), жартоўную латарэю (падарыталі і правялі Ва-

ляціна Пуно і Дана Мацішоўца). У якасці ўзнагарод пераможцы атрымалі падрыхтаваныя Святланай Кернажыцкай, Валіяцінай Кліменкай, Аленай Нарэлік вершаваныя паштоўкі «Са скарбніцы духоўнай». Сола на цымбалах выканала Ліля Драгун, якая толькі надоочы далучылася да суполкі. «Казю» была самай меншай «праменька» Алена Шыбаева, з якой рупліва займаецца яе бабуля, вельмі актыўная ўдзельніца і спявачка Валіяціна Шыбаева.

Найбольшы поспех чакаў гурт «Надзея» ў вялікай зале Палаца кангрэсаў Латвіі, дзе ён пры-

няў удзел ва ўсерадзінскім дабрачынным святковым канцэрте радам з калектывамі ўкраінскага і расейскага таварыстваў. Паўночная зала сустрэкала беларусаў працяглымі апладысманамі, людзі чуліліва дзякавалі за магчымаць пачуць родную мову і песню.

Фальклорным гуртом «Надзея» фанатычна і самааддана, нягледзячы на перашкоды і адсутнасць умоў для заняткаў, кіруе Ніна Александровіч.

Наперадзе ў «Надзеі» — Гуканне вясны.

А. ВАШКЕВІЧ.

ВЫСТАУКІ

Повязь лёсаў

Сцэна са спектакля «Навальніца будзе».

У Літаратурным музеі Якуба Коласа працуе выстаўка, прысвечаная 85-годдзю Алеся Званнага. На ёй — кнігі паэта і, вядома ж, матэрыялы, што выуляюць повязь юбіляра з народным песняром. У прыватнасці, прадстаўлена асобнае выданне п'есы «Навальніца будзе», напісанай А. Званнакам паводле трылогіі «На ростанях». Тут жа сцэна са спектакля ў пастаноўцы коласаўцаў. Нагадаваецца, што А. Званак — аўтар сцэнарыя навукова-папулярнага фільма «Якуб Колас», выпушчанага да 80-гадовага юбілею песняра.

14 том Збору твораў Я. Коласа разгорнуты на старонцы, дзе апублікаваны ліст песняра да А. Званнага, датаваны 28 лютага 1951 года, калі той знаходзіўся ў знявольненні. Колас-чалавек, Колас-грамадзянін паўстае з успамінаў А. Званнага. Можна пазнаёміцца і з думкамі вершамі юбіляра, прысвечанымі ім любімаму настаўніку.

К. СЦЕПАНЮК.

НАПЯРЭДАДНІ ПАДЗЕІ

Пра нацыянальную свядомасць

Запрашаем навукоўцаў Беларусі прыняць удзел у навуковай канферэнцыі «Фарміраванне і развіццё нацыянальнай свядомасці беларусаў», якая адбудзецца 19—20 жніўня 1992 г. у Менску і Маладзечне, у час заняткаў Міжнароднай школы беларусістаў.

Мярнуецца абмеркаваць:

- генезіс, эвалюцыю, пралявы, адметнасць, гістарыяграфію, крыніцазнаўчую базу нацыянальнай свядомасці беларусаў;
- ролю гэтай свядомасці ў жыццядзейнасці беларускага этнасу і шляхі яе ўмацавання;
- карані нацыянальнага нігілізму беларусаў;
- самасвядомасць беларусаў у яе ўзаемадачынненні з самасвядомасцю іншых нацыянальных супольнасцей Беларусі (рускіх, палінаў, лўрэў, украінцаў, татароў і інш.).

Заяўні з указаннем назвы даклада (20 мін.) ці паведамлення (10 мін.) прышліце, калі ласка, да 1 чэрвеня на адрас: Менск, 220072 праспект Скарыны, 66 пакой 420 (тэл. 39-55-91, 39-48-83).

Машынапісныя тэксты выступленняў прызначаны для друку (да 10 старонак) прасім перадаць у аргкамітат пры рэгістрацыі ўдзельнікаў.

Праграма і матэрыялы канферэнцыі будуць надрукаваны.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ НАВУКОВА-АСВЕТНЫ ЦЭНТР ІМЯ ФРАНЦІСКА СКАРЫНЫ, МІЖНАРОДНЫ КАМІТЭТ БЕЛАРУСІСТАУ.

РЭПЛІКА

Мова ці калька?

У «Вясніку беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія» № 3 за 1991 год надрукаваны артыкул М. Антропава «Структура скрытага дэнага ў беларускіх загадках аб могіках».

На трох старонках тэксту гэтай працы, надрукаванай па-беларуску, шмат неўласцівых беларускай літаратурнай мове слоў, словазлучэнняў і словаформаў. Мярнуецца самі: «...устойлівыя мікратэксты з'яўляюцца не проста вербальнай часткай АБРАДА, РЫТУАЛА... Сказанае поўнасцю тычыцца такога ЖАНРА народнай творчасці, як загадка... выкарыстанне вытворнай ЗАМЯСЦІЦЕЛЬНАЙ намінацыі... гэтыя спосабы звычайна рэалізуюцца ў розных камбінацыях з ПРЭВАЛІРАВАННЕМ аднаго з іх... у славянскай духоўнай культуры звычайна РыСУЕЦІА нейкай вобласці «не гучання»... Царкоўнай ці могілкавай АГАРОЖАЯ... будзе пугаць людзей... галасоў ХАТНЯЯ жыцця... Пры-

ведзены прыклад ПРАДСТАУЛІЕ САБОІ класічны варыянт загадкавага апісання МОГІЛАК... Вельмі высокай ПРАДСТАУЛІЕЦЦА і ступені рэалізацыі гэтых РыС... Тыпы маюць палову НАБОРА... клішыраваная формула... неістотная адсутнасць АГНЕЙ...»

Як бачым, у тэксце парушаюцца і лексічныя нормы (пугаць, замясціцельны), і марфалагічныя (абрада, рытуала, жанра замест нарматыўных абраду, рытуалу, жанру, агней замест агнёў і інш.), і фанетычныя (агарожа), і іншыя. Шмат у артыкуле калькаваных ці жыўцом перанесеных з рускай мовы зваротаў, толькі напісаных беларускімі графічнымі знакамі. Замест штучнага «Прыведзены прыклад прадстаўляе сабой класічны варыянт...» натуральным быў бы: «Гэты прыклад — класічны варыянт...» Дык ці такой павіна быць мова выдання «Вясніка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта»?

Валерый ВАРАНОВІЧ. г. Гродна.

Некалькі месяцаў таму «ЛіМ» [1991 г., №№ 29—36] надрукаваў артыкул доктара гістарычных навук Л. Лыча «Рэлігія і мова», у якім, на маю думку, ня мала спрэчных і недастаткова абгрунтаваных меркаванняў. Сама тэма артыкула мне вельмі блізкая, бо я і ў семінары выкладаю па-беларуску, і пропаведзі ў царкве прамаўляю на беларускай мове. Як праваслаўны беларускі святар, адчуваю патрэбу выказаць свае погляды на закранутыя ў артыкуле праблемы.

Уніяцтва — гэта экспансія каталіцызму

Д-р Л. Лыч дапускае беспадстаўныя сцвярджэнні, калі піша пра ўвядзенне уніі на нашай Бацькаўшчыне. Увядзенне уніі аўтар апраўдвае патрэбай не дапусціць экспансіі рэлігіі Польшчы і Рускай дзяржавы. Пагроза з боку Польшчы сапраўды была. Але ж увядзенне уніі не скасавала гэтай пагрозы, а, наадварот, зрабіла яе проста непазбежнай: тое, што да уніі было толькі пагрозай (экспансія каталіцызму), праз унію стала рэальным фактам. Мушу адзначыць, што аўтар артыкула памылкова ўжывае багаслоўскі тэрмін «канфесія» адносна уніяцтва. Канфесія — гэта веравызнанне. Уніяцтва не мае ніякіх адрозненняў у веравучэнні ад каталіцызму і таму не складае асобнай канфесіі. Уніяцтва — гэта каталіцтва ў праваслаўным абрадзе.

Што датычыць пагрозы экспансіі на Беларусь рэлігіі Маскоўскай дзяржавы, то яе проста не магло быць па той прычыне, што на Беларусі ўжо была тая ж рэлігія, што і ў Маскоўскай дзяржаве.

На думку д-ра Л. Лыча, на беларускіх землях адчувалася ў XVI стагоддзі патрэба стварыць канфесію незалежную ад польскай каталіцкай і рускай праваслаўнай царквы. Дзіўна, але аўтар не заўважае відавочнага: Праваслаўная Царква на беларускіх землях у XVI стагоддзі менавіта і была такой канфесіяй, якая не залежала ні ад Праваслаўнай Царквы Маскоўскай дзяржавы (бо была ў юрысдыкцыі Канстанцінопаля), ні ад польскай каталіцкай царквы. Калі ж увялі унію, то уніяцтва з самага першага дня трапіла ў залежнасць ад Рыма і ад польскіх каталіцкіх біскупаў, што відаць з «Апостальскай канстытуцыі аб уніі народу рускага і Касцёлам Рымскім», выдадзенай папам Кліментам VIII.

«Брэсцкая царкоўная унія 1596 года» — піша д-р Л. Лыч, — не была чымсьці гвалтоўна і раптоўна навязанай праваслаўнаму насельніцтву Беларусі. Сапраўды, у Рыме думалі пра гэта ўжо даўно і шмат якія захады рабілі, каб УВЕСЦІ унію. Езуіт Пётр Скарга яшчэ ў 1577 годзе выдаў кніжку «Аб еднасці Царквы Божай і аб грэчаскім ад гэтай еднасці адступленні», дзе даводзіў, што Праваслаўная Царква трэба перайсці ў каталіцтва і падпарадкавацца Рыму. Папа Грыгорый XIII, вядома сваім праслаўленнем крывавай Варфаламеевай ночы ў Парыжы, пасылаў у Маскву да Івана Грознага езуіта Антонія Пасевіна з прапановай аб уніі, а калі маскоўскі цар адмовіўся ад прапановы, то папа вырашыў рукамі тых жа езуітаў дзейнічаць у польска-літоўскай дзяржаве. Пад уплывам езуітаў польскі кароль Стэфан Баторый прысвоіў сабе права выбіраць і назначаць епіскапаў. І каб прызначыць Праваслаўную Царкву і разлажыць яе ўнутранае жыццё, на епіскапскія кафедры ставіліся людзі недастойныя. Хіба мог бы ў нармальным умовах царкоўнага жыцця заняць епіскапскую кафедру чалавек, які, будучы праваслаўным, у маладосці перайшоў у каталіцтва, потым прыняў кальвінізм, а потым зноў вярнуўся ў Праваслаўе? А менавіта такім чалавекам быў Іпацыя Пацей, адзін з галоўных ініцыятараў уніі. Па загадзе караля ён мог бы і яшчэ не адзі раз памяншаць веру.

Акрамя таго, свецкім асобам у Рэчы Паспалітай было нададзена права патранату над царквамі і манастырамі, у выніку чаго польскія паны-католікі ставілі на прыходы і ў маанастыры каго хацелі. Дарма д-р Л. Лыч не верыць рускім дэвалюцыйным гісторыкам, калі яны пішуць пра нізкі маральны ўзровень тагачаснай

праваслаўнай іерархіі (у тым ліку і ініцыятараў уніі) у польска-літоўскай дзяржаве. Дэвалюцыйная руская гістарычная навука мае ў свеце шырокае прызнанне і аўтарытэт, чаго, на жаль, нельга сказаць пра савецкую гістарычную школу. Але паколькі д-р Лыч не мае даверу да рускіх царкоўных гі-

СПРЭЧКІ, ПАЛЕМІКА

Якая царква была нацыянальнай

торыкаў, то я дазволю сабе прывесці цытату з кнігі аўтара Т. Жывевіча пра Іасафата Кунцэвіча. У ёй надрукавана вынятка з ліста праваслаўнай шляхты мітрапаліту Кіеўскаму Анісіфару (які быў, дарэчы, двойчы жанаты, што супярэчыць праваслаўным канонам) ад 14 лютага 1585 года. Шляхта піша пра жудасныя непарадкі ў царкоўным жыцці, напрыклад, пра тое, што ў манастырах жывуць ігумены з жонкамі (!) і дзецямі.

А хіба можна паверыць Л. Лычу, калі ён піша, што і кіраўнікі Праваслаўнай Царквы думалі аб уніі, бо Праваслаўная Царква нібыта «не магла самастойна адстаяць у неадпаведнасці сваю веру ад націску польскай каталіцкай царквы і яе патрона — рымскага папы»? Хачу запытаць: чаму не магла? Не звязаючы на жорсткі прыму, частка праваслаўнага насельніцтва ўсё ж не прыняла уніі і захоўвала на працягу двух з паловай стагоддзя сваю веру ў чысціні і неадпаведнасці. Калі змагла гэта зрабіць меншасць праваслаўных, то чаму ж не магла ўсе разам?

Аўтар артыкула выказвае меркаванне, што ініцыятары уніі епіскапы Іпацыя Пацей і Кірыла Цярлецкі спадзяваліся, што, далучыўшыся да Рыма, іх Царква будзе больш адпавядаць этнакультурным запатрабаванням сваіх вернікаў. Дазволю сабе з гэтым не пагадзіцца. Праваслаўная Царква Вялікага Княства поўнаасцю адпавядала этнакультурным запатрабаванням народа. Незадаволеных у гэтых адносінах не было. А калі ў гэтым напрамку і трэба было зрабіць яшчэ нейкія захады, то каму ж было рабіць, як не ім самім, епіскапам? Няўна думаць, што далёкі Канстанцінопальскі патрыярх мог быць у гэтым перашкодай, гэтаксама як далёкі Рымскі папа мог гэтак паспрыяць і быў у гэтым зацікаўлены.

Рым меў зусім іншыя процілеглыя мэты, якія засведчаны шматлікімі гістарычнымі дакументамі. Адзін з іх — выказванне легата Антонія Пасевіна — і прыводзіць у сваім артыкуле сам д-р Л. Лыч: «Здаецца, выгадней паступова прыцягваць рускіх да каталіцкай веры, дазволішы ім трымаць свае абрады і богаслужэнні, а ў далейшым пераканаць да прыняцця богаслужэбных абрадаў Рымскай Царквы... Можна дапусціць у заходняй Расіі часова богаслужэнні на грэчаскай мове, — яшчэ лепш на славянскай; гэта будзе тым выгадней, што дасць магчымасць малапамалу непрыкметна перавесці

рускіх ад уласных іх абрадаў і недасканалых да больш дасканалых, лацінскіх». Разважаючы над гэтымі словамі, д-р Лыч піша, што «маючая неўзабаве адбыцца царкоўная унія — гэта ўжо і не такая вялікая трагедыя». Няўжо шановны д-р Лыч не бачыць у гэтым выказванні езуіта Пасевіна рымскага плана паступовай дэнацыяналізацыі беларускага народа праз унію?

Грэх здрады і адступніцтва

Каб даведацца, чым вабіла Ігнація Пацея і Кірылу Цярлецкага унія з Рымам, таксама не трэба вышукваць гіпотэз. Лепей зноў жа звярнуцца да гістарычных дакументаў. Калі ў 1591 г. чатыры праваслаўныя епіскапы таіна ад свайго мітрапаліта напісалі польскаму ка-

лі з Рыма. І хаця дэпутаты ад Беларускай і Украінскай шляхты на вальным сейме ў Варшаве аднадушна прасілі караля зняць з пасада епіскапаў-адступнікаў, кароль выдаў маніфест аб прызнанні уніі.

У пачатку настрычніка 1596 г. у Брэсце быў скліканы сабор для вырашэння праблемы уніі. На сабор прыбылі экзарх Канстанцінопальскага патрыярха Нікіфар, экзарх Александрыйскага патрыярха Кірыл, мітрапаліт Міхаіл з сямю епіскапамі, шматлікімі архімандрытамі, протаіерэямі і свяшчэннікамі. З самага пачатку стала ясна, што большасць дэлегатаў — за вярненне Святому Праваслаўю. Прыхільнікі і праціўнікі уніі засядалі асобна. Варта заўважыць, што уніятаў засядалі пад старшынствам КАТАЛІЦКАГА львоўскага архібіскупа Саліноўскага і сабор іхні склаўся з трох каталіцкіх біскупаў — легатаў папы, трох каралеўскіх паслоў, мітрапаліта Міхаіла Рагозы, пяці епіскапаў і трох архімандрытаў. Праваслаўны ж

сабор быў нуды большы. Тут былі экзархі Нікіфар і Кірыл, мітрапаліт Беларудскі Лука, епіскапы Львоўскі Гедзон і Пярэмышльскі Міхаіл, адзінаццаць архімандрытаў, адзін ігумен, шаснаццаць протаіерэяў і намеснікаў, больш як 200 свяшчэннікаў. Акрамя духавенства, на сабор з'ехалася шмат свецкіх асоб, сярод якіх важна адзначыць ваяводу Кіеўскага сенатара князя Канстанціна Астражскага з сынам Аляксандрам і сенатара Наваградскага Аляксандра Палубенскага. Усе яны ПАЦІРНЫМІВАЛІ праваслаўны сабор. Так што члены уніяцкага сабора ў параўнанні з праваслаўным выглядалі не кім іншым, як групаў змоўшчынаў.

Праваслаўныя тройчы запрашалі мітрапаліта і епіскапаў-уніятаў на свой сабор, але не дачакаліся іх. Нарэшце ад мітрапаліта яны атрымалі адказ: «Што зроблена, тое зроблена; ці добра, ці кепска мы зрабілі, што ПАДАЛІСА РЫМСКАЙ ВЕРЫ, толькі зараз ужо перарабіць гэта немагчыма». Як бачым, і самі стваральнікі уніі прызнаюць, што была яна спраўнай прыму.

На трэці дзень працы сабора былі абвешчаныя наказы, дадзеныя ўдзельнікам яго шляхтай і брацтвамі: пазбавіць епіскапаў-адступнікаў архіерэйскіх кафедр, не дапусціць заключэння уніі з Рымам, без ведама ўсіх праваслаўных патрыярхаў і згоды ўсёй Царквы і патрабаваць ад урада, каб Праваслаўная Царква карысталася пазвамі, зацверджанымі каралеўскай прысягай. Праваслаўны сабор АСУДЗІУ унію і пазбавіў сану епіскапаў, якія яе прынялі.

Уніяцкі сабор, са свайго боку, аб'явіў адлучанымі ад царквы тых, хто НЕ ПРЫЗНАУ унію. Ант гэты сам па сабе не меў сэнсу. Ад якой царквы уніятаў і католікі хацелі адлучыць праваслаўных? Ні да Рымскай, ні да уніяцкай царквы праваслаўныя не належалі, а адлучаць іх ад Праваслаўнай Царквы за тое, што яны засталіся ёй вернымі, было абсурдам. Выдаючы анафему на праваслаўных, епіскапы-здроднікі фантычна праніралі і тым шэсць стагоддзяў праваслаўнага царкоўнага жыцця сваёй Бацькаўшчыны, якія мінулі ад Хрышчэння Русі.

Не звязаючы на тое, што прыхільнікаў уніі можна было палічыць на пальцах, а супраць уніі было амаль усё духавенства і ўвесь народ, кароль зацвердзіў пастанову уніяцкага сабора. Тым самым Праваслаўная Царква апынулася фантычна на нелегальным становішчы.

Доктар Л. Лыч лічыць, што праваслаўныя аўтары перабольшваюць, калі пішуць пра гвалтоўнае ўвядзенне уніі. Але ж ёсць факты, якія выразаюць пра гэта сведчаць. Вальнскі пасол Лаўрэнцій Дрэвінскі на сейме 1620 года ў прысутнасці караля так гаварыў пра становішча Праваслаўнай Царквы: «Ужо ў вялікіх гарадах царквы запячана, у манастырах няма манахаў — там скаціну зачыняюць: дзеці без хрышчэння паміраюць, целы памерлых без царкоўнага абраду з гарадоў, як падаль, вывозяць; мужы з жонкамі жывуць без шлюбнага благаслаўнення, народ памірае без споведзі, без пры-

часця. Няўжо гэта не Самому Богу крыўда і няўжо Бог не будзе за гэта Мсціўцам? Не кажучы пра другія гарады, скажу, што ў Львове робіцца: хто не уніят, той у горадзе жыць, гандляваць і ў рамесныя цэхі быць прыняты не можа; мёртвае цела хаваць, да хворага з Тайнамі Хрыстовымі адкрыта ісці нельга. У Вільні, калі хочучы пахаваць цела набожнага (праваслаўнага. — С. Г.) рускага, павінны вывозіць яго праз тую браму, праз якую адно смецце гарадское вывозяць. Манахаў праваслаўных ловаць на вольнай дарозе, б'юць і ў турмы кідаюць. У чыны грамадзянскія людзей дастойных і вучоных не праводзяць толькі таму, што не уніятаў... Ужо дваццаць гадоў на кожным сейміку, на кожным сейме горкімі слязьмі молім, але вымаляць не можам, каб пакінулі

нас пры правах і вольнасцяў нашых... Вось так пашыралася унія. І дзейнасць вядомага сваёй жорсткасцю Іасафата Кунцэвіча, які, «заганяючы» людзей у унію, на некалькі год пазачыняў усе праваслаўныя храмы ў Полацкай епархіі, зусім не была, як лічыць д-р Лыч, «грубым парушэннем дасягнутай уніяцкімі епіскапамі дамоўленасці з рымскім папам», бо хаця дзеянні Кунцэвіча асудзіў гетман Леў Сапега, але іх адборны Рымскі папа, а з ім і ўся каталіцкая (і, вядома, як частка яе, уніяцкая) царква. Пасля забойства Кунцэвіча «свяцейшы» Рымскі папа Урбан VIII пісаў польскаму каралю: «Дзе такое жорсткае злачыства кліча да помсты, пракляты чалавек, які засцерагае меч свой ад крыві. Значыць, магутны кароль, ты не павінен стрымліваць меч і агонь. Няхай адчуе ераць, што злачыства цягне за сабой пакаранне. Пры такіх агідных злачыствах міласэрнасць ёсць жорсткасць. Таму няхай адкладзе Ваша Мосць усялякае прамаруджанне і, запаліўшыся набожным абурэннем, сучэшцыца слязьмі бязбожнай, пакараных за абразу рэлігіі». Сто чалавек кароль прысудзіў да смерці ў Віцебску, некалькі — у Полацку і Оршы. Віцебск пазбавілі магдэбургскага права, ратушу разбурылі, праваслаўную царкву зруйнавалі, а замест яе за кошт жыхароў пабудавалі уніяцкую. А 16 мая 1643 года папа Урбан VIII падпісаў дэкрэт аб бэатыфікацыі Іасафата Кунцэвіча. (Бэатыфікацыя — абвясчэнне блажэнным — гэта першы этап праслаўлення святых у каталіцкай царкве). Поўнаасцю кананізаваны Кунцэвіч быў 29 чэрвеня 1867 года папам Піем IX. Такім чынам, Каталіцкая Царква засведчыла, што ў яе разуменні змаганне з Праваслаўем з'яўляецца шляхам да святасці. Больш дастойнага чалавека для кананізацыі уніятаў ў сваім асяроддзі не знайшлі і па сённяшні дзень.

Міф пра уніяцтва, як нацыянальную рэлігію

Шмат увагі д-р Лыч удзяляе высвятленню нацыянальнага характару уніяцкай царквы і тут таксама дапускае шэраг беспадстаўных сцвярджэнняў. Ён піша, напрыклад, што уніяцкая царква карысталася ў богаслужэнні беларускай мовай. Усякі чалавек, знаёмы з богаслужэбнымі чынапастанаванымі, ведае, што не маючы богаслужэбных тэкстаў, правіць

Мартыралог
Беларусі:
імяны і факты

«Хачу памерці на Радзіме»

Вярнуўшыся 5 студзеня з Дома творчасці «Ісчл», дзе я сустрэкаў Новы год з унукамі, прачытаў запіску на сваім сталі: «У Чэрвені па вуліцы Аляксандра Неўскага ў доме 3 памёр Сакальчук Іван Аляксандравіч. У 11 гадзін 2 студзеня з дому жалобная працэсія скіроўваецца ў Гродзянку, дзе пахаваныя ягоныя маці і брат. Званіў пляменнік нябожчыка, вельмі прасіў табе паведаміць». Не паспеў.

...З нябожчыкам нашу сям'ю паяднаў нялёгка лёс пачынаючы высылкі пры раскулачванні ў трыццацім, у Комі-Пярмяцкую нацыянальную акругу. Пазалетаў на жалобнай вечарыне ў Даме літаратара, прысвечанай ахвярам сталінскіх рэпрэсій, я прачытаў ягоны ліст, адрасаваны тагачаснаму Старшыні Вярхоўнага Савета БССР Г. Таразевічу, копію якога І. Сакальчук паслаў, з маёй парадзі, у адзін з часопісаў Масквы. Пра іхнія адказы лепш змаўчу, а ў Даме літаратара ягоны ліст быў успрыняты з моцным водгуллем. У перапынку Анатоля Вяцінскі, тагачасны галоўны рэдактар «ЛіМ», прапанаваў той ліст надрукаваць, ды Анатоля апырэдзіў П. Краўчанка, тагачасны сакратар Мінскага гаркома КПБ: «Мы паспрабуем паспрыяць, дапамагчы». Праз два-тры тыдні запіску мяне ў гарком загадчык ідэалагічнага аддзела Я. Дзімітрыў і паведаміў: наводзілі даведкі, змест ліста адпавядае фактам, Мінскі абком КПБ па іх хадэйніцтву звярнуўся ў Чэрвеньскі райвыканком, каб там дапамаглі. Цяпер, калі майго ўральскага суседа ўжо няма, скажу адно: у родным Чэрвені ніхто яму не дапамог. А што датычыць тагачаснай прапановы Анатоля Вяцінскага, — хай здзейсніцца яна цяпер, калі Сакальчука Івана Аляксандравіча ўжо няма, і хай ягоны ліст, надрукаваны ў «ЛіМ», будзе знакам памяці аб ім, як асабісты псымаўтэрапія і «Мартыралог Беларусі».

«Мне 73 гады. Пайшоў на фронт у 1943 годзе добраахвотнікам, прыняў баявое хрышчэнне на Арлоўска-Курскай дуге ў складзе Уральскага добраахвотніцкага танкавага корпусу № 30, брыгада 243, маю ордэн Айчынай вайны, сем медалёў, з іх два працоўныя «Ветэран працы» і «За працоўную доблесць», бесперапынны працоўны стаж з 1931 года, і цяпер працую. Пасля дэмабілізацыі ў кастрычніку 1945 года вярнуўся ў трыст «Коміпермлес», дзе пачыналася маё працоўнае жыццё з прафесіі «старшага рулявога» (такі запіс быў зроблены ў маёй працоўнай кніжцы ў момант яе запавення ў 1931 г., а працаваў я з пятнаццацігадовага ўзросту на лесапавале, лесаплаве, потым стаў транзітарам, механікам і слесарам, выбарочным членам і старшым інжынерам). Адукацыя — два класы...

Родам я з Беларусі — Чэрвеньскі раён, вёска Новае Лавішка. У сакавіку 1930 года ноччу наш дом ачапіла міліцыя, нас з маці і маім старэйшым братам Аляксандрам (шаснаццацігадовым) без суда і следства забралі, пагрозілі на чыгуначнай станцыі разам з сотнямі такіх, як мы, сям'яў, у таварняк, без абароны, заперлі, па дарозе не давалі нават вады, прывезлі на станцыю Мендзялеева Сярдодскай чыгункі, там нас сустрэў нанвой, пагналі на поўнач пешкі, за шэсць сутак прайшлі 300 км, у Гайнскі раён, у тайгу, па дарозе паміралі дзеці і старыя, начаваць зганялі ў стылія цэрквы...

Напачатку будавалі мы барані, потым спецасёлкі — у Гайнскім раёне было іх 14, прыблізна па 50 дамоў, і ў кожным доме дзве сям'і па 3—5 чалавек і болей. Праз год-паўтара, асабліва ў 1933-м, ад голаду і эпідэміі некаторыя пасёлкі павыміралі цалкам (Яльдар, Дзедаўка, Ламоўка, Пелен-Бор, Асінаўка, — Дозаўна). Астатнія, як наш Пугані Мыс, — вымерлі напалову. Могілі пазней заралі, паводле загадаў намендантаў НКУС, — «набшпілены не сфатаграфавалі».

Дзеля чаго я гэта ўспамінаю? Апынуўшыся на схіле жыцця ў самоце (брат мой таксама ваяваў на фронце, вярнуўся без нагі, інвалідам 2-й групы, пасля вайны паехаў на радзіму, тут памёр, памёрла і маці), захацеў і я памерці на сваёй радзіме, дзе ёсць стрыечныя браты, стрыечная сястра, яны гатовы паваяваць паспрыяць, але жытлом дапамагчы не могуць, у саміх няма раскошы. Звяртаўся я ў Маскву, у камісію ЦК КПСС па дадатковым вывучэнні матэрыялаў рэпрэсій, якія мелі месца ў перыяд 30—40-х і пачатку 50-х гадоў. Адтуль заява накіравана ў Мінскі аблвыканком, адтуль — у Чэрвеньскі райвыканком, і вольна адна з прасьбаў «няма магчымасці з-за адсутнасці свабоднага жыцця». Як гэта разумець? Калі з'явіцца «прэсутнасць свабоднага» — тады «задаволяць»?

Калі нас высылалі, пазбавіўшы маёмасці, сямлібы — нехта ж пасляўся ў нашыя хаты як у вызваленыя, «свабодныя»?

Вызваліць радзіму ад фашызму я ішоў з Урала, атрымаўшы напружаны, у ссыльцы, дакумент-даведку Гайнскага райаддзела НКУС аб вызваленні ад спецыяльнай (без такой даведкі я не мог стаць добраахвотнікам як лішэнец). Дык няўжо я за 58 гадоў бесперапыннага працоўнага стажу, уключаючы фронт і ўсю вайну, не заслужыў права дажыць свой нялёгка, несладкі лёс — на Радзіме?

Пішу з Мінска, пабыў на Радзіме, у Чэрвеньскім раёне, цэлых 20 дзён прасіўся на прыём да старшын райвыканкома тав. Кандрашова, ён мяне не прыняў, нарэшце прынялі «ніжэй», пацвердзілі той самы пісьмовы адказ-адмову, і так супала — гэта было 26 кастрычніка 1988 г. — у той самы дзень у «Известиях» чытаў артыкул «Без прапаруджвання і спешнасці» — пра тое, што Савет Міністраў Літоўскай ССР адмяніў свае пастановы «Аб высылцы і пазбаўленні элементаў з тэрыторыі Літоўскай ССР» ад 19 сакавіка 1949 года і «Аб высылцы і пазбаўленні іхніх сям'яў з тэрыторыі Літвы» ад 29 верасня 1951 г.

Мне, як і ўсім маім землякам з Беларусі, каго напачатку такі самы лёс у 1930-м, дастало невядома — на падставе якіх пастаноў высылалі нас? Законным гэта было ці супрацьзаконным? Ці не час ужо ўзаконіць нашае вяртанне на радзіму? Пішу адначасова і на імя Старшыні Вярхоўнага Савета БССР тав. Таразевіча Г. С.: дазвольце памерці з годнасцю, на роднай зямлі, бліжэй да сваякоў, не ў адзіноце і не ў ссыльцы.

Былы «старшы рулявы», танкіст-вежавы страляк, пенсіянер на службе, кантраляёр і вартуагін Кудымкарскай міліцыі, якая некалі мяне кантралявала-вартвала, —

І. А. САКАЛЬЧУК.

7.09.89.

На гэты раз, прыехаўшы сюды, скажу ён сваёй: «Прыехаў паміраць. Каб потым вам мяне адтуль не перавозіць у труне. Далёка ж. Колькі будзе клопату па сённяшніх варунках».

Скардзіўся на боль у грудзях, але да ўрачоў упарта не ішоў. Стрыечная сястра, убачыўшы яго пакуты, выклікала хуткую. Урачы сказалі — забіраем у бальніцу. Не дайшоўшы да машыны, паваліўся, страціўшы прытомнасць. Ад

уколу ачунаў, пытаецца: «Што здарылася?». Здарыўся інфаркт. Паклалі ў рэанімацыю. 31 снежня 1991 года а другой гадзіне дня сканаў. Пляменнік кажа: «Здзейсніліся ўсе ягоныя жаданні. Пахавалі на Радзіме, побач з маці, з братам. Болей ён нічога не хацеў».

Мне ж прыгадалася — было ў Івана Аляксандравіча і яшчэ адно жаданне. Вось яно:

«Намітату Дзяржаўнай Бяспекі БССР гр-на Сакальчука Івана Аляксандравіча, г. Кудымкар Пермская вобласць, вул. Шміта, д. 8, кв. 11
удзельнік ВОВ (пасв. 264462 Д, выд. Кудымкарскім АДВК (Пермская вобл.)
Заява

На мой зварот у Пракуратуру БССР з запытам аб маёй рэабілітацыі (копію даведкі аб вызваленні са спецыяльнай прыкладнаю атрымаў адна ад 28.08.89 № 13-р — аб рэабілітацыі майго бацькі Сакальчука Аляксандра Піліпавіча, беспадстаўна рэпрэсаванага 25 мая 1928 г. «за контррэвалюцыйную дзейнасць».

Прашу даць тлумачэнні па пытаннях, якія ўзніклі ў сувязі з гэтым:

1. Хто выплачвае двухмесячную зароботную плату, аб якой ідзе гаворка ў адказе Пракуратуры?

2. Куды дзелася наша маёмасць, адабраная пры раскулачванні?

3. Пракуратура не дала адказу па галоўнаму пытання — АБ МАЁЙ РЭАБІЛІТАЦЫІ, якая мне патрэбна больш, чым мёртваму бацьку, — пры маім жыцці. Вусна мне адказалі, што «сведзенні нет» аб маёй высылцы. А як жа «нет», калі я прыкладна даведку аб вызваленні, дзе ўсё ўказана: калі быў высланы, адкуль і куды, калі вызвалены (ідучы на фронт)?

Прашу РАЗГЛЕДЗЕЦЬ ПЫТАННЕ АБ МАЁЙ РЭАБІЛІТАЦЫІ — ПРЫЖЫЦЦЕВА.
7.09.89

САКАЛЬЧУК І. А.

Пляменнік Івана Аляксандравіча — старшы эксперт-крывіналіст Чэрвеньскага райаддзела МУС Анатоля Уладзіміравіча Лызо — званіў па гэтай справе ў Мінскае абласное ўпраўленне МУС, і там яму сказалі, што пытанне аб рэабілітацыі І. Сакальчука вырашана, рыхтуюцца дакументы. Пасмяротна.

Апошнія гады нябожчыка былі атручаныя пераліпай з рознымі савецкімі і партыйнымі інстанцыямі. Сэрца мела ад пакуты, крыўды і агіды. Гэта мне вядома і з яго, і з уласнага вопыту. У 1988 годзе, напружаны свайго шасцідзясяцігоддзя, спрабаваў і я звярнуцца са сваёй бядой у Прэзідыум Вярхоўнага

Савета БССР — да Г. С. Таразевіча, прыклаўшы да свайго ліста таксама энцэптыку даведку аб высылцы і вызваленні (копію, завераную ў натарыуса). У даведцы (а яна — адзіны дакумент аб факце высылкі) няма спасылка на якія-небудзь юрыдычныя матывіроўкі і законныя абгрунтаванні высылкі. Няма тлумачэнняў, на якой падставе адбылося вызваленне: амніставаны? рэабілітаваны? Я пісаў: «Усё сьвядомае жыццё пра жыццё прыкрай плямай «высланага», «раскулачанага», не хачу, каб пляма заставалася і на маіх сынах і ўнуках. Асабіста я ніякага дзяржаўнага злачынства ў тым сваім узросце (адзін год ад нараджэння) за сабой не памятаю, і таму лічу, што маю права ўзняць пытанне аб маёй рэабілітацыі. Прашу пацвердзіць юрыдычна, на якой падставе я быў высланы, за што, на які тэрмін, ці законнае гэта было рашэнне ў плане тагачаснай юрысдыкцыі, ці застаецца яно ў сіле сёння? Разам з тым, прашу пры дапамозе юрыдычнага аддзела ўстанавіць законнасць раскулачвання і высылкі маіх бацькоў — Коласа Данілы Іванавіча, 1906 г. нар. і Коласа Ганны Апанасаўны, 1906 г. нар. (высланыя з хутара Кучень Чэрвеньскага р-на Мінскай вобл. у сакавіку 1930 г.). Адказ прыйшоў такі ж, як і пазней І. Сакальчуку: «сведзенні нет». Крыху пазней знайшлося адно «сведзенне» — пасмяротная рэабілітацыя майго дзёда Коласа Івана Данілавіча, «необснована рэпрэсаванага 6 марта 1930 года за контррэвалюцыйную дзейнасць». Мо ж памруць мае бацькі, на іх таксама прыйдуць «сведзенні»? Відаць, на рэабілітацыі жывым — чарга, ліміты...

Мы, галоўныя ахвяры калектывізацыі, апынуліся ў стеновішчы горшым, чым ахвяры гітлераўскага генацыду. Перад імі каецца сам Гельмут Коль. А нашы «Колі»?

«Я — дачка «ворага народа». Я — унучка «кулака». Да якога часу я павінна несіці гэты цяжкі крыж? — калі ні мой бацька, ні мой дзед ні ў чым (!) не вінаваты! Не вінаваты! Не вінаваты! Не вінаваты!!! Дык чаму я павінна ШУКАЦЬ, ПРАСІЦЬ, ЧАКАЦЬ ЛІТАЦІІ, а не органы (МУС, КДБ) павінны шукаць мяне, прасіць у мяне даравання за тое, што ІХНІЯ (а не мае) папярэднікі па службе пакрыўдзілі мяне, незваналі паўстагоддзя і больш мой гонар, маю годнасць, маё добрае імя! Чаму?! Чаму я павінна звяртацца да т. Сухарава, ці Кручкова, а не яны павінны распрадавацца так, каб іхнія падначаленыя зрабілі ўсё, каб я больш не пакутвала здагадкамі, дзе тленныя астаткі бацькі і дзёда — у Салаўках, на Калыме ці ў Рутчанкове?..» («Новый мир» № 9, 1991, с. 242, 248).

Прабач мне, былы старшы рулявы. Бывай, Іван Аляксандравіч. Ты адышоў у родную зямлю не з «каменем за пазухай», а з каменем на сэрцы. Хай будзе табе пухам родная зямля.

Георгій КОЛАС.

галасавала за ранейшую рэдакцыю.

Мне нават смешнавата, калі ўспоміць, як мяне калісьці, неаднойчы, афіцыйна альбо па-сяброўску, спрабавалі залучыць у шэрагі КПСС, як я, кудысьці, былі сасланыя, мусіў далікатна выкручвацца, а на мяне залаваліся... Дарэчы, і ў асацыяцыю ахвяраў я ж, папраўдзе, не прасіўся. Запрасілі? Згода. Не? Хай будзе не.

Адно мяне блятэжыць. З-за чаго ж Мініст маёй рэспублікі баіцца, як чорт ладану, спасылак на Сусветную Дэкларацыю Правоў? Ці то законы нашай Беларусі не адпавядаюць ёй? Але ж, здаецца, Беларусь прызнала сябе правапераемніцай усіх міжнародных пагадненняў, падпісаных былым СССР, а Дэкларацыю Правоў СССР падпісаў, Альбо — адмаўляемца? Тады асацыяцыю маюць рацыю — ім трэба быць законапаслушнымі. Г. К.

Замест пастскрыптума.

7—8 лютага адбыўся ў Мінску ўстаноўчы з'езд Беларускай асацыяцыі ахвяраў палітычных рэпрэсій. Мясце туды таксама запрасілі, папярэдзіўшы — абавязкова зарэгістравацца ў спісах дэлегатаў, што я і зрабіў. Аднак, чытаючы праект статута, спатыкнуўся ўжо на першым пункце першага раздзела, дзе канстатавалася, што заснавальнікамі гэтае асацыяцыі з'яўляюцца — «Грамадзяне Рэспублікі Беларусь, якія сталі ахвярамі беззаконна і палітычных рэпрэсій І РЭАБІЛІТАВАННЯ І УСТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНАМ ПАРАДКУ...» (выдзелена мною. — Г. К.).

Значыцца, мяне палікалі — не ведаўшы, што я не маю рэабілітацыі? Далей — раздзел чацвёрты, пункт чацвёрты — два: «Прыём у члены Асацыяцыі... адбываецца пры

прадстаўленні дакумента аб рэабілітацыі...»

То як тут быць?

У спрэчках па праекту ўношу прапанову: замест слоў у першым пункце (з адпаведнымі папраўкамі ў наступных) — «... рэабілітаваныя ва ўстаноўленым законам парадку» — сфармуляваць наступным чынам: «... і падлягаюць рэабілітацыі ў адпаведнасці з Сусветнай Дэкларацыяй Правоў Чалавечы».

Грымнулі апладысменты.

А назаўтра рэдакцыйная камісія паведаміла з'езду, што калі прыняць маю папраўку, наш Мініст, з якім яны ўзгаднілі гэтае пытанне, «не зарэгіструе асацыяцыю як юрыдычна правамоцную арганізацыю».

Пасля такой абвешчаны большасць дэлегатаў пра-

Заснавальнікі:
САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў БЕЛАРУСІ
І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.
Друкарня «Беларускі Дом друку».

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; аднасны сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-19-65; аддзел пісьмаў і грамадскай думкі: Людміла КРУШЫНСКАЯ, Марыя ГІЛЕВІЧ — 33-19-85; аддзел літаратуры: Алякс. АЛЕКСАНДРАВІЧ — 33-24-62; аддзел крытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жана ЛАШКЕВІЧ — 33-21-53; аддзел вывучэння мастацтва і аховы помнікаў: Пётра ВАСІЛЕУСКІ — 33-24-62; аддзел навін: Віталь ТАРАС — 33-19-65, Юрась ЗАЛОСКА — 33-22-04; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУША — 33-44-04; фотакарэспандэнт — 33-24-62; бухгалтэрыя — 26-86-40.

Пры перадруку просьба спасылацца на «ЛіМ». Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэдагуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс. АСПЕНКА, Анатоля БУТЭВІЧ, Анатоля ВЯЦІНСКІ, Андрэй ГАНЧАРОВ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс. ЖУК, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпэр ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Рычард СМОЛЬСКІ, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Барыс ПЯТРОВІЧ.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12